

An abstract painting featuring a central church-like structure with a prominent blue dome. The structure is rendered in white and light blue, with some darker blue accents. It is surrounded by a dense, chaotic arrangement of vibrant colors, including red, green, yellow, and pink, which appear to be splattered or painted over the main structure. The background is a dark, textured blue. The overall style is expressive and somewhat chaotic, with visible brushstrokes and a sense of movement.

Владика Максим Свјетлост и сјећање
Bishop Maxim Light and Memory

**Владика Максим
Bishop Maxim**

Свјетлост и сјећање

**Ликови и предјели
Херцеговине**

**Light and Memory
Portraits from Herzegovina**

Музеј Херцеговине / Museum of Herzegovina

Задужбина Владике Атанасија / Endowment of Bishop Atanasije

Св. Севастијан прес / St. Sebastian Press

Требиње / Trebinje — Лос Анђелес / Los Angeles, 2025

Издавачи / Published by
Музеј Херцеговине / Museum of Herzegovina
Задужбина Владике Атанасија / Endowment of Bishop Atanasije
Св. Севастијан прес / St. Sebastian Press

Лекџура и корекџура / Copyeditor
Маја Аћимовић / Maја Aćimović

Дизајн и њијрема за шџамџу / Design and Layout
Денис Викић / Denis Vikić

Шџамџа / Printing
Birograf COMP, Belgrade, Serbia

Contemporary Christian Thought Series, number 106

Copyright St. Sebastian Press & Muzej Hercegovine © 2025

Address all correspondence to:
Sebastian Press
1621 West Garvey Avenue • Alhambra, California 91803
E-mail: westsrbdio@gmail.com • Website: www.westsrbdio.org

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

75.071.1:929 Васиљевић М.(083.824)
271.222(497.11)

ВАСИЉЕВИЋ, Максим, 1968-

Свјетлост и сјећање : ликови и предјели Херцеговине / Владика Максим = Light and Memory :
Portraits from Herzegovina / Bishop Maxim. - Требиње : Музеј Херцеговине : Фондација Задужбина Владике
Атанасија ; Лос Анђелес : Св. Севастијан прес, 2025 (Београд : Бирограф). - 95 стр. : илустр. ; 22 x 22 cm

Срп. текст и енгл. превод. - Стр. 5-7: Радуј се, Херцеговино! / Отац Стаматис Склирис. - Стр. 11-14: Тајна
земље и људског лика / Александар Јерков. - Тираж 700.

ISBN 978-99976-051-4-6

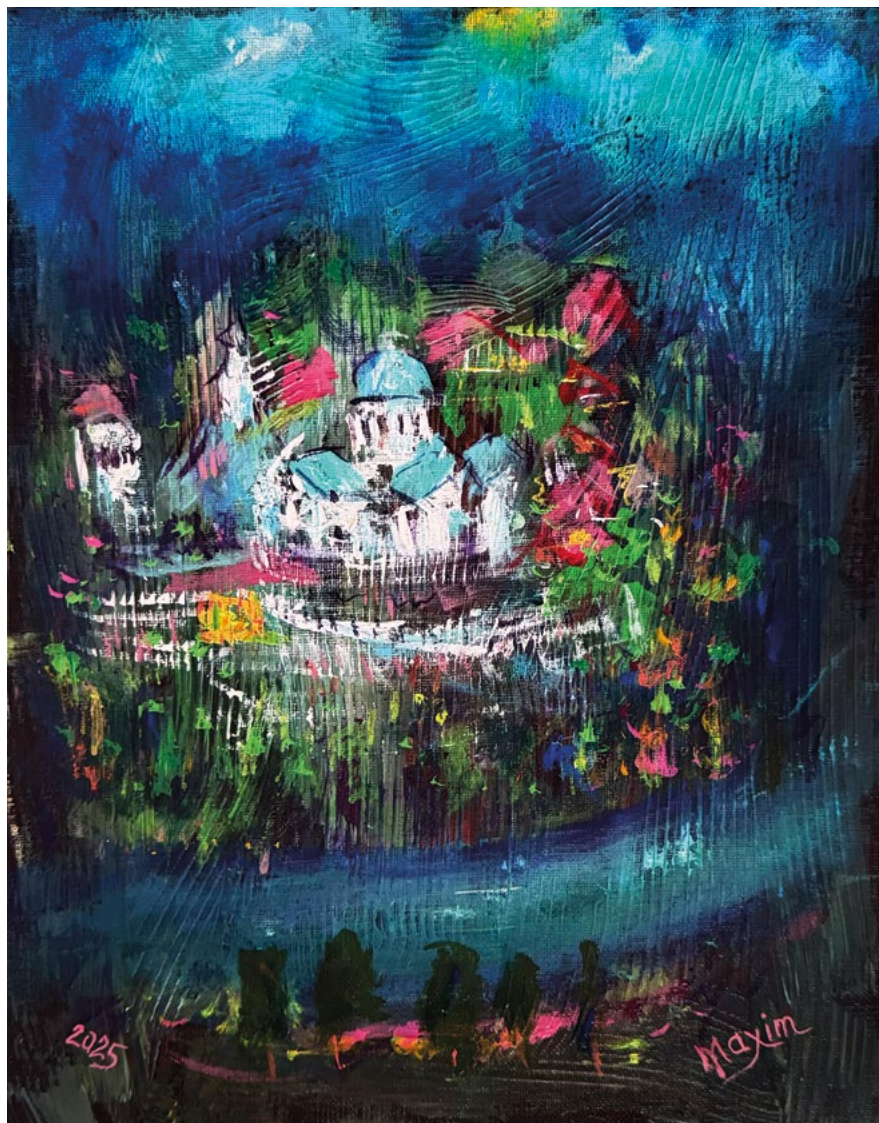
COBISS.RS-ID 142955521

Садржај / Contents

Прослов: Радуј се, Херцеговино! — <i>Отац Стаматис Склирис</i>	5
Prologue: Heil, Herzegovina! — <i>Father Stamatis Skliris</i>	8
Предговор: Тајна земље и људског лика — <i>Александар Јерков</i>	11
Foreword: The Mystery of the Land and the Human Form — <i>Aleksandar Jerkov</i>	15
Свјетлост и сјећање: Ликови и предјели Херцеговине	21
Light and Memory: Portraits from Herzegovina	23
Од подлоге до откровења	36
From Surface to Revelation	37
Атанасије и љепоте Херцеговине	52
Atanasije and the Beauties of Herzegovina	53
„Обазре се, кад ли дјевојке му нема”	65
“And Behold—She Was Gone”	67
Епилог — <i>Ивана Грујић</i>	72
Epilogue — <i>Ivana Grujić</i>	74
Списак илустрација	92
List of Illustrations	94

**1. Тврдош: Безвремена
свјетлост**, акрил на платну, 2025

Импесионистички приказ манастира Тврдош, осликан слободним, експресивним потезима четкице, који се уздиже као свјетлуцава грађевина у природном окружењу — зрачи древним присуством које и данас сија, позивајући посматрача да замисли његове богате приче. Комбинација енергије и драме у контрасту с умирујућим нијансама плаве.

Радуј се, Херцеговино!

Оџац Сѣамайѣис Склирис

Радуј се, се, златна Херцеговино поља, радуј се, Херцеговино рубинског заласка сунца. Радуј се, Херцеговино са крацима својих мостова што се чврсто припијају уз обронке као скупочено ткање. Радуј се, огледало својих језера и река што расхлађују твоје долине.

Радуј се, блистави мачу заљубљених боја, радуј се, дубоколиласто љубичаста твојих подводних струја. Радосна невесто Херцеговино, којој водопади што сијају у преливима дуге плету митско чипкасто рухо, радуј се, радуј се, Херцеговино, мајко сиромашних и дворцу милосрдних кнежева!

Радуј се, коју заволе етнарх епископ Атанасије Јевтић, који је једнога дана оставио своју прву богату епархију и заискао благослов Сабора владика да преузме твоју осиротелу митрополију, те од тада к њему притекоше његова духовна чеда, која си загрлила као своје поклонике и, благодаћу Божијом, преобратила у служитеље твојих древних и историјских храмова!

Један од њих је и вечерас почаствовани — епископ и сликар, МАКСИМ, те вечерас откривамо звездану плејаду његових слика, на којима се изображавају портрети твоје изабране

деце и предели природне (а можда и натприродне) лепоте,

О, слатка Херцеговино!

Изложба

Ова изложба је плод љубави сликара и епископа Максима према брату епископу Херцеговине Димитрију. Својим даром он слика херојске, лепе и узвишене Херцеговце, њихове сунцем обасјане, блиставе, али и крвљу натопљене пределе, и приноси их као дар Димитрију и његовој благословеној, благородној, али такође страдалној епархији.

Ова изложба је празник — гозба која предображава есхатолошку, васкрсну радост.

Максим, сада већ зрео и велики сликар, у свом делу усађује харизматичне тренутке великих стваралаца светске уметности и кроз своје једноставне и осветљене потезе поклања нам их као свеобухватни портрет Херцеговине.

Портрети

Максим у свом делу уобличава целине које су сањали велики ствараоци светског сликарства и недостижне византијске иконографије. Представља нам ликове који дефилију пред нама: светитеље са ореолом, огњене хероје, ду-

бокомислене духовне личности и благодатне девојке које излучују миро своје чисте младости.

Као тркач који започиње трку умереним коракном, као да одмерава тежину пута, па надахнут својим талентом, напорним радом и изучавањем, развија фантастичан завршни спринт који га уздиже до славе — тако је и Максим узео залет, не зауставља се, и овде у Богом благословеној Херцеговини завршава једно дело које остаје као историјски завет, поред светог гроба свога духовног оца Атанасија, и оца читаве Херцеговине — дело као отисак благодати Божије.

Погледајте најпре чаролију ових немуштих лица која нас гледају као са зидова храма.

А затим — сличност. Није то само вештина да се изглед подудара, него дар — да се не стреми површној наликости, него да се тежи суштинској, егзистенцијалној истоветности са озбиљним моделом.

Посматрајте потом светлост која помазује та лица, и најфинијим, као шиљатим потезима четкице, ствара његов сопствени начин, његов особен ликовни идентитет који нас пријатно изненађује, јер чини да насликана лица као да се одвајају од зида, силазе доле и поздрављају нас.

Та вечна лица, метаисторијска и немушта, а ипак — разумљива као глас многих вода.

Пејзажи

Сликар Максим има свој посебан начин да посматра пределе. Замишљам га како лети авионом, попут Антоана де Сент Егзиперија у

„Земљи људи”, изнад кућица у којима светли нека лампица и обасјава једну породицу.

Или као Рабиндранат Тагор, који у машти сагледава сан што обитава у тим насликаним, живописним кућицама. Мајке су нежно положили своју децу на починак, и он, „иза затворених врата”, послушкује те сцене. Душице деце, њихов дах, лебде као мирис благодатне духовне ароме ка небу.

Или као старац Атанасије, национални вођа јуначког народа, који је у квасац богољубља и човекољубља умео да споји кућице и мостове људи у једну Божанску Евхаристију — као удове Тела Христовог. И као што је он, као епископ, у евхаристијском сједињењу са члановима Христовог тела, стремио синтезама: кућа око мостова, људи, река, потока и стада.

Са чисто ликовног становишта, Епископ Максим обасјава кућице и мостове ведрим, блиставим бојама, док у исто време засенчује околне шуме, стварајући тако снажан контраст: грађевине прилазе ближе посматрачу, док се шуме повлаче у позадину. Тако се ствара утисак да гледамо дружине кућа, комшилуке, заједнице које уједињује светлост. Можемо ли их назвати „љубавним” пејзажима сликара?

Желео бих да закључим једним важним поређењем, антитезом, чувене слике Ел Грека „Толедо” са начином на који Епископ Максим приказује пределе у својим сликама. Независно од велике вредности Ел Грека, желимо да нагласимо да у „Толеду” пре свега облаци, који су по природи бели, приказани су тамно и

Ел Греко – *Поїлед на Толего*

шире по целој слици једну тужну атмосферу. А друго, постоји архитектонска центрифугалност — тј. улице почињу из центра града и рашчлањују простор, да кажемо — распарчавају га.

У сликама Епископа Максима видимо да су архитектонски елементи, попут моста, постављени тако да мост постаје центар града и сабира око себе — као пастир који сабира своје

стадо — куће града. У другим, више апстрактним пределима, иако су наизглед апстрактни, примећујемо да је Епископ — било свесно или несвесно, што у овом случају није од пресудне важности — сачувао једно поимање односа унутар слике које потиче из византијског сликарства. Односно, разни елементи који сачињавају предео око моста приказани су живописним, ведрим бојама и остављају утисак да у тим кућама, на тим улицама, обитавају људи који сачињавају тај град и који су у међусобној повезаности. Слика је архитекта односа љубави, и кроз свој ликовни израз приказује ликове као саставне делове једног заједничког ткива љубави и односа. У томе преовлађује центрипетално устројство појединачних елемената, који се сједињују у једну „љубавну композицију“.

Могли бисмо рећи да у мислима које носи Владика, велико славље на које ћемо се сви окупити — Царство небеско — представља празник савршене међусобне заједнице, у љубави Христовој.

Преосвештени,
Оци, даме и господо,
ДОБРОДОШЛИ У СВЕТУ ТАЈНУ
СЛИКАРСТВА
ГДЕ ЉУБАВ
ОБУХВАТА СВЕ.

Hail, Herzegovina!

Father Stamatis Skliris

Hail, golden Herzegovina of the fields, hail, Herzegovina of the ruby sunset. Hail, Herzegovina with the tendrils of your bridges that cling tightly to the hillsides like a precious tapestry. Hail, mirror of your lakes and rivers that cool your tender valleys.

Hail, flashing blade of the love of colors. Hail, deep-hued lilac of your subterranean waters. Hail, bridal Herzegovina, whose mythical lace veil is woven by your iridescent waterfalls. Hail, Herzegovina, mother of the poor and palace of philanthropic princes.

Hail, beloved of the national father and bishop Athanasios Jevtić, who one day left his first episcopal throne and asked the Holy Synod's blessing to embrace your orphaned metropolis. Since then, his spiritual children flocked to him—and you, receiving them as pilgrims, by God's grace transformed them into servants of your ancient and historic temples.

Among them is he whom we honor this evening—the bishop and painter M A X I M, whose starlit constellation of paintings we now unveil—portraits of your noble sons and daughters, and landscapes of your natural—and perhaps even supernatural—beauty,

O sweet Herzegovina.

The Exhibition

This exhibition is the fruit of Bishop Maxim's love as a painter for his brother in Christ, Bishop Dimitrios of Herzegovina.

With his gift, he paints the heroic, beautiful, and noble people of Herzegovina, their sun-drenched, radiant—and at times blood-stained—landscapes, and offers them to Dimitrije and to his blessed, graceful, yet also wounded province.

This exhibition is a celebration, a feast that prefigures the eschatological joy of the Resurrection.

Maxim—now a mature and accomplished painter—imbues his work with the inspired moments of great masters from the world of painting, and offers them to us through his simple, luminous strokes, as a grand portrait of Herzegovina.

The Portraits

In his work, Maxim gathers and embodies themes envisioned by the great masters of world painting and the unsurpassed tradition of Byzantine iconography.

He brings before us a procession: Saints crowned with halos, heroes scorched by fire, profound spiritual personalities, and graceful young women who exude the fragrance of unspoiled youth.

Like a runner who begins with a measured stride, as if weighing the burdens of the road—then, inspired by his talent, tireless labor, and study, unfolds a breathtaking final sprint that crowns him—so too Maxim, gathering momentum, does not stop. And here, in God-blessed Herzegovina, he completes a work that shall remain as a historic legacy—a testimony of grace beside the sacred tomb of his spiritual father Athanasios, father not only of the artist, but of all Herzegovina.

First, behold the enchantment of these silent ones—who gaze at us as if from the painted walls of a church.

Then comes the likeness. It is not merely the skill to resemble, but a gift—not to pursue the easy, surface similarity, but to seek an existential identification with the weighty, living model.

Next, observe the light that anoints the faces, applied with the finest, almost “pointed” brushstrokes. He creates his own manner, his distinctive visual identity, which surprises us—pleasantly—for it causes the painted faces to lift themselves from the wall and descend, as it were, to greet us.

These are the eternal ones, the post-historical, the silent—yet speaking with the sound of many waters.

Landscapes

He has his own way of seeing landscapes. I imagine him flying overhead in a small plane, like Antoine de Saint-Exupéry in *Wind, Sand and*

Stars, gazing down at little houses, each with a flickering lamp casting warm light on a gathered family.

Or like Rabindranath Tagore, who dreams the sleep within those quaint painted cottages—mothers gently laying their children down to rest, and he, “behind closed doors,” listens with the ear of the heart, as their little souls breathe upward, their breath rising like incense, a fragrant spiritual offering to the heavens.

Or like the elder Athanasios, the national shepherd of a heroic people, who, with the leaven of love for God and for humankind, wove the cottages and bridges of people into a single Divine Eucharist—as members of the Body of Christ.

And just as he, as Bishop, in Eucharistic union with the Body, was drawn toward compositions—of homes clustered round bridges, of people, rivers, brooks, and flocks—woven into a luminous and liturgical unity.

From a purely painterly perspective, Bishop Maximos, by illuminating the cottages and bridges with joyful, radiant colors—and in contrast, casting the surrounding forests in shadow—creates a striking tension: the structures step forward toward us, while the woods recede into the background. Thus he gives the impression that we are witnessing gatherings of homes, neighborhoods, communities bound together by light. Shall we call them “loving landscapes”?

In conclusion, we would like to offer a significant comparison and juxtaposition between the world-renowned painting *View of Toledo* by El

Greco and the way Bishop Maxim renders landscapes in his own works. Regardless of El Greco's immense artistic value, we wish to highlight two particular aspects of Toledo: first, the clouds—normally white by nature—are depicted in dark tones, casting a somber atmosphere across the entire painting. Second, there is a centrifugal architectural arrangement: the streets emerge from the center of the city and appear to fragment and divide the space.

In Bishop Maxim's paintings, we observe that architectural elements—especially the bridge—function as the center of the city, gathering everything around them, much like a shepherd drawing his flock near. The houses seem to be drawn toward the bridge, forming a visual community. In other, more abstract landscapes, we see that—even in their abstraction—Bishop Maxim has preserved, whether consciously or unconsciously (it matters little), a deep sense of relationality within the painting itself, a principle deeply rooted in the tradition of Byzantine art. That is to say, the various elements composing the landscape around the bridge are rendered in exceedingly

joyful colors, giving the impression that within those houses, along those streets, dwell people who make up the city—people who are interconnected. The painter becomes an architect of loving relationships, presenting, through painterly expression, figures that together form a whole—a unity of love and mutual belonging. A prevailing tendency in his work is the centripetal arrangement of individual elements, which ultimately converge into a “loving composition.”

One could say that, in the Bishop's vision, the great gathering—the Kingdom of Heaven—is imagined as a joyful celebration, a feast of perfect communion, where all are united in relationship with one another, in the love of Christ.

Your Eminences,
Reverend Fathers, Ladies and Gentlemen,
WELCOME TO THE SACRED WORLD
OF PAINTING
WHERE LOVE
ENCOMPASSES ALL.

Тајна земље и људског лика

Александар Јерков

Ову лепу публикацију отвара сликарска химна Тврдошу, а затим следи усликавање тајне земље и људског лика. Слика је сведок и стваралац, он раскрива тајну која погађа и привлачи сваког човека који је спреман да се суочи са једном дугом и лепом традицијом, и још више, са самим собом.

Тајна земље дочарана је у локалној космологији, то је слика рађања Херцеговине. Васцела земља и Тврдош се уздижу у великој генези и стремљењу навише. Управо ту је створено место за строгу благост блаженопочившег епископа Атанасија Јевтића, заступника неба на земљи и земље узвишене у небо.

Ко је довољно прибран и духовно осетљив, разумеће, дакле, да овде није реч о сликарској вештини и решавању неразрешивих питања историје сликарства. Овај се сликарски подвиг мора другачије гледати и оцењивати. Овде је пред нама и још више уз сваког од нас једна лепа душа са четкицом у руци која хоће да изрази оно што се изразити не може, али се може представити. То чак ни Витгенштајн није могао да оповргне, а стало је и у основну дефиницију модерности. Ове слике зато су *модерносније*, да се тако изразим бежећи од стандардних категорија, но што се то по њиховом

предмету и основном симболичком ставу, или сликарској техници, чини. И то је добро.

Критички дух може у строгој благодати да се обрадује овим сликама и изложби, публикацији која је више од каталога за једну добро осмишљену и паметно организовану изложбу. Ова сликовна књига је духовна карта верног и увереног, посвећеног и посвећујућег, просвећеног и узносећег, сликајућег и невидљиво насликаног оца Максима, преосвећеног епископа лосанђелеског и западноамеричког. Занос његове слике подсећа да Херцеговина узвишено постоји и да су нам духовни очеви потребни увек.

Више је него чудно да ми судбина додели улогу којој нисам довољно наредан, да овој лепој књизи овог узвишеног и толико драгог човека и духовника дометнем, уз све друге сувишне трси овога света, своје малено разумевање и још мању стручност — ја нисам ликовни критичар ни историчар уметности, а нисам ни верник премда сам стекао толико поверење у овог духовника да понекад помислим како бих му се без оклевања поверио, и исповедио без остатка. Не може се умаћи од истине и ретке могућности да се макар и на трен човек обрати сопственом и туђем спасењу. Ни-

је од тога одбегао ни Доситеј којем бих волео да сам ученичић колико сигурно јесам какав-такав следбеник.

Из тог угла гледано, међутим, чак са осећањем некаквог права на исказ може се нешто рећи о овоме подвигу. Можда недовољно да се схвати и осети колико је добро да нам је овај духовни сликар пружио прилику. У њој имамо нешто поврх свега што немамо или нам је одузето. И оцу Максиму је нешто одузето, утолико се јаче и боље осећа ово што му се не може одузети. То је тријумф у хегелијанском парадоксу. Добро би било када би то они који неће да разумеју схватили.

Зато се нисам изузео, као што нећу ни да одбегнем у какву такву сигурност знања и искустава. Није овде час да се испрсим пред лепотом писаца чији су портрети населили ове странице, па да мислим да зато што питам студенте Дучића и Шантића, Мешу и Ђоровића, причам и о Његошу и Осману Ђикићу, а и Андрићевом Богдану Зимоњићу, или да зато што браним Вука од Басаре и Дамјанова смем да похвалим онога коме се сви ови и неки други ликови намећу и који чува лепоту ове традиције усред свог духовног позвања. Смем упркос томе да кажем да како је сликао уз Достојевског, тако, само још ведрије, наноси боје на своје замишљаје уз наше писце. Знајући понешто о свима њима и посветивши им безмало цео свој живот, можда ми се сме поверовати да је сликање њих, уз њих и по њима драгоцено. Можда није сликарски равно Шумановићевом Црњанском, Омчикусовом Бошку

Петровићу, можда ни Вуку Миће Поповића, да погледам у три стране и замолим за опроштај због строгости, али је и даље аутентично, са понеком цртом очуване наивности. Само онај ко уме и сме да приговори може довољно да похвали, и само овако моја радост неће постати другима отужна. Радујмо се уз слике наше велике стваралачке традиције која се овде на леп и достојанствен начин прославља.

Тек да се зна, понекад причам докторандима понеку анегдоту о духовној деци старца Јустина из времена када су били важни нашим младостима. То чега се сада већ помало времешан сећам, то видим и овде око Тврдоша и духовне оставштине која је ту у само срце Херцеговине положена. Не мислим да имам каквог права на ове речи зато што је у херцеговачку земљу из истог разлога као епископ Атанасије легао мој карамазовски пријатељ и старији брат у православној традицији Петар Симић, историчар уметности и цезер, библиотекар и згубидан, диван и занесени српски човек, у дому чијег оца, хаџи Веле Симића, смо ове велике повратнике и друге људе Српске православне цркве и велике вере упознавали. Пери је Атанасије душу лечио и љубав спасавао, па и мене успут поучио ономе што сам у параболу о анђелу ефешке цркве, мним, разумео, и о самој себи у једној књизи забележио. Мрва оригеновске наде у спасење свих нас, коју хоћу да видим и у овим сликама, отуда потиче.

За истину и спасење, било да смо дубоко религиозни или смо много ближи чистом ста-

њу сумње, неверице и негације, једино се вреди борити. А отац Максим то чини чак и сликама. Лепа душа, велим.

На сликама је прави дефиле боја, обриса и ликова, у исти час и претеран и утишан. Да смем да стиснем ту палету, са којом се он бори, у једну реченицу, рекао бих нешто о надметању у трансакрилизму *йройлаве, миможутије* и *наконцрвенкасије*, да измислим три речи за основни колористички удар. Можда бих после поменуо и нешто о присећању на Шагала или сасвим раног Кандинског пре револуције у сликарству. Било би прилике да се помене и она туђа рука здружена са његовом четкицом у заједничкој слици, грчки учитељ и *духоводник* који поучително лебди увек у близини сликарског чина, или његовог разумевања. Кад туђа рука слика сопствену слику, она престаје да буде део туђег тела. Као што када се својом руком слика туђа слика то постане сопствени лик на слици. Видите ли Максима и Милана на овим сликама? Његове духовне и сликарске очеве, и њега као оца брижног да вам улије црту ведрине и у њој најаву срећног чина, милост спасења?

Оно што је можда такође важно напоменути, то је да се уместо сличности са фотографијама из наше лепе историје треба замислити о нечем другом, о једној мало бољој верности но што је оптичка. Фигурално, да, али ограничено на репродукцију, не. Обликом назначено, да, али на обличја сведено, не. Дискретан, овај сликар нам је усред прстена у који је стало

много тога од Мостара до Требиња, од Тврдоша до Острога, од Бете Вукановић до Небојше Глоговца, од Емине до незнане Херцеговке, од Херцеговца до Игумана, па и понеког неименованог лика којег није превише тешко препознати, поставио највећу замку хришћанског света: Херцеговачког Христа, о чему бих много волео да говорим да сам достојнији највеће тајне ове земље и ових људи на сликама.

Оно што ипак смем, то је да сликару поқварим наум, у најбољој намери, јер видим како духовник није хтео да нас оптерети, па није све усмерио на то да станемо пред Бога Живог земље херцеговачке. Зна он да ми томе нисмо дорасли, зато нас лагано и стрпљиво сликањем припрема. Оно што је најважније, то је ставио усред књиге и ту ће се видети највећа тајна чим онај који гледа буде колико-толико спреман.

Мени би лакше било да сам се дохватио Хајдегера и његовог познатог текста о пореклу уметничког дела. Чак и у мало речи може да се искористи огромна убедљивост Хајдегерове мисли како би се филозофски дочарала митска снага Херцеговине, и свих великих људи у њој. Не споља, у обрисима и бојама, ликовима и подсећањима, већ изнутра у самом бићу уметничког дела је оно што је велико. До тога се не долази снагом, немоли лукавством, препознавања. Уметност оном најдубљем и најскривенијем дарује израз, и то омогућава човеку, свакад сапетом у разноврсним неспособностима да приступи својим великим и често несазнатим моћима.

Помогао би ми у томе ученик овог великог филозофа, Ото Пегелер, а могао би се човек забавити и сваковрсним расправама, да ли су ципеле којих се Хајдегер дохватио сеоске или градске, женске или сликареве, да ли није видео да су две леве и да су му се слике у сећању слепиле, и да ли историчари уметности са свом својом историографском педантеријом могу да упропасте или оповргну утисак који је овај оглед зачет у семинарским предавањима који је настајао од 1930. до 1950, и после је још понешто редигован, учинио славним. Нашло би се ту понешто и о Шапиру и Дерици, о Бабичу и Томсону, па и о фројдовској денегацији, или о ономе што је најгласније када је прегутано. То је најбоље тумачење тајне земље.

Много је мање познато, или је сасвим непознато, да Андрић када пише о земљи код Петра Кочића (што није једини разлог да се посумња како је Андрић ипак знао све од Булмана до Хајдегера) говори како ми нисмо бића која лебде бескрајном празнином свемира, него стојимо ту, на тлу за које смо везани тајном рођења и нужношћу судбине, и оном надом коју сам већ споменуо и на коју имају право и људи попут мене.

Имају право и на стрепњу, коју је Сартр видео у жутој боји на небу Тинторетове слике. Наш духовни сликар уместо беспредметне

претње налази своју проплаву која значи ведрину. Она не представља ведрину, већ јесте сама ведрина изведена из византијског бескраја и узвишености. Између техно утиска који наслеђује откриће синтетичке плаве, и драгоцености смрвљеног лаписа, та духовна ведрина нашла је пута до мене који сам своје прво излагање у животу посветио Кјеркегоровом појму стрепње.

Уметнички порив, моћ Херцеговине и дубока проживљена вера која оставља трага и на оним који томе нису превише посвећени, дивна упорна благост оца Максима, преосвећеног епископа и врсног теолога, сликара и онога који хоће да разуме да смо ту данас а не јуче, чине ове слике вредним. Ја сам покушао да их видим, да видим себе у њима и присвојим их у себи, да се оставим себе и својих дисциплинарних знања и опсесија и да покушам да сасвим недостојан и неверан загледам и замишљам, заосећам се и занесем све до самог lika Херцеговачког Христа...

Нека ми читалац ових ведро исписаних редова не замери сувише што нису бољи и уверљивији.

*Редовни професор Универзитета
у Београду и управник Универзитетске
библиотеке „Светозар Марковић”*

The Mystery of the Land and the Human Form

Aleksandar Jerkov

This beautiful publication opens with a painterly hymn to Tvrdoš, followed by a visual unveiling of the mystery of the land and the human form. The painter is both witness and creator—he unveils a mystery that touches and draws in every person willing to face a long and noble tradition, and even more so, to face oneself.

The mystery of the land is evoked through a local cosmogony—a vision of Herzegovina’s birth. The entire landscape, together with Tvrdoš, rises in a great genesis and ascension. It is precisely here that space was created for the austere gentleness of the blessed Bishop Atanasije Jevtić, an intercessor of heaven on earth and of earth uplifted into heaven.

Whoever is composed enough and spiritually perceptive will understand, therefore, that this is not about painterly skill or resolving the unsolvable questions of art history. This painterly endeavor must be viewed and judged differently. What stands before us—and even more so, beside each of us—is a beautiful soul, brush in hand, striving to express that which cannot be expressed, but can indeed be shown. Even Wittgenstein

could not deny this, and it fits within the very foundation of the definition of modernity. These paintings, therefore, are more modern—if I may put it that way while avoiding standard categories—than their subject matter, symbolic posture, or technique might suggest. And that is a good thing.

A discerning and critical spirit may, in its own austere gentleness, rejoice in these paintings and this exhibition—this publication that is more than a catalogue for a thoughtfully conceived and wisely curated show. This pictorial book is a spiritual map of the faithful and assured, the devoted and sanctifying, the enlightened and uplifting, the painterly and the invisibly painted soul of Father Maksim, the Right Reverend Bishop of Los Angeles and Western America. The rapture of his painting reminds us that Herzegovina exists in elevated majesty—and that spiritual fathers are always needed among us.

It is more than strange that fate has assigned me a role for which I am hardly worthy: to add, to this beautiful book by such an exalted and dearly beloved man and spiritual father, my small measure of understanding and even smaller exper-

tise—amid all the other unnecessary rustlings of this world. I am neither an art critic nor a historian of art, and I am not even a believer. And yet, I have come to trust this spiritual father so deeply that at times I think I could, without hesitation, confide in him—and confess everything, holding nothing back. One cannot escape the truth—or the rare chance to turn, even for a moment, toward one's own salvation and that of others. Even Dositej did not flee from such a calling—and I would gladly be his little disciple, as I am surely, at least to some extent, his follower.

Seen from that angle, however—and even with a sense of some modest right to speak—something can be said about this artistic and spiritual endeavor. Perhaps not enough to fully grasp or feel how fortunate we are that this spiritual painter has offered us this opportunity. In it, we receive something beyond all else—something we do not have, or that has been taken from us. And something has also been taken from Father Maksim, which only deepens and clarifies the sense of what cannot be taken from him. This is a triumph within a Hegelian paradox. It would be good if those unwilling to understand could at least come to grasp this.

That is why I did not exempt myself—nor will I retreat into the supposed safety of knowledge and experience. This is not the moment to puff myself up before the beauty of the writers whose portraits inhabit these pages, nor to imagine that just because I teach students about Dučić and Šantić, Meša and Ćorović, speak of Njegoš and Osman Đikić, or even Andrić's Bogdan Zimonjić, or

because I defend Vuk against Basara and Damjanov, that I have earned the right to praise the one to whom all these figures—and others—present themselves, and who, in his spiritual vocation, safeguards the beauty of this tradition. And yet, I may still say: just as he painted with Dostoevsky by his side, so too—only more radiantly—he lays color upon his imaginings alongside our own writers. Knowing a little about all of them, and having devoted nearly my entire life to them, perhaps I may be believed when I say that painting them, with them, and through them, is truly precious. It may not rise, in terms of painterly technique, to Šumanović's Crnjanski, or Omčikus's Boško Petrović, or even Vuk as rendered by Mića Popović—let me glance in three directions and ask forgiveness for my severity—but it remains authentic, with traces of a preserved naivety. Only the one who dares to critique has the right to truly praise, and only in this way will my joy not turn into something wearisome for others. Let us rejoice in these paintings, in our great creative tradition, which here is celebrated in a manner both beautiful and dignified.

Just so it's known—now and then, I share with my doctoral students an anecdote or two about the spiritual children of Elder Justin, from a time when they meant something to our youth. What I now recall with the faintness of age, I recognize here as well—around Tvrdoš, and in the spiritual legacy laid deep into the very heart of Herzegovina. I do not presume to have any particular right to speak these words, simply because, for a reason akin to that of Bishop Atanasije, my own

Karamazov-like friend and elder brother in the Orthodox tradition, Petar Simić, came to rest in this Herzegovinian soil—Petar the art historian and jazz lover, the librarian and idler, a wondrous and rapturous Serbian soul. It was in the home of his father, Hadži Vele Simić, that we came to know these great returnees and other figures of the Serbian Orthodox Church—people of deep and abiding faith. To Pera, Atanasije was a healer of the soul and a savior of love, and along the way he taught me as well—taught me something I believe I understood in the parable of the angel of the Ephesian church, and which I once recorded in a book about my own self. A crumb of Origenian hope for the salvation of us all—that, too, I wish to see in these paintings. That is where it comes from.

For truth and salvation—whether we are deeply religious or much closer to a pure state of doubt, disbelief, and negation—there is the only struggle worth waging. And Father Maksim wages it, even through his paintings. A beautiful soul, I say.

These paintings present a veritable procession of colors, contours, and faces—at once exuberant and subdued. If I dared to compress that palette, with which he so bravely contends, into a single sentence, I would say something about a contest in trans-sacralism—of flood-blue, side-yellow, and after-crimson—let me invent three words for the fundamental chromatic thrust. Perhaps then I would mention the faint echo of Chagall or of a very early Kandinsky, before the revolution in painting. There would be occasion to speak also

of that other hand, joined with his brush in a shared composition—the Greek teacher and spiritual guide who hovers instructively near every act of painting, or its understanding. When another's hand paints its own image, it ceases to belong to another's body. Just as, when your own hand paints someone else's image, it becomes your own likeness on the canvas. Do you see Maksim and Milan in these paintings? His spiritual and artistic fathers—and him, as a father in turn, gently striving to instill in you a stroke of brightness, and within it, the promise of a joyful act, the grace of salvation?

What may also be important to note is that, rather than drawing comparisons to photographs from our beautiful history, one should reflect on something else—on a kind of fidelity that is finer than the optical. Figurative, yes—but not limited to reproduction. Shaped and suggested, yes—but not reduced to mere form. Discreetly, this painter has placed at the center of a ring that holds so much—from Mostar to Trebinje, from Tvrdoš to Ostrog, from Beta Vukanović to Nebojša Glogovac, from Emina to the unknown Herzegovinian woman, from the Herzegovinian man to the Abbot, even to the occasional unnamed figure whom it is not too difficult to recognize—the greatest enigma of the Christian world: the Herzegovinian Christ. About Him, I would so love to speak—if only I were more worthy of the greatest mystery of this land and these people in the paintings.

What I may do, however—if I may—is to gently spoil the painter's intention, though with the best of intentions. For I see that the spiritual fa-

ther did not wish to burden us; he did not direct everything toward placing us squarely before the Living God of Herzegovinian soil. He knows we are not yet ready for that. And so, patiently and gently, through painting, he prepares us. What is most important—he placed at the heart of the book. And there, the greatest mystery will be revealed, as soon as the one who looks is, even just a little, ready to see.

It would have been easier for me, perhaps, had I turned to Heidegger and his well-known essay on *The Origin of the Work of Art*. Even in just a few words, the immense persuasive power of Heidegger's thought could be drawn upon to philosophically evoke the mythic force of Herzegovina and all the great souls within it. Not from without—in outlines and colors, in figures and reminiscences—but from within, in the very being of the artwork, lies that which is truly great. This is not accessed through force, let alone through the cunning of recognition. Art gives expression to what is deepest and most hidden—and in doing so, it enables the human being, so often bound by various incapacities, to approach their own great and often unknowable powers.

I would have been helped in this, too, by the student of that great philosopher—Otto Pöggeler. One could even amuse oneself with all the various debates: whether the shoes Heidegger wrote about were rural or urban, women's or the painter's; whether he failed to notice they were both left-footed; whether the images blurred together in his memory; and whether art historians, with all their historiographic pedantry, might ruin or

refute the impression made by that essay—originally conceived in seminar lectures between 1930 and 1950, and later further revised—which made it so renowned. There would be room here for reflections on Shapiro and Derrida, on Babić and Thomson, even on Freudian *denegation*, or on that which is loudest when left unspoken. That, in fact, may be the best interpretation of the *mystery of the land*.

It is far less known—or perhaps entirely unknown—that when Andrić writes about the land in the work of Petar Kočić (which is not the only reason to suspect that Andrić, in fact, knew everything from Bultmann to Heidegger), he says that we are not beings who float through the endless void of the universe, but we stand here, on the ground to which we are bound by the mystery of birth and the necessity of fate—and by that hope I have already mentioned, a hope to which even people like me are entitled. One is also entitled to dread—that same dread Sartre perceived in the yellow sky of Tintoretto's painting. But our spiritual painter, instead of evoking formless threat, discovers his own *flood-blue*—a blue that signifies serenity. It does not represent serenity; it *is* serenity itself, drawn from the endlessness and exaltation of Byzantium. Between the *techno-impression* inherited from the discovery of synthetic blue, and the preciousness of crushed lapis lazuli, this spiritual serenity found its way to me—me, who once dedicated my first public lecture to Kierkegaard's concept of *anxiety*.

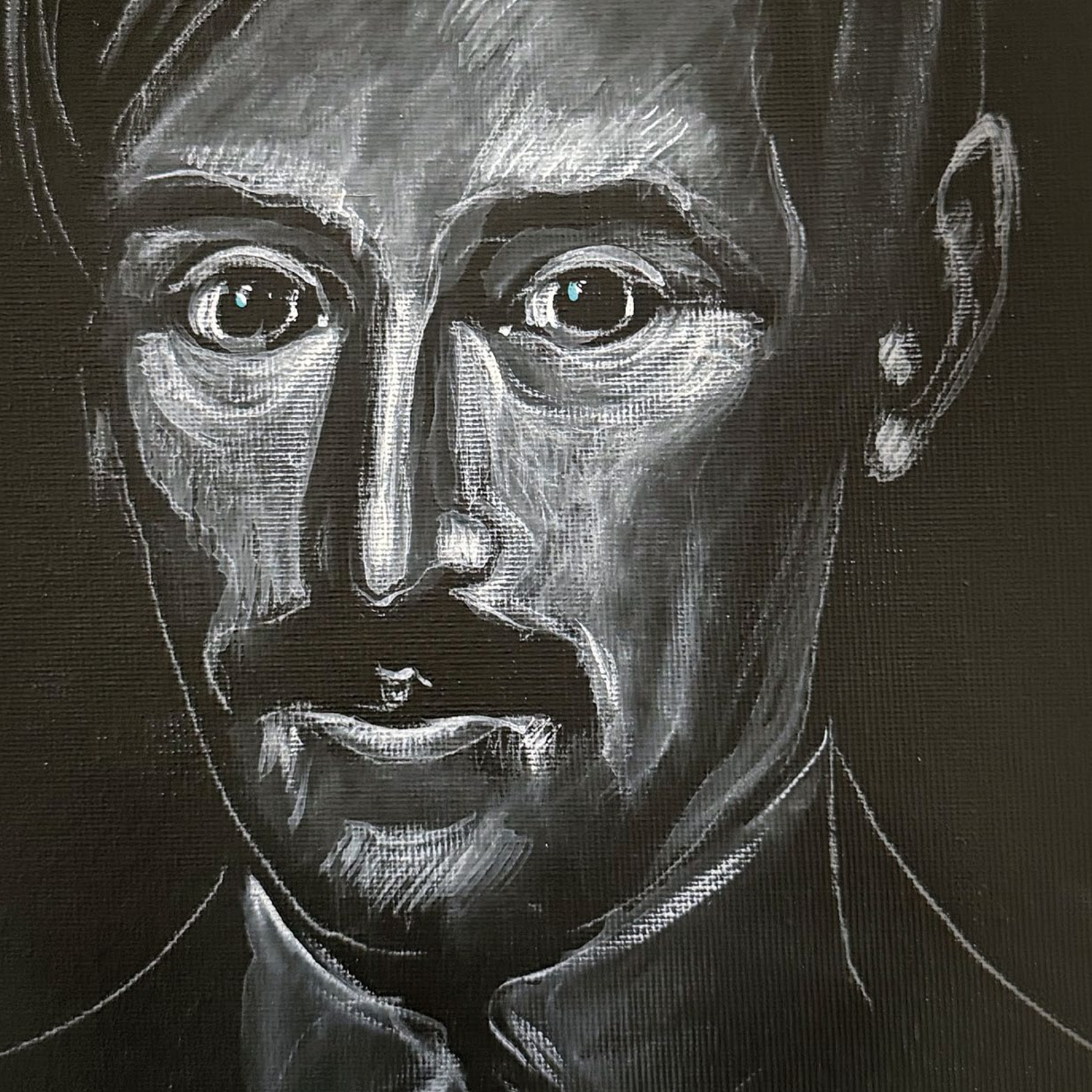
The artistic impulse, the power of Herzegovina, and a deeply lived faith that leaves its mark

even on those not wholly devoted to it—the gentle and steadfast grace of Father Maksim, the Right Reverend Bishop, an accomplished theologian, a painter, and one who seeks to understand that we are here today, not yesterday—all these make these paintings worthy. I have tried to see them, to see myself in them and make them my own; to leave behind myself, my disciplinary knowledge and obsessions, and to attempt—unworthy and unbelieving as I am—to gaze and to

imagine, to feel my way and be carried away... all the way to the face of the *Herzegovinian Christ*.

May the reader of these brightly written lines forgive me if they are not better or more convincing.

*Full Professor at the University of Belgrade
and Director of the University Library
“Svetozar Marković”*

Свјетлост и сјећање:

Ликови и предјели Херцеговине

Ова збирка је путовање кроз дух и душу Херцеговине — земље пјесника и пророка, светитеља и мудраца, ријека и рушевина, гдје свјетлост урезује приче у камен. На слике у овом циклусу не гледам само кроз боје и платно; оне су побожни шапат, живи одјек сјећања и свједочанство о онима који су обликовали културни, духовни и емотивни пејзаж овог краја. Ликови као што су Јован Дучић, Алекса Шантић, Мак Диздар и Његош овдје нису само насликани — они су призвани на присуство. Градови попут Мостара и Требиња обасјани су свјетлошћу и текстом, лебдећи између виђеног и упамћеног. Света мјеста као Тврдош и Острог кроз потезе четкице дишу тишином и мистичном дубином. Ове слике су понекад лирске, понекад загонетне, али увијек одане — не само лицима и облицима, већ и причама које из њих извиру, свјетлости која обитава у прошлости и наставља да сија у садашњости. Ако још посматрачу пружи праг у нешто ванвременско, у простор созерцања гдје се поезија и боја спајају тада је сврха постигнута. Свака слика је самостална, али заједно чине јединствену ви-

зију — омаж завичају, љепоти и невидљивим нитима које повезују сјећање, идентитет и наду у оно што је вјечно.

Теологија би изнова требало да буде умјетност. Византијска култура је у својој суштини била усмјерена на однос. Данас имамо теологију, имамо садржај — али недостаје култура. Посједујемо значење, али је оно без тијела. Говоримо теологију, али нема умјетности. Њени трагови су блиједи, ако уопште још постоје. Можда је Фотис Кондоглу погрешно схваћен. У нашој архитектури, у нашим изразима, теологија је постала мисаона — апстрактна, одвојена од чула. Постајемо мислиоци без тијела, губимо соматски осјећај Православља — православље додире. Истинско православље је увијек било повезано са опипљивим, чулним, видљивим. Васкршњи тропари су некада били плес душе и тијела. Као да смо данас свјетлосним годинама удаљени од такве културе. Ако теологија жели да живи, она мора изнова да се оваплоти — да поново постане умјетност.

Када сам почео да сликам, нисам тежио да овладам формом или техником — већ да слушам. Ова дјела су и чин слушања: пејзажа који

памте, лица која трају, гласова записаних у камену, тишини и небу.

Оно што овдје видите није хронологија, ни историјски приказ — већ географија присуства. Ови портрети, визије и топографије — Дучића и Шантића, Његоша и Мака, Тврдоша и Острога, Мостара и Требиња — нису одвојене теме, већ дијелови једног истог разговора између душе и мјеста. Као што се у слојевима Борачког језера или у кривини улица окрећућег Требиња види кретање сјећања, тако и ове слике говоре о томе како се памћење савија, прожима и освјетљава временом.

Да, постоје утицаји — иконопис, импресионизам, о. Стаматис Склирис па и духовна непосредност византијске свјетлости — али прије свега ту је дубока оданост. Свака слика у себи носи мали чин посвећености. Не носталгији, већ смислу. Оном трачку вјечности у обичном: лику под мјесечином, мосту који и даље повезује вијекове, пјесниковом погледу прије него што постане ријеч, манастиру што свијетли испод насликаних облака.

Цери Салц је рекао: „Умјетност није ту да би се разумјела. Она је ту да се доживи.” А Клер Бишоп нас подјсећа да „посматрач није пасивни прималац, већ учесник.” Зато сте и ви овдје позвани и да гледате и да учествујете у том доживљају. Да уђете у бистро око Светога Саве, у тихо ишчекивање грофа Владиславића, у

мир непознатог светитеља, у златну тугу Селимовића, и у блиставо присуство „Лијепе Емине” која не носи само цвијеће, већ и само вријеме.

Ова дјела не нудим као манифест, већ као позив — да застанемо, да се зачудимо, да осјетимо дах Херцеговине како пролази кроз историју, кроз боју, и можда — кроз вас.

Благодаран сам Митрополиту Димитрију, Фондацији Луке Ћеловића на позиву да приредим тематску изложбу „Свјетлост и сјећање: ликови и предјели Херцеговине”.

Посебну захвалност дугујем Музеју Херцеговине, који је отворио своја врата и угостио ова скромна сликарска остварења. Његови зидови постали су простор гдје се умјетност и наслеђе сусрећу, а слике проговарају језиком предака, природе и тишине.

Са искреном посвећеношћу упућујем своју благодарност Оцу Стаматису Склирису за пролог и Професору Александру Јеркову за предговор овој монографији, у којој су изнијели — иако по мом мишљењу незаслужене — дубоко надахнуте критичке осврте на слике изложене у Музеју Херцеговине. Денису Викићу, као и увијек, хвала за дар облика, у тишини линије, у говору боје.

Владика Максим
Лос Анђелес — Требиње, 2025

Light and Memory: Portraits from Herzegovina

This collection is a journey through the spirit and soul of Herzegovina—a land of poets and prophets, saints and seers, rivers and ruins, where light carves stories into stone. Each canvas in this series is more than pigment and panel; it is a reverent whisper, a vivid echo of memory, and a testament to those who have shaped the cultural, spiritual, and emotional landscape of this region. Figures like Jovan Dučić, Aleksa Šantić, Mak Dizdar, and Njegoš are not merely depicted—they are summoned in their enduring essence. Towns such as Mostar and Trebinje appear bathed in light and texture, hovering between the seen and the remembered. Sacred places like Tvrdoš and Ostrog breathe through the brushstrokes with quiet intensity and mystical stillness. At times lyrical, at times enigmatic, these portraits and landscapes reflect a painter's devotion not only to faces and forms, but to the stories beneath them—to the light that dwells in the past and continues to shine through the present. They offer viewers a threshold into something timeless, a contemplative space where poetry and paint converge. Each work stands alone, but to-

gether they form a unified vision—an homage to heritage, beauty, and the invisible threads that bind memory, identity, and transcendence.

Theology must become art again. Byzantine culture was, at its core, relationship-centered. Today, we still have theology; we still possess content—but what we lack is culture. We speak of meaning, yet it is disembodied. We articulate theology, but art has vanished. Its traces are faint, if not entirely lost. Perhaps Kontoglou was misunderstood. In our architecture and expressions, theology has become cerebral—abstracted, severed from the senses. We risk becoming thinkers without bodies, losing the embodied depth of Orthodoxy—the Orthodoxy of flesh and gesture. But true Orthodoxy has always been wedded to the sensible, the tangible, the visible. The hymns of the Resurrection were once dances of soul and body. Today, we find ourselves light-years removed from such a lived, breathed culture. If theology is to be alive, it must be incarnated once more—it must become art again.

When I began painting, I wasn't looking to master form or technique—I was seeking to lis-

ten. These works are, above all, acts of listening: to landscapes that remember, to faces that endure, to voices written in stone, silence, and sky.

What you see here is not a chronology, not a history lesson—it's a geography of presence. These portraits, visions, and topographies—of Dučić and Šantić, Njegoš and Mak, Tvrdoš and Ostrog, Mostar and Trebinje—are not separate subjects, but parts of a single ongoing dialogue between soul and place. Like the layered surfaces of Boracko Jezero or the shifting geometry of Trebinje's turning town, they speak to how memory moves, bends, and brightens over time.

Yes, there are influences—iconography, impressionism, even the spiritual immediacy of Byzantine light—but more than that, there is affection. Each painting carries within it a small act of devotion. Not to nostalgia, but to meaning. To that flicker of the eternal in the ordinary: a woman veiled in moonlight, a bridge still arching across centuries, a poet's gaze caught mid-thought, a monastery glowing beneath painted clouds.

As Jerry Saltz once said, "Art is not about understanding. It's about experience." And as Claire Bishop reminds us, "the viewer is not a passive receiver but a participant." So here, you are invited—not only to see—but to participate in that experience. To enter the face of St. Sava, the quiet waiting of Grof Sava, the stillness of an unknown saint, the luminous sorrow of Selimović, and the radiant presence of "Lijepa Emina," who carries not just flowers, but time itself.

For this is not the excursion to the idyllic landscapes of Herzegovina—its *martyric* history doesn't let us go there.

I offer these works not as declarations, but as invitations—to pause, to wonder, to feel the breath of Herzegovina as it moves through history, through paint, and perhaps, through you.

I am grateful to the Luka Ćelović Foundation for the invitation to present the thematic exhibition *Light and Memory: Portraits and Landscapes of Herzegovina*.

I owe special thanks to the Museum of Herzegovina, which opened its doors and welcomed these works of mine. Its walls have become a space where art and heritage meet, where the paintings speak the language of ancestors, nature, and silence.

With heartfelt gratitude, I extend my thanks to Father Stamatis Skliris for the prologue and to Professor Aleksandar Jerkov for the foreword of this monograph, offering their—though, in my view, undeserved—yet profoundly inspired critical reflections on the paintings showcased at the Museum of Herzegovina. To Denis Vikić, as always, thank you for the gift of form—in the silence of line, in the speech of color

Bishop Maxim
Los Angeles — Trebinje, 2025

**2. У почетку:
космогонија Херцеговине,**
акрил на платну, 2025

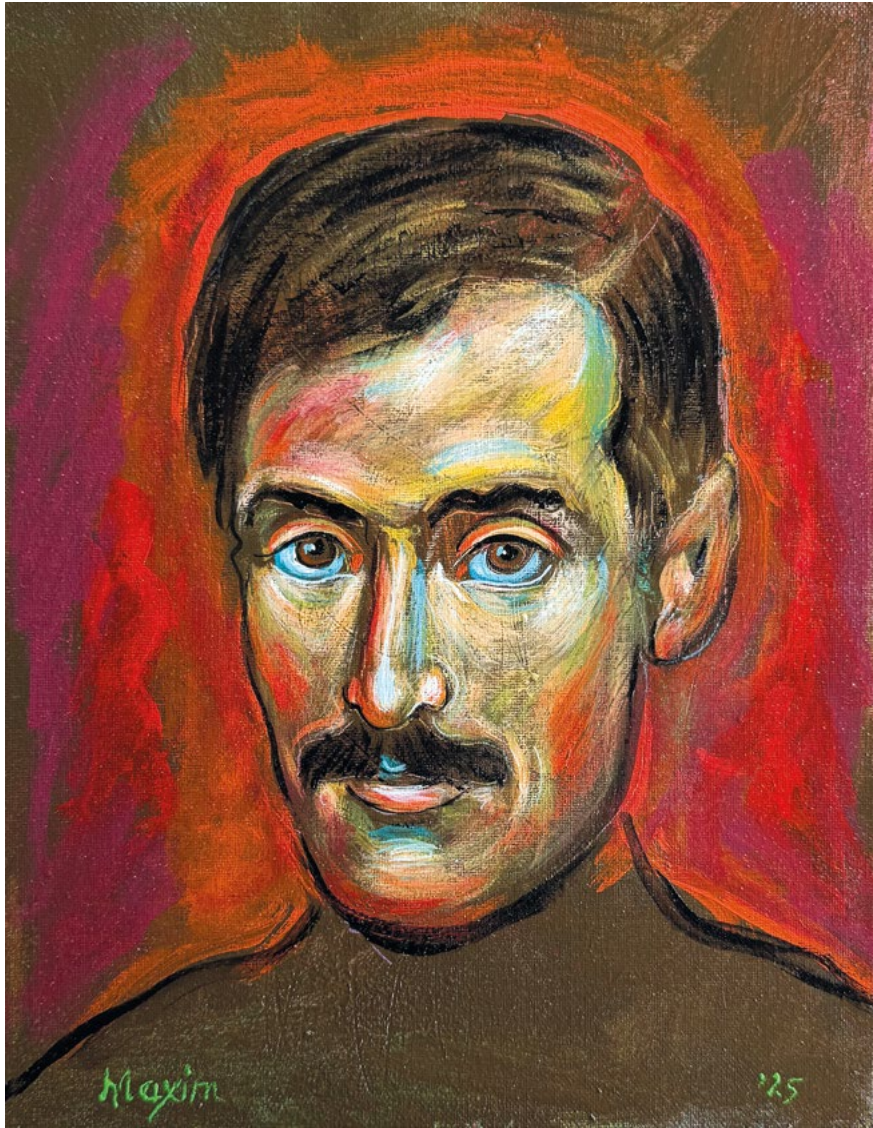
У овом виђењу најраније зоре Херцеговине, ријеке теку, боје се уздижу, облици се буде прије него што је иједно створење крочило на земљу. Природа се покреће у светом ћутању — грожђе, облаци и брјегови израњају као прве ријеке стварања. Ово је земља прије свих, када је кроз долину струјао само дах Творца.

3. Владика Херцеговине,
акрил на платну, 2022

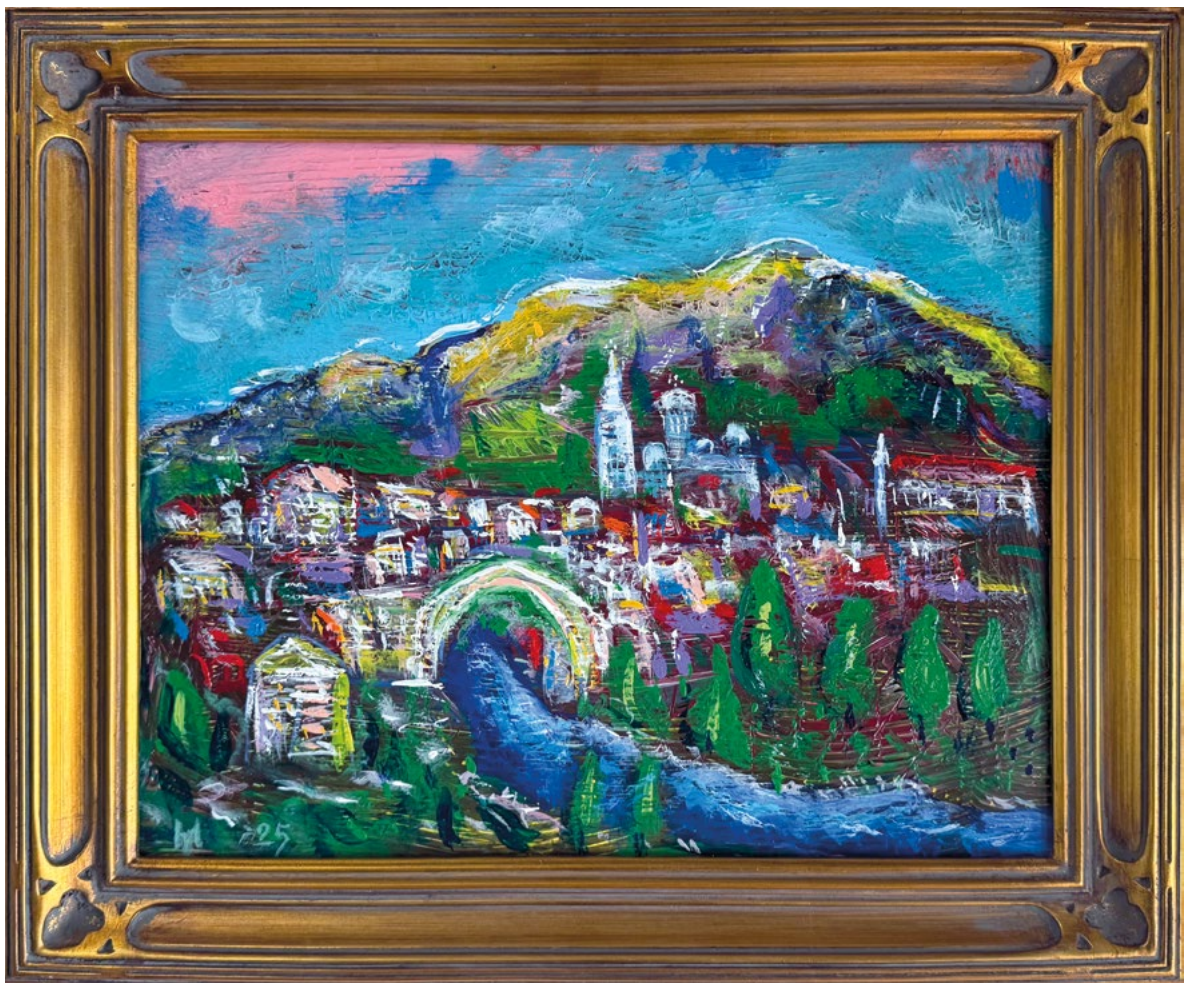
Слика Епископа Атанасија Херцеговачког — као и сва дјела Епископа Максима — представља завршено умјетничко остварење. У њој је успио да пренесе неописиву динамику и спокојну силу Старца — комбинацију која представља изазов. То је слика сложених ризика, дјело с тешким кључевима.
— Стаматис Скилирис

**4. Јован Дучић — Поглед кроз
вријеме, акрил на платну, 2025**

У овом сугестивном портрету, византијски иконографски елементи прожимају се са импресионистичким и експресионистичким утицајима у приказу младог Јована Дучића. Његов продоран поглед сусреће посматрача са созерцатељном снагом. Живописне боје позадине које се преламају преко његовог лица стварају динамичну топлину, уравнотежену хладним плавим акцентима који уносе мир и стабилност. Крајњи резултат надлази пуко представљање, дочаравајући интелектуалну, интроспективну и поетску суштину Дучића у његовим раним годинама.

5. Мостар у свјетлости и текстури, акрил на платну, 2025

Ова живописна слика у импресионистичко-рељефној техници приказује Мостар кроз слојевиту текстуру и свјетлуцаве боје, осликавајући поетски дух града. Чувени Стари мост елегантно се протеже преко платна, не само као архитектонско дјело, већ као симбол сјећања, отпорности и непрекинуте нити наслеђа. Текстурисани поступак ствара опипљив пејзаж — камење моста, свјетлуцава Неретва и збијене грађевине старог града израћају готово скулптурално, позивајући посматрача да град не само види, већ и осјети. Свјетлост која плеше по површини слике призива живи Мостар — истовремено укоријењен у историји и пулсирајући у ритму дана и сумрака. Ово дјело је прослава љепоте, крхкости и трајне душе Мостара.

6. Алекса Шантић:

Душа завичаја и севдаха,

акрил на припремљеној подлози, 2025

Кроз портрет Алексе Шантића, вољеног пјесника Мостара, избија тиха меланхолија и постојана снага које су провејавале кроз његов живот и стихове. Његове очи, замишљене испод набраних обрва, наговјештавају душу раздвојену између чежње и завичаја — човјека који је осјећао успоне и падове свога народа до дубине костију. Потези четке су њежни и слојевити, као ток његових пјесама, а пригушене боје призивају прашњави камен и блиједу свјетлост Херцеговине. Шантић не доминира овдје као споменик, већ као човјек — топао, поносан, са свјетлошћу која зрачи изнутра. У тишини се готово може чути његов глас, како шапуће стихове о љубави, тузи и народу који се буди. Ово је и портрет и омаж човјеку који је дао глас једној земљи и њеном срцу.

**7. Видилац невидљивог —
Његош, акрил на платну, 2025**

Овај портрет Владике Његоша, пјесника и владара Црне Горе, открива човјека снаге и созерцања. Његов поглед пробија оно што је видљиво, као да кроз људско лице сагледава тајну Божију. Окружен црвеном, зеленом и жутом бојом, он стоји и као народни вођа и као човјек који види — и бива виђен — од стране Надвјечнога.

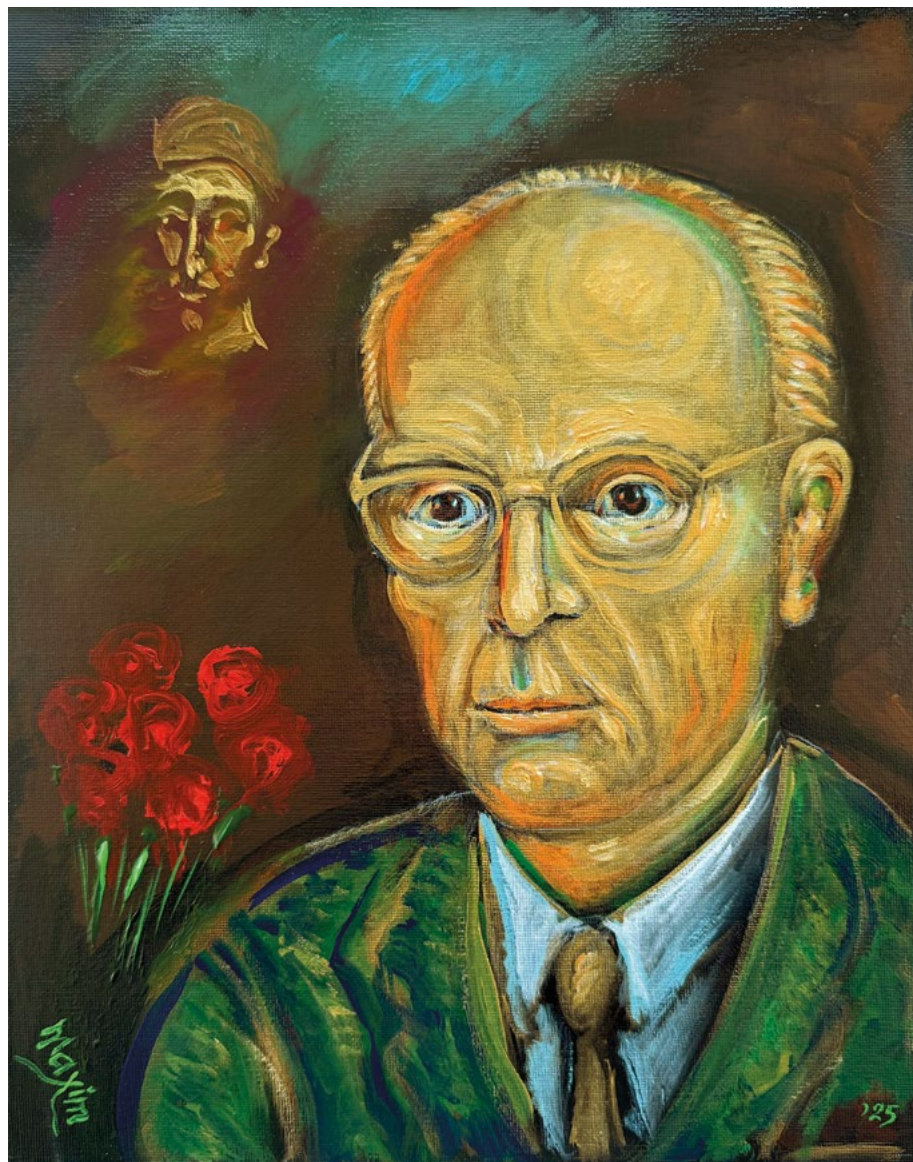

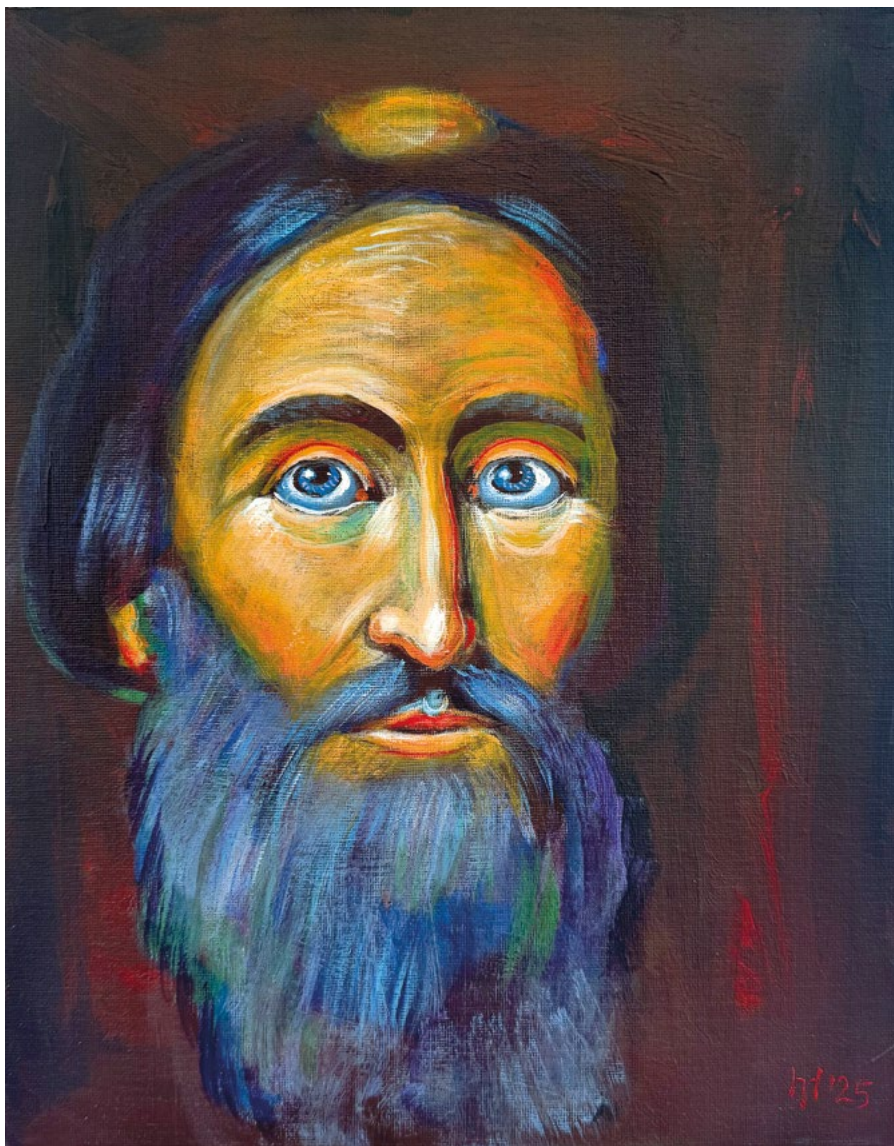
8. Осман и Зорка, акрил на платну, 2025

Ова слика приказује муслиманског пјесника Османа Ђикића (†1912) заједно са његовом супругом Српкињом Зорком, насликане на позадини чувеног Мостарског моста — симбола и повезивања и раздвајања. Пар стоји као тихо свједочанство међурелигијске хармоније и емотивне истрајности у Херцеговини с почетка 20. вијека, када је оваква веза била посматрана с подозрењем. Зорка је приказана у традиционалној ношњи, са фризуром налик везу, украшеном златним концем — симболом културног богатства и женствене благодати. Осман и Зорка размјењују погледе испуњене узајамном њежношћу, а њихова близина зрачи благом, али одлучном непокорношћу према друштвеним нормама које су покушавале да их раздвоје.

9. Селимовић у злату,
акрил на платну, 2025

У овом сугестивном портрету, Меша Селимовић, велики југословенски писац, приказан је у тренутку дубоке замишљености — поглед му је усмјерен у страну, као да у тишини тражи одговоре давно затрпане. Са његове десне стране, из сјене као из сјећања, појављује се блиједа, прозрачна фигура дервиша — мученог јунака *Дервиша и смрти* — лика рођеног из Селимовићеве туге, кованог у ватри братског губитка. Испод њих цвату цвјетови — али свака латица носи одјек људског лица, као да је бол пустила коријен и процвјетала у свједочанство. Злато доминира палетом, прати линије Селимовићевог лица не сјајем славе, већ свечаном тежином мудрости стечене кроз страдање.

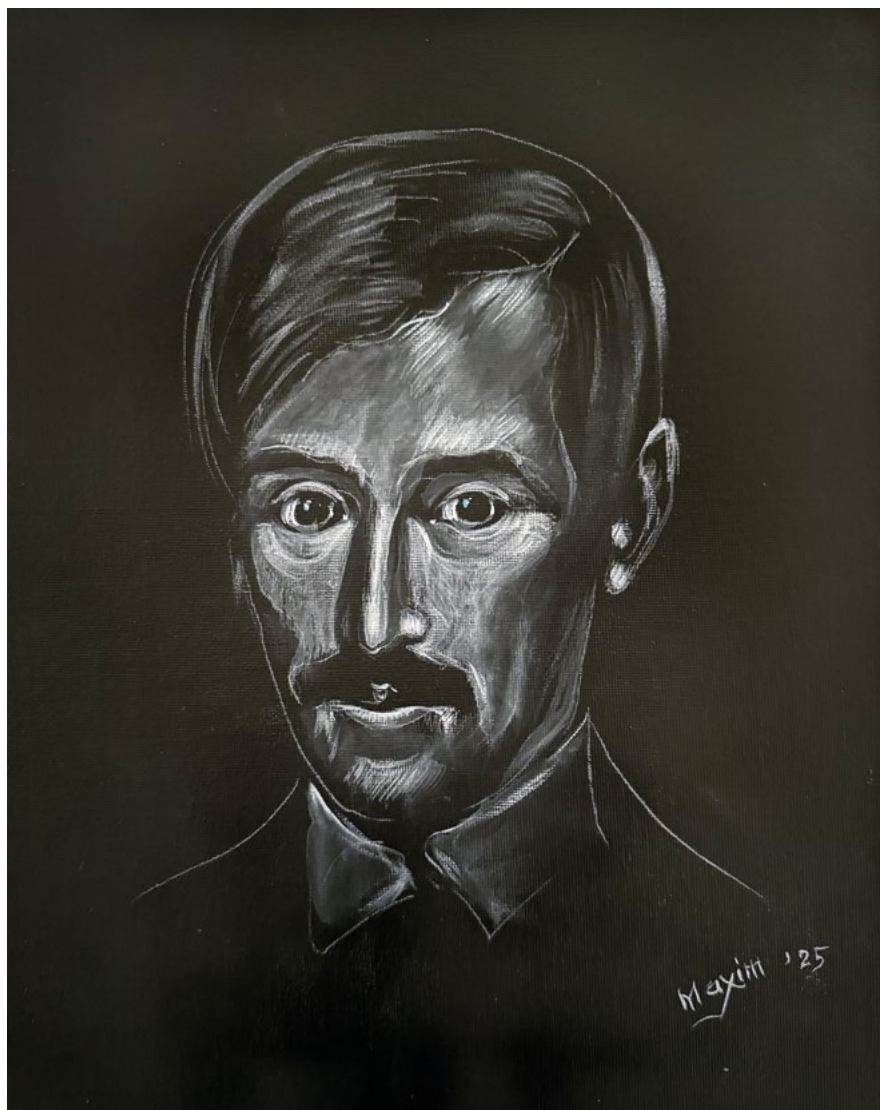
**10. Просвјетљени поглед
Саве, акрил на платну, 2025**

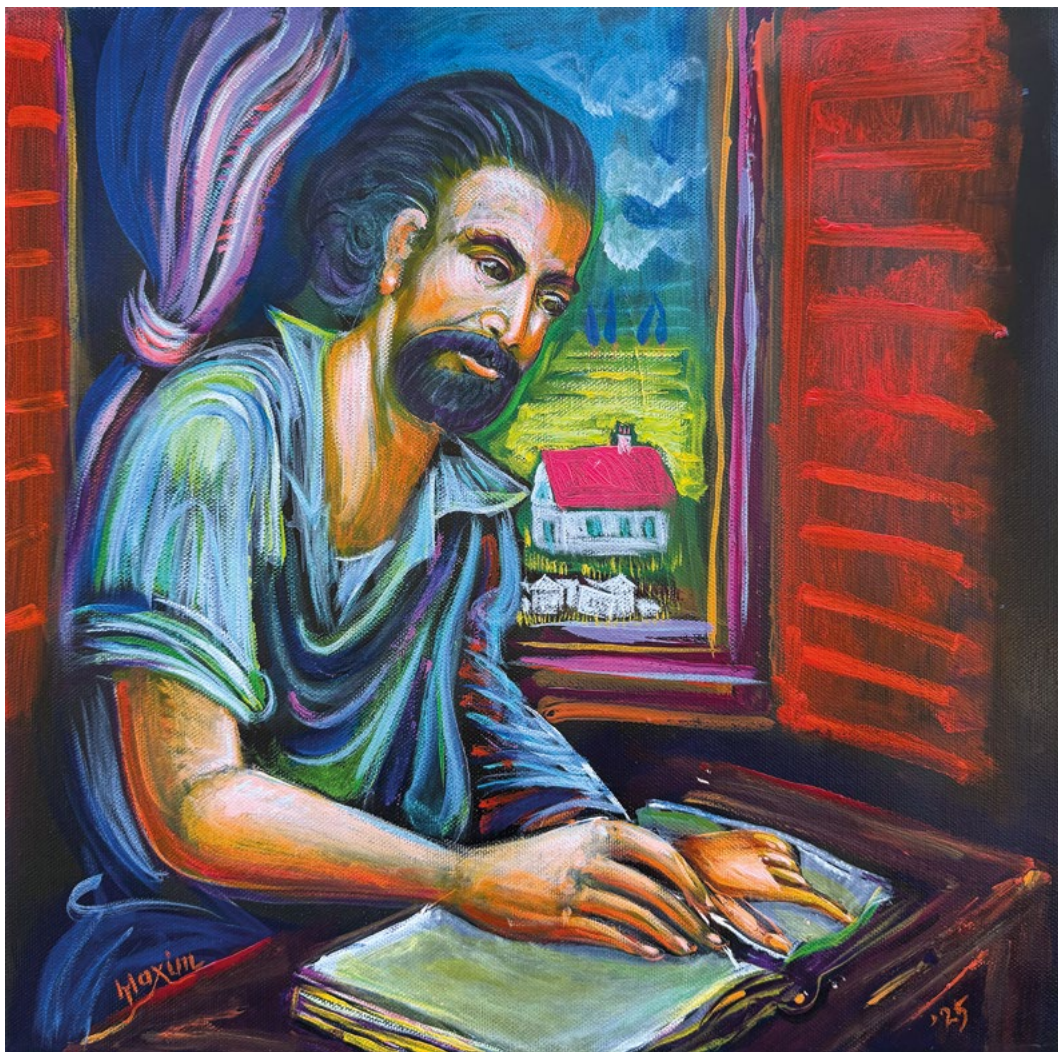
Ова упечатљива представа Светог Саве (Немањића), некадашњег херцеговачког кнеза прије него што је ступио у монашки живот, биљежи тренутак духовне снаге и унутрашње јасноће. Његове продорне плаве очи сусрећу посматрача директно — чврсто, свечано, али обасјане извјесношћу, поуздањем и тихом благодаћу. Вишебојна брада, која се слива у слојевима дубоке плаве, љубичасте и с назнакама смарагдне, додаје слици надземну дубину. Окупано свјетлуцавим, топлим тоновима на позадини таме, Савино лице постаје средиште свјетлости и тишине — присуство и историјско и ванвременско.

11. Јован Дучић:

Поглед у свјетлости и сјенци,
акрил на платну, 2025

Изведен у оштром контрасту црног и бијелог, овај портрет Јована Дучића открива напетост у срцу његовог наслеђа: уздржаност и страст, јасноћа и чежња. Монохроматска палета уклања све што одвлачи пажњу, усмјеравајући поглед ка тихој архитектури душе. Његове очи — тражеће, аскетске — освјетљене оштрим контрастима, позивају на тихо созерцање. Скулптуралне линије одишу и класичним спокојем и скривеним жаром. Ово је Дучић — пјесник, прогнанник, дипломата — чије присуство није заробљено, већ дозвољено.

12. Мак Диздар: Писар тишине и камена, акрил на платну, 2025

Мак Диздар, пјесничка душа Херцеговине, овдје је приказан у тренутку тихе генезе дјела. Док сједи у тишини своје собе, његово присуство одјекује древним гласовима стећака — безвремених каменова Херцеговине. Његова кошуља и завјеса поред њега дијеле пригушену свјетлост, водећи поглед ка прозору гдје стоје усамљена кућа и свети камен — свједоци живота и губитка које буде његови стихови. Страница пред њим свјетлуца историјом, чежњом и тихом надом у овом пригушеном унутрашњем простору. Више од рукописа, то је Маков начин да удахне дах заборављенима и подари глас закопанима.

Од подлоге до откровења

Умјетност никада није пуко стварање. Она није предмет међу предметима, нити је резултат технике или умјећа. Она је, како је Стефан Цвајг исправно наслуђивао, појава генезе — начин постојања који ниче изнутра, сличан самом чуду живота. У својој књизи *Тајна умјетничког стварања*, Цвајг не толико описује, колико исповиједа: настанак умјетничког дјела је мистерија, теофанија унутарњости. „Све што можемо”, пише он, „јесте да реконструишемо тај чин тек пошто се догодио — и то само дјелимично”. То није признање немоћи, већ израз поштовања пред оним што превазилази разум.

Стварање — истинско стварање — никада није манипулација материјом, већ учествовање у ономе што Постање назива *creatio ex nihilo*: не распоређивање онога што већ јесте, него призивање у постојање онога што није било. То је литургијски чин, у коме човјек постаје провидан за божански ерос који све позива у заједницу. За Цвајга, с правом, умјетник не измишља; умјетник се сјећа — и у том присјећању, чини присутним оно што одољева распадању, што пребива.

На то сам помислио када сам оцу Стивену Мјусу, из Колумбуса у држави Џорџија, послао слику „Христос Херцеговине”. Он је упитао, једноставно:

„Шта покушавате да изразите тим варијацијама у текстури?”

Одговорио сам не теоријом, већ искуством:

„Ова површина је мјесецима била тихи пријемник боја — испитивања, тражења, ишчекивања. Поднијела је скривени труд многих других слика. Примала је, подносила, гомила. Слој на слој, нијансу на нијансу — све док се најзад није појавило Лице. И одједном, оно што је било само припрема, постало је откровење. Смисао није додат, он се јавио”.

А о. Стивен ми је узвратио ријечима које су звучале као ритам литургије:

„И та слика је кроз Вас дала живот многим другим сликама. Врло интересантна палета. Онај који се приноси — приноси се, и круг кенозе се креативно шири. Онај који надахњује — надахњује, и приносећи самога себе открива славу Божију у лицу Исуса Христа — и открива себе изнова у сваком потезу четкице.”

Мислим да о. Стивен није дао само коментар о слици него исповијест да теологија постаје љепота, а љепота љубав — оно што се из љубави приноси, никада не нестаје. Постаје, на неразумљив начин, обиталиште славе.

From Surface to Revelation

Art is never merely production. It is never an object among objects, nor a function of technique or skill. It is, as Stefan Zweig rightly intuited, a phenomenon of genesis—a mode of being that emerges from within, not unlike the mystery of life itself. In *The Secret of Artistic Creation*, Zweig does not describe so much as he confesses: the birth of a work of art is a mystery, a theophany of the interior. “All we can do,” he admits, “is reconstruct the act after it has occurred—and even then, only imperfectly.” This admission is not a failure of explanation, but a reverent acknowledgment of what lies beyond explanation.

Creation—true creation—is never the manipulation of materials, but a participation in what Genesis reveals as *creatio ex nihilo*: not the arrangement of what is, but the calling forth of what was not. It is a liturgical act, one in which the human being becomes transparent to the divine eros that brings all things into communion. For Zweig, and rightly so, the artist does not invent; the artist remembers—and in remembering, makes visible a presence that resists corruption, that endures.

I was reminded of this when I sent the image “Christ of Herzegovina” to Fr. Stephen Muse. He asked, simply:

“What are you trying to express with these variations in texture?”

I responded not with theory, but with experience:

“This surface, for months, was the quiet receptacle of color—of testing, searching, waiting. It bore the hidden labor of many other paintings. It received, endured, accumulated. Layer upon layer, hue upon hue—until at last, the Face emerged. And suddenly, what was once only preparatory became revelatory. Meaning was not applied, it appeared.”

And Fr. Stephen wrote back with words that echoed the liturgical rhythm of being:

“And this image has given life to many other images through you. A very interesting palette. The Offerer is offered, and the circle of kenosis grows creatively. The Inspirer inspires, and in offering Himself reveals the glory of God in the face of Jesus Christ—and reveals Himself anew with each brush stroke.”

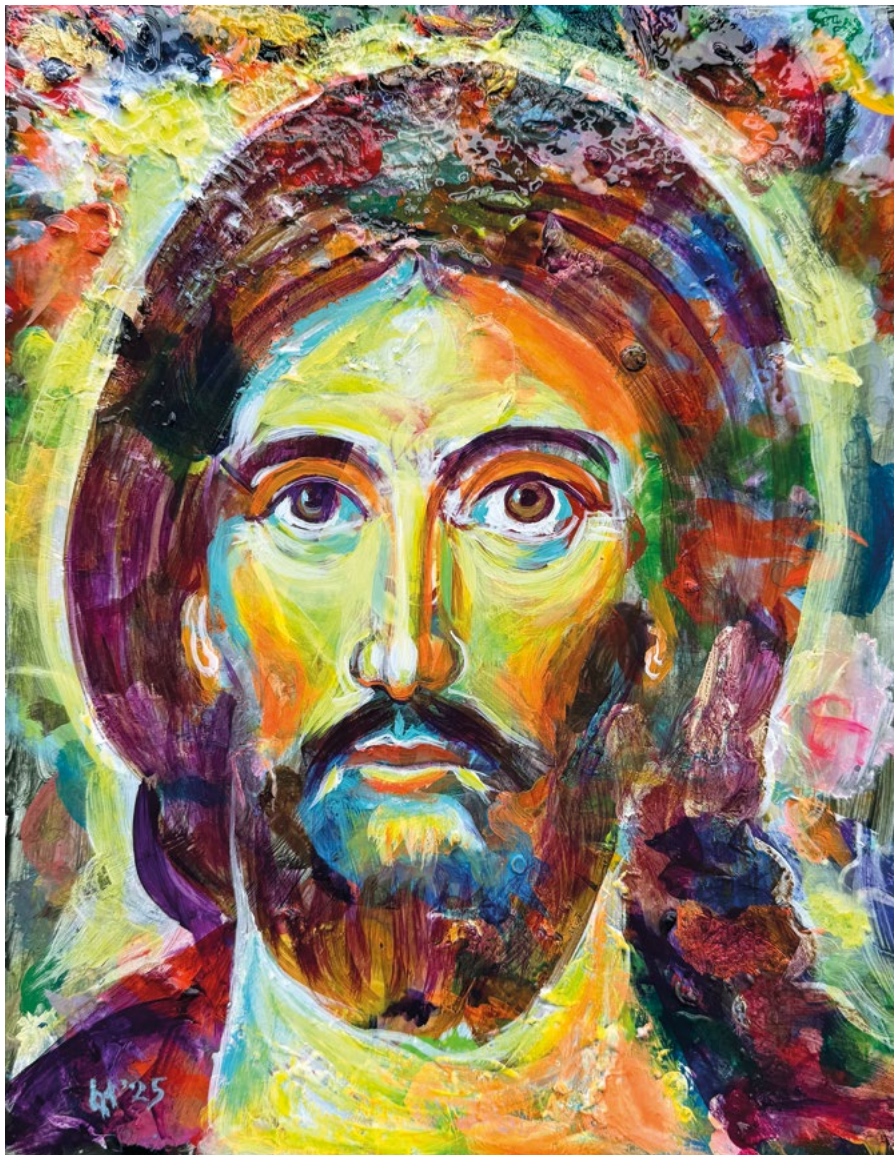
I believe that Fr. Stephen did not simply offer a comment on the painting, but a confession—that theology becomes beauty, and beauty becomes love. What is offered out of love never disappears. It becomes, in an incomprehensible way, a dwelling place of glory.

**13. Лијепа Емина
носи свјетлост,**

акрил на платну, 2025

Жена с маром стоји поред прозора — можда управо улази, можда застаје — држећи у рукама букет цвијећа и елегантну посуду испуњену уљем или водом. Њен поглед сусреће наш с мјешавином скромности и тихе радозналости. Можда је то *Лијепа Емина*, вољена фигура из чувене мостарске пјесме — скромна по облику, али зрачећи унутрашњом љепотом. Контрастне нијансе жуте, плаве, црвене и зелене стварају живу напетост око ње, док полумјесец у горњем углу сија благом жутом свјетлошћу, обасјавајући је попут тихог ореола. Ово није портрет моћи, већ присуства — омаж снази скромности и тајни која остаје у сваком грациозном покрету.

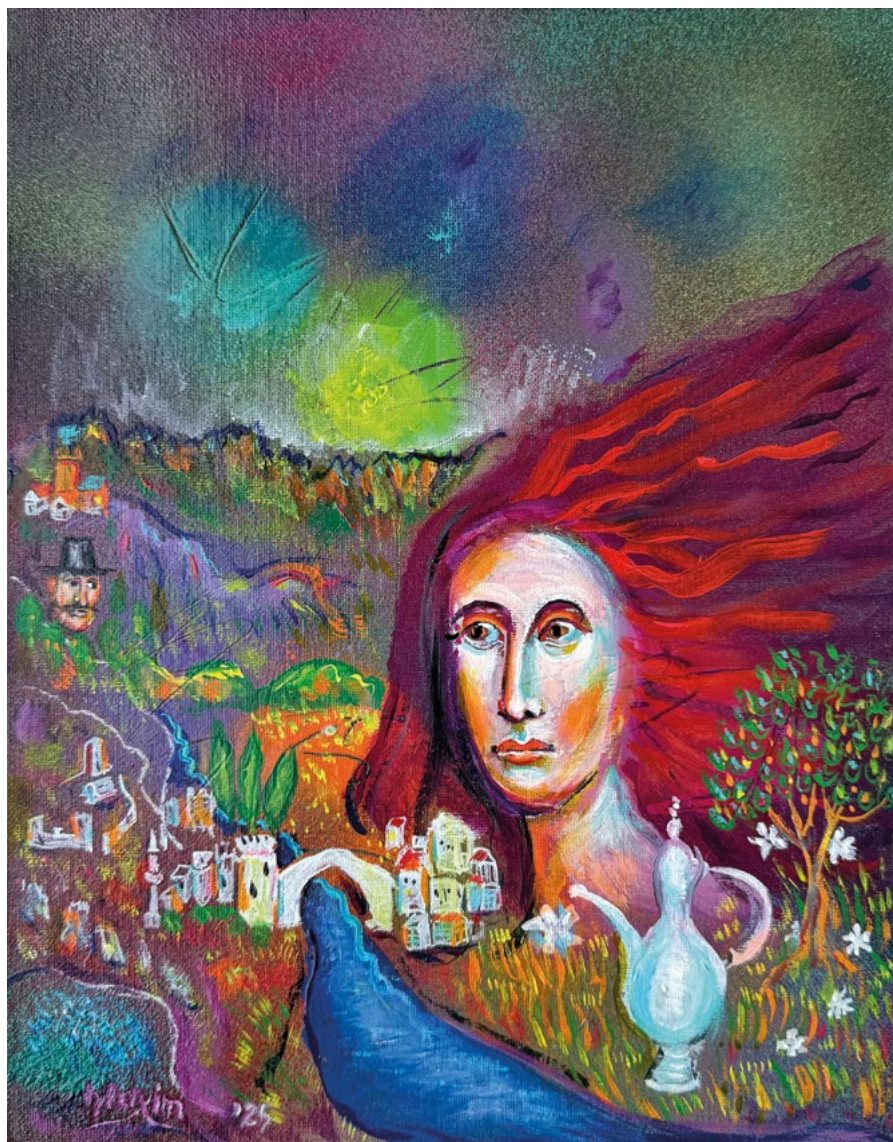
14. Христос Херцеговине,
акрил на платну, 2025

Често говоримо о свјетлости — о Христу као Свјетлости, о Светима који су је угледали — али хајде сада да то сагледамо као портрет. Оно што нас привлачи јесте поглед: поглед који се среће с нашим и чита наше срце, док ми, заузврат, читамо њега као блиског пријатеља. У томе постоји једна хармонија — љубав, поштовање, разумијевање — која ствара тихи дијалог између посматрача и lika. Што дуже посматрамо, то више слика проговара: „Стаматисе, мој Стаматисе.“ Између два ока — нашег и оног са портрета — ствара се жива осовина. Позив звучи: „Дођи, разговарај са мном. Помоли се.“ Иако се само слушање не може насликати, поглед је исцртан с дубоком јасноћом. Нема оклијевања у линијама — нарочито у коси и свјетлости на образима и капцима. Потези, који сијају у црвеним и наранџастим тоновима, откривају сигурну руку — можда чак и ученика портретног сликарства који је добро научио тајну доношења присуства на површину. — Стаматис Склирис

**15. Она која бдије
над Мостаром,**

акрил на платну, 2025

У овој живописној и сањивој композицији, град Мостар се развија у пуном сјају — његов чувени мост грациозно се надија над смарагдном ријеком, окружен старим каменим кућама, процвјеталим дрвећем и далеким обрисима планине Вележ. Изнад свега, монументална женска фигура њежно посматра град, у присуству које је и заштитничко и созерцатељно — бестјелесно отјеловљење сјећања, духа или нијевог свједока. Поред ње, ибрик — суд са водом — сија као приношење, призивајући теме гостопримства, живота и утољења дубљих жеђи. Окупана сунцем и пуна боја, ова слика нас позива да Мостар не видимо само као мјесто, већ као причу, пјесму, душу.

16. Шешир пун прича:

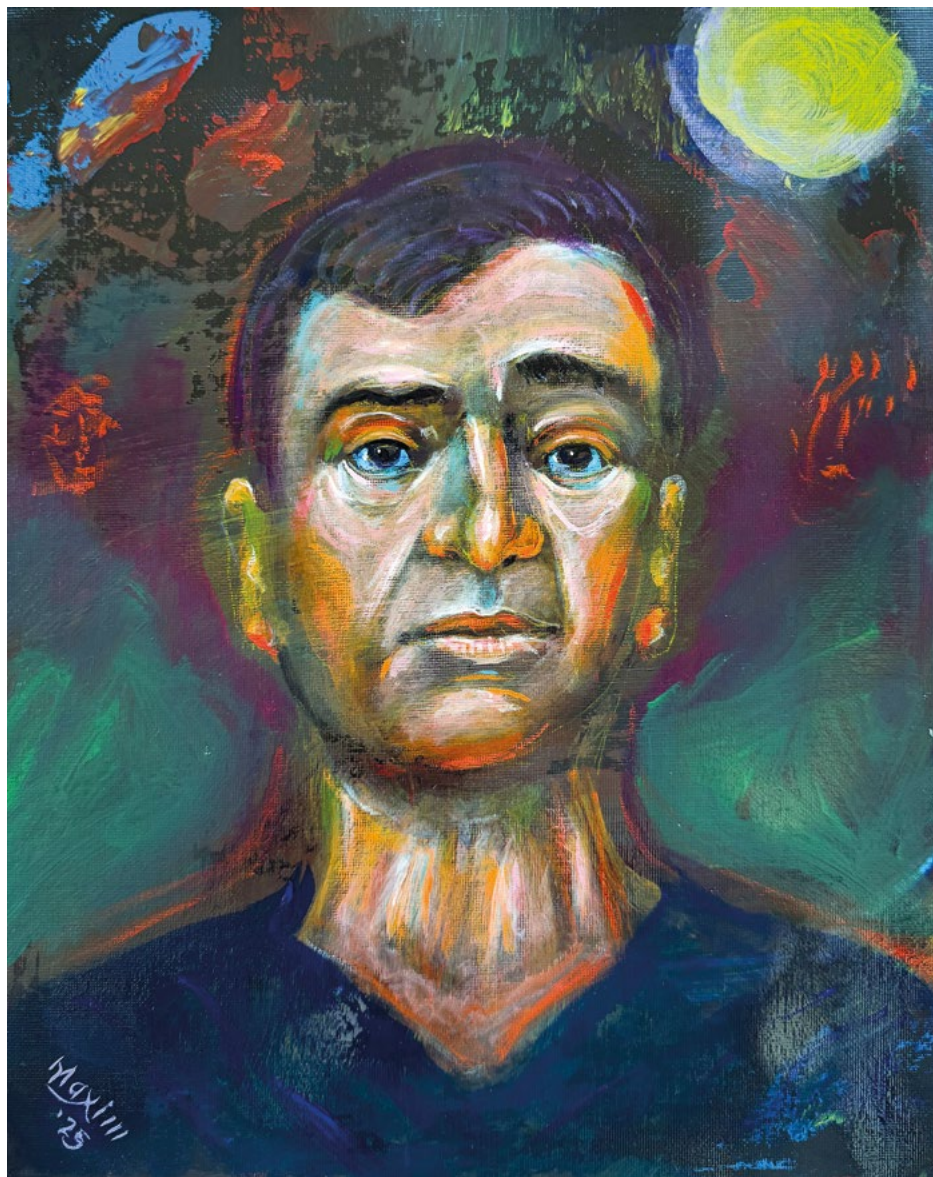
Светозар Ћоровић,

акрил на платну, 2025

У овом упечатљивом портрету, Светозар Ћоровић, чувени херцеговачки писац, приказан је са тихом снагом и дубином. Са својим препознатљивим шеширом — симболом и епохе и идентитета — он погледом благо скреће у страну, као да ослушкује шапат сјећања или мјери мисао прије него што постане ријеч. Земљани тонови који га окружују призивају сурови пејзаж Херцеговине, док суптилна игра свјетлости и сјене на његовом лицу открива унутрашњи живот обликован радостима и теретом историје, језика и отаџбине. Потези четке су сигурни, али њжни, омогућујући посматрачу да осјети и јавну личност и интимног човјека.

**17. Праг живота и
благодат: Доктор Пешко,**
акрил на платну, 2025

Стоји на ивици гдје тијело
додирује тајну — хирург,
свједок и носилац оног што
је између. Из сјеновитих ду-
бина операционе сале не из-
лази у бијегу, већ у поврат-
ку, обиљежен тихом посве-
ћеношћу онога који је видио
патњу и одговорио вјешти-
ном и жртвом. Његово ли-
це, исписано истрајношћу,
не одражава очајање, већ
призивање проживљено до
краја. Изнад њега, зрака жу-
те свјетлости пробија таму
— благодат изнад анатомије,
тиха благословеност. Овај
портрет је свједочанство. У
његовим рукама, људско по-
стаје свјетлосно.

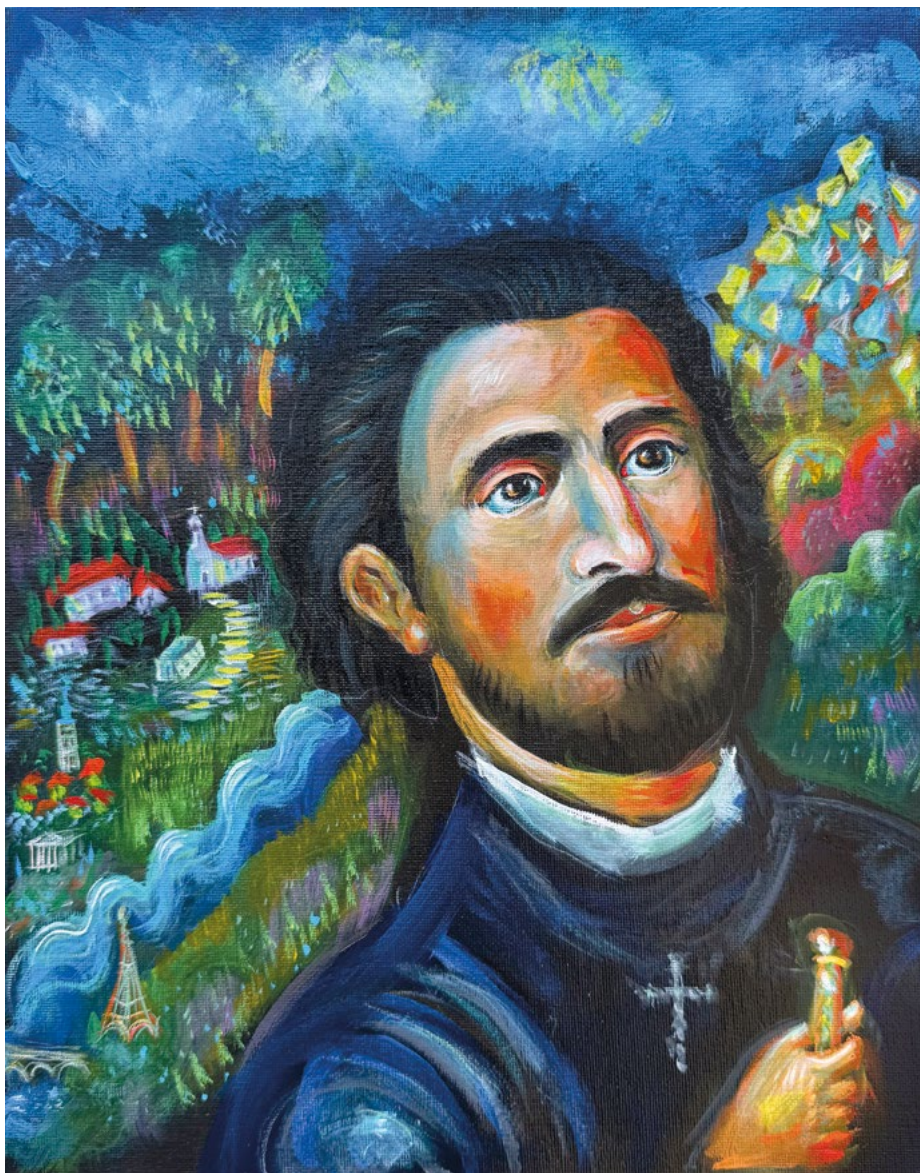
18. Херцеговац:
Син камена и сунца,
акрил на дрвету, 1999

Једно од најранијих умјетничких дјела, овај портрет приказује херцеговачког подвижника — можда монаха или старца — који посматра гледаоца са тихом, продорном снагом. Његова монашка камилавка и озбиљно лице свједоче о животу у простоти и преданости. У рукама држи златни плод, симбол издашности земље и смерности приношења. Насликан на парчету напуклог дрвета, рад спаја суровост материјала са достојанством личности — као омаж светости и човјека и мјеста.

19. Мостар: Сјај под звијездама, акрил на припремљеној подлози, 2025

Ова импресионистичка визија Мостара приказује град који сија под звјезданим небом — његов чувени мост, цамије, цркве и збијене куће обасјани су унутрашњом топлином. Иза њега, планине се уздижу у тишини, док испод моста тече Неретва у живописној плавој. Свјетлост не долази са небеса, већ из самог града — који зрачи сјећањем и присуством. Фронтално освјетљење грађевина, надахнуто византијском традицијом, спаја се са импресионистичким потезима, стварајући приказ који је и безвремен и жив. Ово је омаж љепоти, духу и хармонији Мостара, који у ноћи сија као жива икона.

20. Носилац мача мудрости: млади Нићифор,
акрил на платну, 2025

Ова слика приказује младог архимандрита Никифора Дучића — монаха, историчара, војника и научника — како израња из сурове земље Херцеговине, са мачем у руци, корачајући кроз историју. Од монашке школе до бојишта, од Цетињске богословије до Сорбоне, од скупштине до Народне библиотеке, његов живот био је пут вјере и народне свијести. Мач симболизује борбу; невидљива књига — мудрост. Заједно одражавају његову мисију: да уједињује, просвјетљује и брани.

21. Свјетлосни сјај: Манастир Светог Петра Цетињског, акрил на платну, 2025

Окупан благом, готово светом свјетлошћу, историјски Манастир Светог Петра Цетињског израћа у овом импресионистичком приказу као визија тишине и благодати. Бјелином опрани зидови сијају тихом величанствености, стојећи мирно усред шуме, гдје њежне зелене нијансе шапућу кроз дрвеће. Акрилик сусреће платно као што сјећање сусреће молитву — овјековјечујући и мјесто и присуство. Овдје вријеме лагано дише, а дух Црне Горе почива под сунцем.

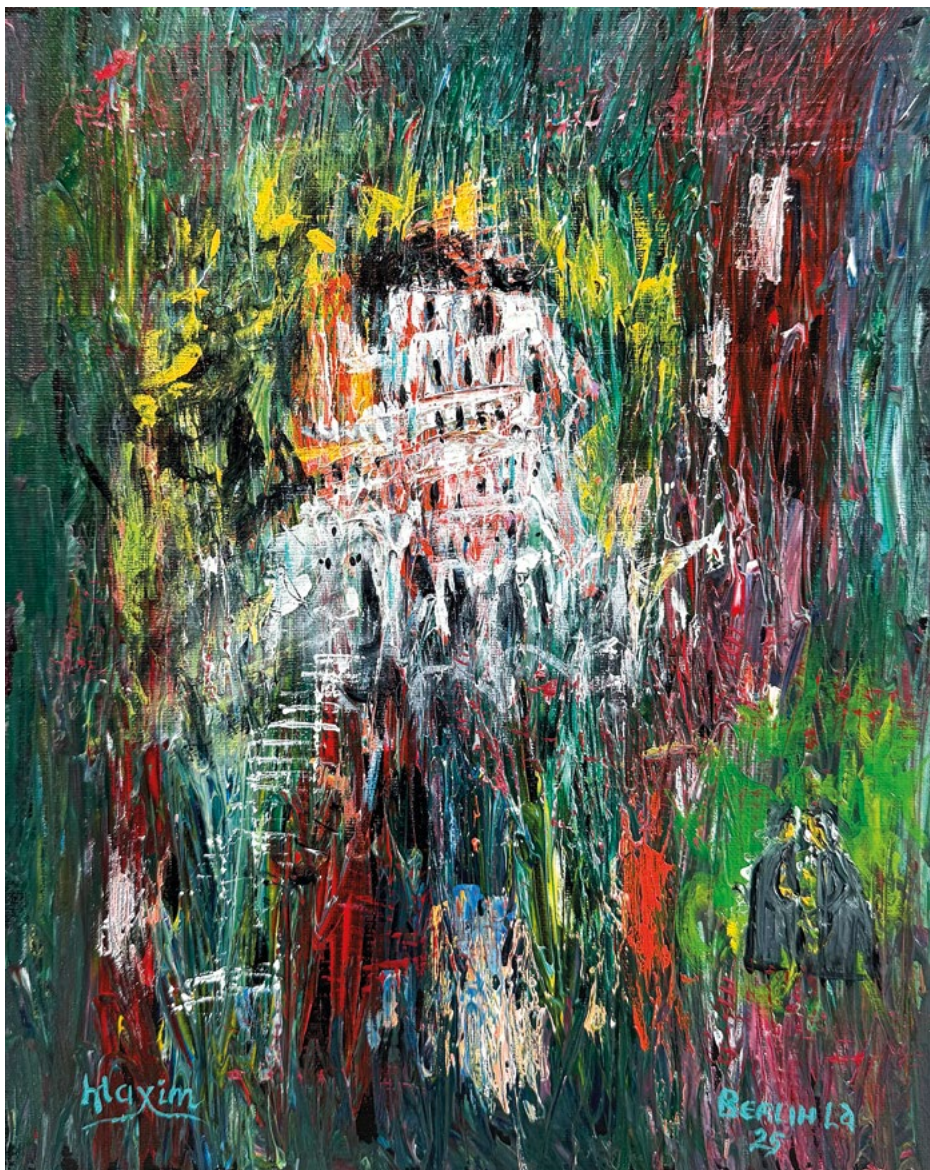
**22. Требињска
дјевојка у завртњу
града, акрил на
припремљеној подлози,
2025**

У овој кубистичкој визији Требиња, зграде се нагињу и помичу, улице се увијају, а брда тихо почивају у даљини. Град је пун покрета — људи пролазе, кафане брује — а у самом средишту хода млада жена с цвијећем у руци. Она не доминира приказом, па ипак чини се да се град њежно обрће око ње. Њено присуство нас подсећа да градови своје значење налазе у људима који их настављају. Слика наговјештава суптилни преокрет: град служи човјеку, а не човјек граду. У овој тихој, грациозној фигури позвани смо да се замислимо над достојанством личности — јер душа једног мјеста живи у јединственисти сваког пролазника.

23. Август у Херцеговини,
акрил на платну, 2018

Блистава фигура стоји пред ужареним августовским небом, у рукама носећи плодове источне Херцеговине — у једној сочне патлиџане, у другој зреле диње или смокве. Његов младићки лик, снажан и спокојан, одражава склад човјека и земље у врхунцу жетвене сезоне. Иза њега, топла свјетлост августа гори попут благослова. Он је истовремено жетеоц и свједок божанског ритма природе.

24. Острог: Узлаз тишине,
акрил на платну, 2025

Каскада боја слива се вертикално низ платно, сваки слој као шапат емоције, времена и невидљивих дубина. Надахнута апстракцијом Герхарда Рихтера, слика тка симфонију смјелих и пригушених тонова, стварајући динамичан плес кретања и тишине. У њеном средишту, Манастир Острог — свјетлеће уточиште утиснуто у црногорске литице — виси између земље и неба, као светионик вјере и чуда. Удаљен и готово неприступачан, позива ходочасника да се уздигне тијелом и духом. Испод овог светог уточишта назиру се двојица монаха у разговору; њихове црне расе теку попут невидљивих струја мишљења. Њихова размјена надилази ријечи, борећи се са тајном у тишини планина. Ова слика позива на созерцање — успињање у тишину, гдје се боја претвара у значење, а невидљиво постаје видљиво.

25. Борачко језеро.
акрил на платну, 2025

Ова живахна представа поново замишља Борачко језеро, уткано у сјеверне планине Херцеговине. Језеро свјетлуца у дубокој плавој, окружено таласастим брдима, пламеним црвеним тоновима, златним пољима и живописним зеленилом. Земља је у покрету — облаци се ковитлају, дрвеће се нагиње, стазе се увијају као да их покреће дах. Иако нема приказаних ликова, трагови људског присуства осјећају се — наслућују се у ритму и облику. Природа овдје није статична, већ жива и осјетљива, носи сјећање и значење. Ово дјело је омаж природној души Херцеговине, ухваћеној у динамичној хармонији земље, воде и неба у покрету.

26. Гроф Сава Владиславић, акрил на платну, 2025

Овај експресивни портрет приказује грофа Саву Владиславића — дипломату, племића и градитеља културних мостова — окруженог обиљежјима свог живота. Његов поглед сеже ван оквира, као да упира ка свјетовима које је помогао да се обликују. Око њега израњају цркве, царске палате и приморски градови, док однекле искаче бијели коњ — симбол пута и судбине. Спој портрета и сновитог пејзажа, слика не евоцира само човјека, већ визију која је премостила границе и вијекове.

Атанасије и љепоте Херцеговине

У Херцеговину — њене знане и скривене драгуље — увео ме је искључиво Атанасије, који је постао мој лични водич кроз њене свјетлосне предјеле и дубоке тишине. Са њим је свако путовање постајало откровење.

Једне ноћи, пловећи под месечином ка острву Хидра, отац Атанасије рече својим студентима: „Када нас љепота дубоко дотакне, морамо се сјетити — она нас никада не може у потпуности испунити. Ми жудимо за вишом, божанском љепотом”. То је била његова трајна поука: љепота овога свијета је праг, а не одређиште.

„Ми смо људи од крви и меса и сви знамо колико је лако постати опсједнут љепотом, створити фиксацију — и то се зове страст. Свака страст је, мање или више, подстакнута неким обликом љепоте или ужитка. У нама постоји нешто што увек тражи задовољење жеља и нагона. Човек жуди за љепотом. Постоји та чудна људска потреба да на љепоту реагујемо као да је она објективна.”

Иако никада није подлегао естетској илузији, Атанасије је природу доживљавао као божански језик. „Бог се човјеку удвара кроз љепоту природе”, знао је да каже док је чезну-

тљиво посматрао јесењу свјетлост или силуете планина.

Свијет је доживљавао као одјећу која покрива тијело Христово. Својим оваплоћењем, „Господ се зацарио, и у љепоту се обукао”, обукао се у свјетлост као у хаљину — али свијет је загађен гријехом, трулежношћу, патњом и смрћу.

У вријеме рата, љепота природе — заједно с присуством дјеце — била му је утјеха. Од Невесиња до Дубровника, од Грахова до Мостара, водио је саборце кроз долине, ријеке и древне цркве, увек показујући како створени свијет облачи оваплоћеног Господа.

Често је цитирао поетски опис Херцеговине светог Николаја Жичког: „Српска кнегиња и војвоткиња, са сједим власима на глави (планинским врховима под снијегом), са смокватама и лозом на грудима, и ногама које се перу у плавом мору”.

Поред тихе Требишњице, близу манастира Тврдош, Атанасије је посматрао одразе планина у води и говорио — напола у поезији, напола у ћутању — да природа пјева о једном другом свијету, а да смо ми само путници који ослушкују.

Atanasije and the Beauties of Herzegovina

I was introduced to Herzegovina—its known and hidden jewels—only and exclusively thanks to Atanasije, who became my personal guide through its luminous landscapes and deep silences. With him, each journey became a revelation.

One night, sailing under the moonlight to the island of Hydra, Fr. Atanasije told his students: “When beauty moves us deeply, we must remember—it can never fully satisfy us. We thirst for a higher, divine beauty.” This was his constant teaching: beauty in this world is a threshold, not a destination.

“We are human beings made of flesh and blood and we all know how easy it is to become obsessed with beauty, develop a fixation, and that is called passion. Every passion is more or less triggered by some form of beauty or pleasure. There is something in us which always seeks the satisfaction of desires and urges. Humans yearn for beauty. There is this strange human urge to react to beauty as though it is objective.”

Though never surrendering to aesthetic illusion, Atanasije cherished nature as a divine language. “God appeals to man through the beauty

of nature,” he would say, observing autumn light or the silhouettes of mountains with reverent awe.

He experienced the world as something that envelopes the body of Christ like clothes. By His incarnation, “the Lord reigns, he is robed in beauty,” covering Himself with light as with a garment, but our world has been contaminated with sin, corruption, suffering and mortality.

During the war, beauty—along with the presence of children—became a consolation for him. From Nevesinje to Dubrovnik, from Grahovo to Mostar, he led companions through valleys, rivers, and ancient churches, always revealing how the created world clothes the Incarnate Lord.

He often quoted St. Nikolaj of Žiča’s poetic description of Herzegovina as a “Serbian Princess and Duchess,” her snowcapped mountains as silver hair, her chest dressed in figs and vines, her feet washed in the blue Adriatic.

By the quiet Trebišnjica River, near the monastery of Tvrdoš, Atanasije would gaze at the reflected mountains and say—half in poetry, half in silence—that nature sings of another world, and that we are merely pilgrims listening.

**27. Загонетка
није објашњена,**
Владика Максим и
Астерула Терму,
акрил на платну, 2023

Ова живописна представа приказује дјевојку из Требиња, града недалеко од мора, како са чежњом гледа ка Јадрану. Њене крупне очи сијају ишчекивањем и двосмисленошћу, као да море носи у срцу. Њена црвена коса, украшена калиграфским вијугама, говори о поезији и скривеним мислима. Иза ње се уздижу бијеле куће с црвеним крововима — град као да је замишљен крај мора, иако то није. Једра и сунце употпуњују ову сновиту сцену. Она је непомицна, а чека. Укорјењена, а стреми. Душа затечена између завичаја и видика.

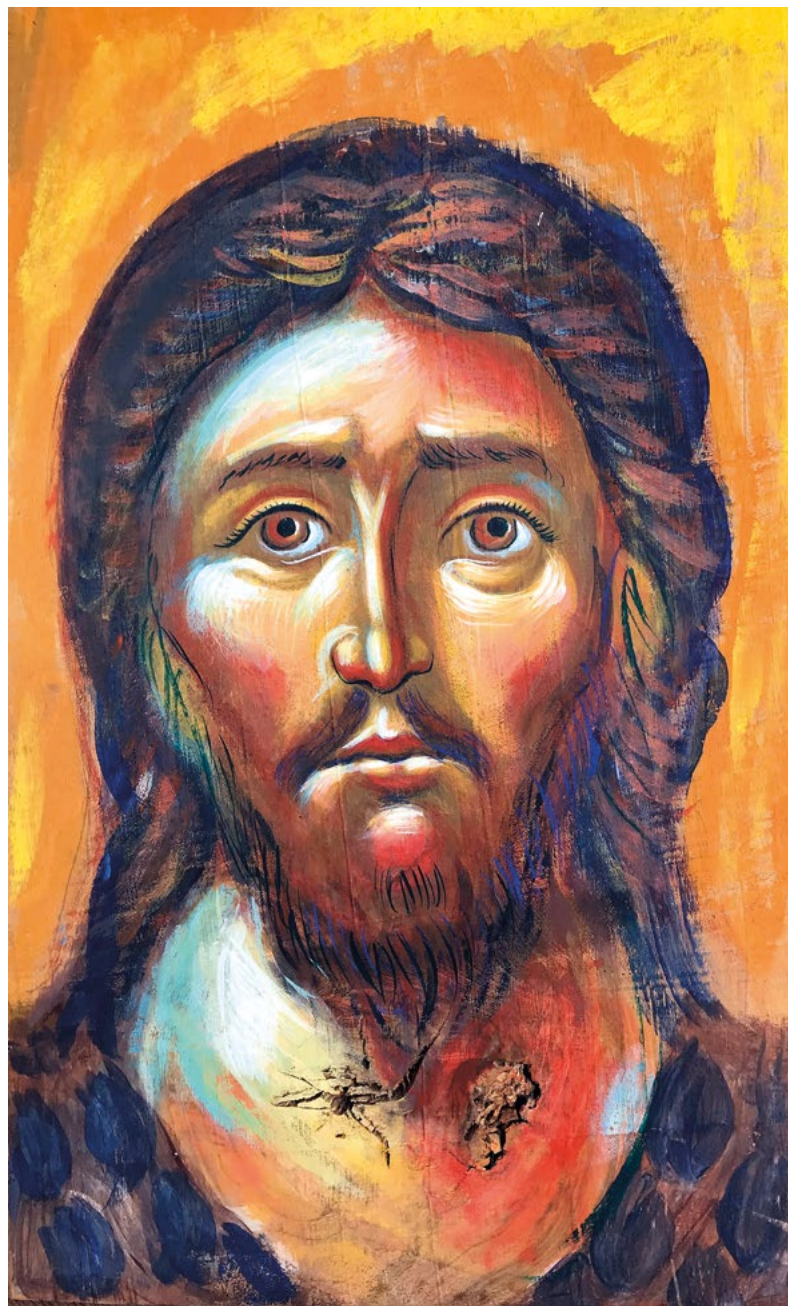

**28. Непознати
светитељ**, јајчана
темпера на припремљеној
подлози, 1998

Једно од најранијих
умјетникових дјела, ова
слика надахнута ико-
ном приказује младог
светитеља — можда му-
ченика или ратника —
обасјаног златном свје-
тлошћу. Његов поглед
је постојан и миран,
позива на тихо созер-
цање. Живописним по-
тезима и сјајним тоно-
вима црвене, сребрне и
златне, дјело одаје по-
част византијској тра-
дицији, али у њу уноси
нови дах. Више од пор-
трета, ово је медитаци-
ја о присуству — лик
који гледа кроз нас, а не
мимо нас.

29. Игуман, јајчана темпера на дрвету, 1998

Иако подсјећа на Христа или Светог Јована Крститеља, овај портрет приказује неименованог подвижника из Херцеговине. Насликан на остарјелом, ожиљкастом дрвету, лик са озбиљним погледом и избораним лицем одзвања животом тихе истрајности и дубоког унутрашњег мира. Топлим тоновима злата, црвене и плаве, дјело призива и борбу и преображење. Ово је омаж скривеним светитељима ове земље — онима чија се свјетост открива не у слави, већ у тишини и присуству.

30. Светилиште на висinama: Манастир Савина, акрил на платну, 2025

Смјештен изнад свјетлуцавог Которског залива, ова слика приказује Манастир Савину, окружен бујним зеленилом и крунисан живописним црвеним крововима. Текстурно плавило мора оживљено је једрилицама које мирно плове, док удаљене планине сијају у нијансама љубичасте, златне и зелене. Композиција спаја импресионистичку живост са духовном тишином. Потези четкице пуни су енергије, али манастир остаје укоријењен — спокојан и свјетлуцав. Ово је омаж свештеном приморју Црне Горе, гдје природа и молитва вијековима живе у складу.

31. Мостарски музичари,
акрил на припремљеној
подлози, 2025

Овај експресивни црвено-бијели цртеж, надахнут стилем Кордиса, приказује тројицу музичара из Мостара — један свира традиционални жичани инструмент, други држи лауту, док се изнад њих уздиже жена, са косом која тече попут лирског вјетра. Поред њих лети бијели голуб, симбол мира, духа и пјесме.

Минимална, али сугестивна, линија је флуидна и ритмична, попут мелодија које представља. Црвени вео који окружује фигуре призива пасију, сјећање и топлину јужних ноћи, док инструменти и лица одају дубоко укоријењену традицију *севаха* — соул музике Херцеговине.

32. Старац Атанасије пробија таму ноћи својом молитвом, акрил на платну, 2021

Блаженство које избија кроз његов израз, широка рамена и благословен душевни мир старца Атанасија одражавају равнотежу између физичке и духовне снаге. Његов сјајни лик излази из тамне позадине која симболизује егзистенцијалну ноћ (мрак) и празнину. Сиво-плаво свјетло балансира топло и хладно. Старчева одјећа изведена је на тактилни начин, равно ткање указује на једноставност његовог монашког живота, а истовремено утискује у ум природне и утјешне аспекте његовог лика. Кажипрст његове лијеве руке лагано, али свјесно, лежи на подлактици. Слика је покушај примјене технике надсликавања лика примјеном неколико слојевитих хроматских секвенци. Од релативно тамних слојева до узастопно свјетлијих. То би се могло описати као надсликавање, а не као традиционалнији приступ дефинисања композиције са подсликавањем. Сликањем свјетлости, а не сјенке, линије субјекта постају видљиве изнутра; топли и тамни обрис фигуре остаје једнак позадини. Све ово доводи до примјене завршних свјетлих акцената. Хроматски напредак од тамног до свјетлог у равнотежи је са кретањем приказаних објеката. Овдје служе као апстрактни симболи, дрво као природа и празан гроб као срж хришћанске поруке. На овај начин, портрет Старца се отвара и креће према простору посматрача. — Стаматис Склирис

**33. Вук: Од камена и
коријена до ријечи и
свијета,**

акрил на припремљеној
подлози, 2025

Овај портрет Вука Стефано-
вића Караџића, оца модер-
ног српског језика, прика-
зује га са продорним погле-
дом који није уперен ка на-
ма, већ ка невидљивој буду-
ћности. Његова разбаруше-
на коса и препознатљиви
бркови одражавају и снагу
његовог карактера и наро-
дне коријене које је сачувао.
Иза њега, пејзаж спаја суро-
ва брда Херцеговине са наз-
накама западног академског
свијета, одражавајући два
свијета која је спојио. Вук
стоји као усамљена фигура,
невезан за своје вријеме, већ
окренут ономе што долази.
Његово присуство не гово-
ри само о реформи, већ о
трајној моћи језика да обли-
кује идентитет.

**34. Звона долине:
Попово Поље се буди,**

акрил на платну, 2025

У срцу Поповог Поља, гдје се земља ваља као дубок удах међу кречњачким гребенима, уздиже се усамљени звоник — као *йреслица* сјећања и молитве. Окупан небеском плавом, овјенчан вихорним облацима и златним сунцем, он одјекује тихом истрајношћу херцеговачке вјере. Око њега, долина трепери у митској боји: смарагдне лозе, привидни каменови и брда која бдију, састављајући једно свето ткање. Ово није обичан предио — већ пјесма камена и неба, гдје створење и даље зуји у сваком звону и свакој сјени.

**35. Портрет Богдана
Зимоњића**, акрил на
припремљеној подлози, 2025

Ова сугестивна представа приказује проту Богдана Зимоњића (1813–1909), легендарног српског свештеника и вођу устаника који је стао у одбрану свога народа против османске и аустроугарске власти. Његов продоран поглед, испод црвене капе, суочава се са историјом — промишљено, одлучно, непоколебљиво. Иза њега, из магле легенде, израња свјетлећи бијели коњ, симбол његове двоструке улоге духовног и ратничког пастира. Полумјесец виси на мрачном небу, док шарени барјаци вијоре и призивају обредне, фолклорне и есхатолошке теме. Преклопи његове одјеће, попут планинских венаца, дубоко га укорјењују у душу Херцеговине. Слика је изведена у поствизантијском духу, прожета савременим експресионизмом, сједињујући историјско памћење и имагинативну визију. Она слави Зимоњића не само као лик отпора, већ као снажан симбол трајне духовне слободе једног народа.

36. Бета Вукановић, акрил на припремљеној подлози, 2025

Док сједи тихо на тргу у центру Требиња, Бета Вукановић преображава своју околину: камени трг постаје поље цвијећа — трг уметника, поново замишљен кроз визију. Њен положај је одмјерен, али замишљен; поглед удаљен, као да сабира свјетлост и сјећања. Иза ње, зграде у топлим тоновима одјекују прошлости, док меко небо у нијансама азурног и љубичастог обавија сцену јутарњом тишином. Незавршени потези четке наговјештавају свијет који се још обликује — између историје и маште.

37. Дјевојка бржа од коња,
акрил на припремљеној
подлози, 2025

Овај портрет приказује митску дјевојку, која није рођена од човјека и жене, већ обликована природом и духовима народне легенде. Изведена је из бездана снијега, оживљена вјетром, одојена јутарњом росом, одјевена у лишће шуме и украшена цвијетом пољане. Њен изглед надилази људско: бјеља од снијега, руме нија од руже, свјетлија од Илијиног сунца. Поглед јој је оштар и хитар, тијело у покрету — као да заувјек измиче границама времена и природе. У овом дјелу, сликар преплиће фолклор и сјену свјетлости у фигуру симболичне женске снаге — недостижну, неукротиву, бржу и од најбржег коња.

„Обазре се, кад ли дјевојке му нема”

У народној бајци Дјевојка држа од коња, записаној пером Вука Стефановића Караџића, открива нам се митолошка машта и поетски занос, као и дубока интуиција о суштини љепоте — њеној нетварности, непосједивости и свјетости. Ова приповјетка, испричана једноставним језиком народа, отвара простор за духовно разматрање, које се, у контексту ове изложбе, прелива у визуелни израз.

Бајка почиње готово литургијски, химнично:

Била некаква дјевојка која није рођена од оца и мајке, нећо су је виле начиниле од снијега извађена из јаме бездање према сунцу илијинскоме, ветар је оживио, роса је њодојила а јора лишћем обукла и ливада цвијећем накићила и наресила. Била је дјеља од снијега, руменија од ружице, сјајнија од сунца, да се икакве на свјету рађало није нијки ће се рађати.

Ова дјевојка није обичан лик, већ митско откровење: бијеља од снијега, руменија од ружице, сјајнија од сунца. Њен опис не описује — он уздиже. Не говори само о изгледу, већ о непоновљивости. Она се не рађа више. И не може се ухватити. Она је љепота која не остаје — али нас позива.

Она њустии њлас њо свијећу да ће у њај и њај дан на њоме и њоме мјесту биџи њрка, ња који је младић на коњу њресџиће да ће биџи њејова. Ово се у мало дана разџласи њо свему свијећу ње се њросаца скуџи хиљаде на коњима да не знаш који је од којеја дољи. И сам царев син дође на њрку.

У средишту бајке налази се трикија, митско надметање за златну јабуку — симбол крајњег откровења, истине, можда и саме божанске тајне. Дјевојка изриче упозорење:

Дјевојка сџане на бијећу и сви њросци њоређају се на коњима а она између њих без коња нећо на својим нојама ња им рече: „Ја сам онамо њосџавила злаџну јадуку. Који њрви до ње дође и узме је, ја ћу биџи њејова, а ако ја њрва к њој дођем и узмем је њрије вас, знајџе да ће њџе ви сви мрџви на мјесту осџаџи и њазиџе добро њџа чиниџе.”

Овај изазов не подстиче насиље — него говори о озбиљности. Њепота се не узима олако. Ко јој приђе без страхопоштовања, биће разоткривен. Трка за љепотом је покрет душе, али и огањ кроз који мора проћи срце.

Коњаници се сви њојледају и сваки се за себе њонада да ће добџи дјевојку ња рекоше из-

међу себе: „Знамо одиста да неће она ниједно-
ме од нас на нојама подећи нећо ће је ситићи не-
ко од нас коме Бој и срећа данас помоћу.” Дје-
војка руком о руку њесну и сви кренуше у је-
дан трен. Кад је било на по њућа, дојме дје-
војка поодмакла дјеше јер њустии некаква мала
крила исјод њазуха. Просци њрекорјеше један
друјоја, њојјераше коње и ситиоше девојку.

...

...

Кад она по видје, извади једну глаку из њла-
ве ње је даци и у онај истии час израсѡ сѡраш-
на јора да не знадоше ѡросци јдје ће и куда ће
но, ѡамо-амо ѡе за њом, она ојетѡ далеко од-
макла а они ојетѡ ѡојјераше коње и ојетѡ је
ситиоше. Дјевојка видје да је зло и јоре ѡа ѡус-
ѡи једну сузу и из ње дукнуше сѡрашине ријеке
ѡе се замало сви не ѡојојише.

Један од просаца, царев син, покушава да је
освоји.

За дјевојком нико више није јурио до самоја
царевој сина. Плива он на коњу ѡе за њом али
ѡошѡо видје да му је дјевојка одмакла закле је
ѡри ѡућа именом Божјим да сѡане и она сѡа-
де на ономе мјестѡу на којем се нађе.

Успјева да је сустигне, „закле је три пута
именом Божјим да стане”, подиже је на коња.

Онда је он ухваѡи, сѡави је иза себе на ко-
ња, ѡрейлива на суво ѡа се ујуѡи ѡланином
двору.

Препливавши ријеку, прелази планину —
али:

Али кад дође на врх ѡланине, обазре се а дје-
војке нема.

Тај тренутак — када ѡепота нестане у часу
кад вјерујемо да је посједујемо — основа је
свих слика ове изложбе. На платнима, личност
је увијек присутна, али никада ухваћена. Уви-
јек на прагу нестанка. Она се не да ни боји ни
цртежу, већ само наговјештају. Сепота овдје
није фиксирана појава — она је одсуство које
оставља траг личног присуства.

Мотив крила под дјевојчиним пазухом, ри-
јека од сузе, гора настала од власи косе — све
то није чудесно због фантастике, већ због по-
руке: ѡепота је снага. Она мијења свијет. Она
нас вуче у покрет, у ризик, у преображај.

И као што света Литургија пројављује Цар-
ство, али га не затвара у форму, тако и бајка
открива, но не закључава.

Она оставља посљедњу реченицу да лебди:
„Обазре се — кад ли му дјевојке нема.”

„И он поста невидљив за њих” (Лк 24, 31).

“And Behold—She Was Gone”

In the Serbian folk tale *The Maiden Swifter than a Horse*, recorded by Vuk Stefanović Karadžić, we encounter mythic imagination and poetic fervor. There is also a profound intuition about the nature of beauty—its uncreated quality, its unpossessability, its sanctity. Though simple in structure and style, the tale opens a space for theological reflection, which in the context of this exhibition takes on a visual form.

The tale begins almost liturgically, hymnically:

Once upon a time, there was maiden not of mother or father, but made by fairies [vilas, forest nymphs)] from snow taken from the abyss and raised at midsummer, on St. Elias's day. Wind gave her life, dew nourished her, mountain forest clothed her with leaves, and meadow ornamented her with flowers as jewelry.

This girl is not an ordinary character, but a mythical revelation: whiter than snow, redder than a rose, brighter than the sun.

She was fairer than snow, rosier than rose, shinier than Sun, such that never before such woman has been born, nor shall be born.

The description of a girl of peculiar origin and even more peculiar beauty does not describe—it elevates. It speaks not only of appearance, but of unrepeatability. She shall not be born again. And

she cannot be caught. She is the beauty that never remains—but calls us onward.

One day, she sent out word that she is seeking husband, and that on certain day in certain place there will be race, and whoever outruns her on his horse she shall marry. In but few days did word go all over the world, and thousands of suitors arrived, including tsar's son, such that you couldn't choose which one was best of them all. All of them were on horses, and between them stood a maiden on her own feet.

At the center of the tale is a race—a mythical contest for the golden apple, symbol of ultimate revelation, truth, perhaps even the Divine Mystery itself. The girl sets the rule:

“There, at the winning-post, I set a golden apple, if any one among you can reach it before me and take it, I will be his. But should I get it first, know that all of you shall be struck down dead, so take care of what you are doing.”

This is not a threat of violence, but a warning of seriousness. Beauty is not claimed lightly. He who approaches without reverence will be exposed.

Suitors looked at each other, and each was sure he will be one to win maiden, so they gossiped: “We all know that she, running on her bare feet, cannot

escape none of us. One among us whom God and good fortune shall bless, will bear her home.” Maiden clapped, and race started. But as they run, a wings grew beneath her armpits, and she flew away. Seeing that, men started chiding each other, and riding faster, until they got close to her halfway in race.

The race toward beauty is the movement of the soul—but also a fire through which the heart must pass.

Seeing that, maiden plucked and threw one of her golden hairs, and once it fell upon ground a great and in an instant a dense wood arose, in which the riders lost themselves for a time, not knowing which way to turn. The riders continued onwards, and after some time got closer to her. Seeing that, maiden shed a single tear, and a rapid stream surged from it once it hit ground, in which the riders were nearly drowned.

One suitor, the son of the tsar, dares to pursue her.

Of them all the son of the czar alone, by swimming his horse across the flood, was able to follow her footsteps.

The core of this tale is human need to reach the unreachable and to obtain perfection.

As he saw that the maiden was far on before him, he invoked her three times, in the name of God, to stop, and she stood still on the place where she was. Then he seized her, and drew her on to the saddle behind, and swimming back on dry land, turned his horse through the mountain-pass towards home.

He manages to catch her, “invokes the name of God three times,” lifts her onto his horse, crosses rivers and mountains—yet:

But when they passed tallest mountain, it’s tips covered by snow, tsar’s son felt easiness upon his waist, and turned around to look at her, lo! the maiden had vanished!

This moment—when beauty vanishes just as we believe we have grasped it—is the central motif of this exhibition. On the canvases, the girl may seem present, but never captured. Always on the threshold of vanishing. She eludes not line nor color, but certainty. Here, beauty is not a figure—it is absence that leaves a trace.

The motifs of wings beneath her arms, a river born of her tear, a mountain sprung from a single hair—these are not just elements of fantasy, but messages: beauty is strength. It alters the world. It draws us into motion, into risk, into transformation.

And just as the Divine Liturgy reveals Heaven but does not confine it to form, so too this tale leaves us unresolved. Its final sentence hovers:

“He looked back—behold, the girl was gone.”

That sentence becomes the painterly theme: the backward glance. Doubt. Loss. Longing. And in that longing, art is born. For true beauty does not remain to be possessed—but to enrich us, move us, illumine us.

Behold, she is gone.

„And he disappeared from their sight” (Lk 24:31)

38. Црвени цвијет крај прозора у Орашју,

акрил на платну, 2025

Један једини црвени цвијет смјело цвјета из прозирне вазе, постављен у средишту позадине састављене од свјетлуцавих боја и ритмичких вертикалних потеза. Слика је студија контраста — свјетлости и сјене, мира и вибрације. Иза цвијета, два стилизована зелена капка уоквирују поглед ка небу у хладним нијансама плаве и љубичасте, сугеришући простор који је истовремено унутрашњи и отворен. Изведена суптилно у духу визуелног језика Дејвида Хокнија — са живом палетом, спљоштеном перспективом и декоративном јасноћом — композиција позива посматрача у простор који је и разигран и созерцатељан. Потези четке су текстурирани и упорни, као да је свака линија шапат или химна, привлачећи поглед у слојевиту медитацију.

**39. Бранилац у освит
зоре,** акрил на припремљеној
подлози, 2025

Ова слика приказује херцеговачког ратника из 19. вијека, ухваћеног у свечаном тренутку кретања ка боју. Његов поглед открива и бригу и одлучност — унутрашњу борбу човјека разапетог између љубави према отаџбини и својим вољеним. Лице му је меко освијетљено у духу византијске традиције, зрачи унутрашњом свјетлошћу која стоји у суптилном контрасту са богато украшеном народном ношњом, која свједочи о части, оданости и жртви. Изведена у стилу који подсјећа на српско сликарство с краја 19. и почетка 20. вијека, слика можда призива дух Петра Лубарде. Позадина свјетлуца у палети окер-жути, неапољске жути и Тарнерове жути, стопљене са пригушеним зеленим и земљаним тоновима, што сугерише и виталност и тежину земље коју брани.

40. Чекајући усељенике: Од Боке до Голден гејта, акрил на припремљеној подлози, 2025

Постављена на свјетлуцавој обали старе луке, слика „У ишчекивању новодошлих” бележи њежан тренутак искуства имиграције. Комбинујући импресионистичку мекоћу са модернистичком јасноћом, дјело приказује нове Американце који с нестрпљењем очекују своје најмилије из Старог свијета. У даљини, брод са истрошеном опремом подсјећа на трансатлантска путовања с краја 19. и почетка 20. вијека — дуга, неизвјесна и испуњена надом. Фигуре у првом плану, у одјећи из тог доба и у смјелим бојама, зраче истрајношћу, чежњом и тихом радошћу. Њихове очи трагају за бродом на хоризонту — симболом остварења сна: поновног сусрета, новог почетка и обећања нове земље. Ово дјело префињено призива горко-сладуњава мелодију припадања, гдје се сјећање и ишчекивање сусрећу на обали судбине.

Епилог

Када се последња слика повуче у тишину, не остаје утисак завршетка, већ испуњења — један тихи благослов исткан од боје, сећања и светлости.

Музеј Херцеговине, као установа, нема намеру овом изложбом да пружи хронолошку шетњу кроз историју и уметност, већ једно ходочашће у боје и пределе, у којој портрет постаје око, а предео прозор. У овим делима, Херцеговина се не описује, већ потписује сваком сликом, сваким ликом, као и онај који је слика и открива. Слика не види само простор, као географски појам, него гледа природу и пределе као замишљена путовања познатих ликова којима осветљава лица не само светлошћу, него и оним њиховим скривеним бојама које носе у својим мислима и осећањима.

Јован Дучић се појављује више пута — као песник, дипломата и колекционар, и као игра светла и сенке која лебди између изгнанства и домовине. Двојство његове појаве говори о упорности памћења и унутрашњем животу који својим племенитим, патриотским изражајима љубави према своме роду превазилази време и простор. Његов брат по песничкој мисли, Алекса Шантић, не позира. Он послушује и ћути са Мостаром и његовим каменим

мостовима, слуша бол и радост свог народа. Његов портрет је мек, као стих, као уздисај у боји Неретве. Пролази и слика каменим улицама Требиња и Бета Вукановић, заједно са својим Ристом, слика Дучићеву родну кућу и пружа уточиште као домаћин странцу, као сестра своме брату по духу Атанасију Поповићу. И девојка из Требиња, што носи цвеће кроз град који се окреће поред Требишњице, подсећа нас на једну истину: не дарује град достојанство људима, већ људи дарују смисао граду.

У погледу *Христиа Херцејовине* сусрећу се сви други погледи. Није сликар тај који је то лице насликао, само је пресликао векове молитве, тихе и дискретне из херцеговачких цркава и манастира који уз звук звона ослушкују камен.

На крају. Један лик. Лик, у којем се спојило храбро ратништво и мудрост Нићифора Дучића, усрдна молитва Светог Василија, мајчинска пажња Свете Ане, сигуран и тежак ход Апостола Павла, строга и разборита реч горштака и дечија радозналост пастира. Лик оца, брата, свештеника, оног најмилијег сваком детету — Лице Владике Атанасија.

И не завршава се ова изложба. Застаје само

у Дучићевом Легату да слике буду доживљене, не и објашњене и тумачене. Ту на зидовима треба да пробуде, да подсети и да оживе ликове Херцеговине. Треба да певуше химну боји и светлости, тишином, и да благослове присуством јунака који из њих излазе.

Свакоме ко се нађе пред њима, преостаје да из две основне херцеговачке боје: сиве, боје камена и стена, и плаве, боје неба, направи своју палету боја саткану од безбројних ликова,

знаних и незнаних. Да свако својим кистом наслика и свој лик, кад пронађе ону нетварну светлост која је обликовала брда земље Херцеге од Светога Саве, обликовала лица људи потеклих из те земље или притеклих у њу, уз сећање и предање, које љубав чува од заборавља. А оно што је с љубављу запамћено, никада не нестаје и не престаје.

*Ивана Грујић,
директор Музеја Херцеговине*

Epilogue

When the final painting retreats into silence, what remains is not a sense of ending, but of fulfillment—a quiet blessing woven from color, memory, and light.

The Museum of Herzegovina, as an institution, does not intend for this exhibition to offer a chronological stroll through history and art, but rather a pilgrimage into color and landscape, where the portrait becomes an eye, and the landscape a window. In these works, Herzegovina is not described—it signs itself in each painting, each face, as does the one who paints and reveals it. The painter does not merely see space as a geographic concept, but views nature and the landscape as imagined journeys of familiar figures, illuminating their faces not only with light, but with the hidden colors they carry within their thoughts and feelings.

Jovan Dučić appears more than once—as a poet, diplomat, and collector, and as a play of light and shadow hovering between exile and homeland. The duality of his presence speaks to the persistence of memory and the inner life which, through its noble, patriotic expressions of love for his people, transcends both time and space. His brother in poetic spirit, Aleksa Šantić, does not pose. He listens and remains silent with Mostar

and its stone bridges; he hears the pain and joy of his people. His portrait is gentle—like a verse, like a sigh in the color of the Neretva. Passing through the stone streets of Trebinje is also Beta Vukanović, together with her Rista; she paints Dučić's birthplace and offers shelter like a host to a stranger, like a sister to her spiritual brother, Atanasije Popović. And the girl from Trebinje, carrying flowers through a town turning beside the Trebišnjica River, reminds us of a simple truth: it is not the city that bestows dignity upon its people, but the people who give meaning to the city.

In the gaze of the *Christ of Herzegovina*, all other gazes converge. It is not the painter who truly painted that face—he merely transcribed centuries of prayer, quiet and discreet, from the churches and monasteries of Herzegovina, which, to the sound of bells, listen to the stone.

At the end—one face. A face in which the brave warrior spirit and wisdom of Nićifor Dučić, the fervent prayer of Saint Basil, the motherly care of Saint Anne, the steady and weighty stride of the Apostle Paul, the stern and discerning word of a highlander, and the childlike curiosity of a shepherd all converge. The face of a father, a brother, a priest—the dearest face to every child: the face of Bishop Atanasije.

And this exhibition does not end. It merely pauses in Dučić's Legacy, so that the paintings may be experienced—not explained or interpreted. There, upon the walls, they are meant to awaken, to remind, and to bring to life the figures of Herzegovina. They are meant to hum a hymn to color and light, through silence, and to bless with the presence of the heroes who emerge from them.

To everyone who stands before them, one task remains: to take the two fundamental colors of Herzegovina—gray, the color of stone and rock, and blue, the color of the sky—and create their

own palette, woven from countless faces, known and unknown. That each may, with their own brush, paint their own likeness—once they discover that uncreated light which shaped the hills of the land of the Duke from Saint Sava onward, which shaped the faces of those born from that soil or drawn to it, through memory and tradition preserved by love from oblivion. For what is remembered with love never vanishes and never ceases.

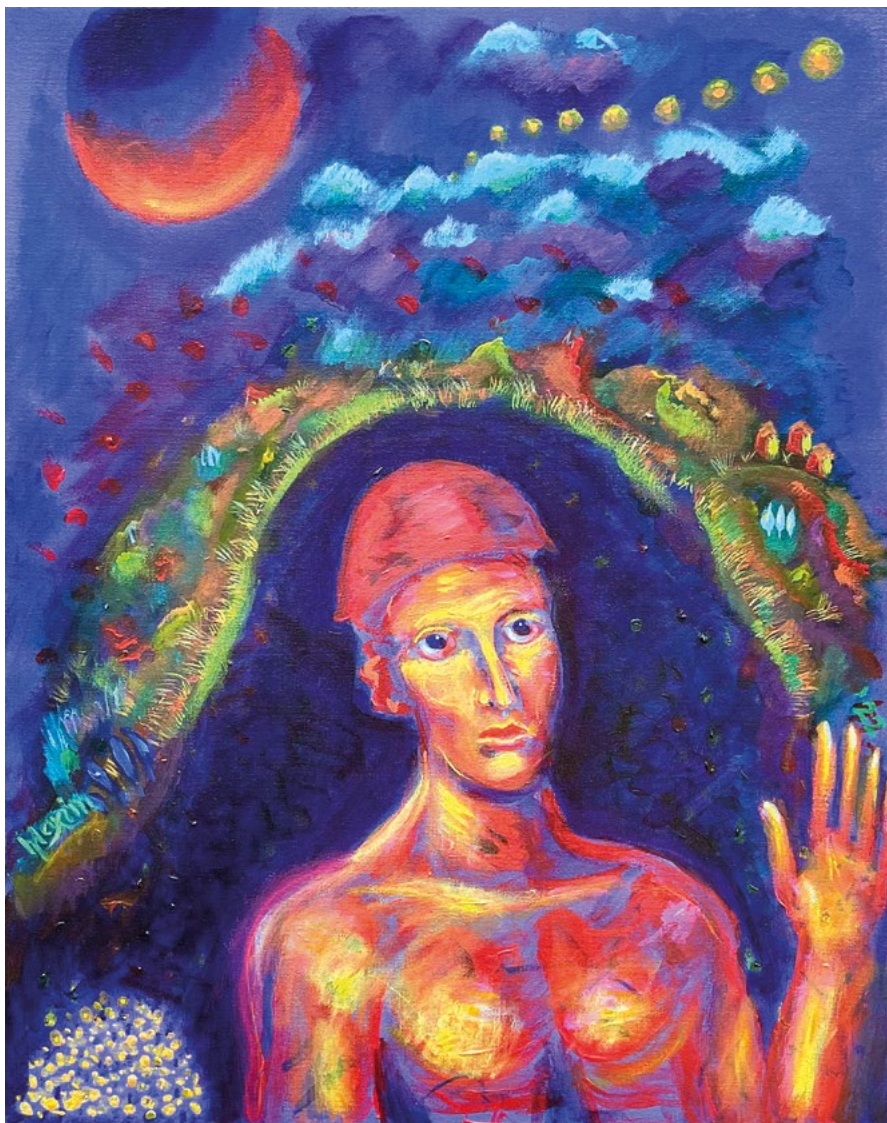
*Ivana Grujić,
Director of Museum of Herzegovina*

41. Крај црквице

Васкрсења, акрил на платну,
2025

У овој душевној композицији, млада жена стоји пред малом Црквом Васкрсења у близини манастира Тврдош у Херцеговини — мјесту прожетом сјећањем и поштовањем. Њено присуство је истовремено њежно и свечано, наговјештавајући тиху молитву за упокојене — можда за Старца који почива у црквеном кругу. Природа око ње као да одзвања овом тренутку сјећања: птица лети изнад, а у даљини се назиру обриси других светих простора. Свјетлост и облик се стапају у осјећај безвремене достојанствености, док тајанствени поглед дјевојке позива посматрача у тренутак личног и духовног созерцања.

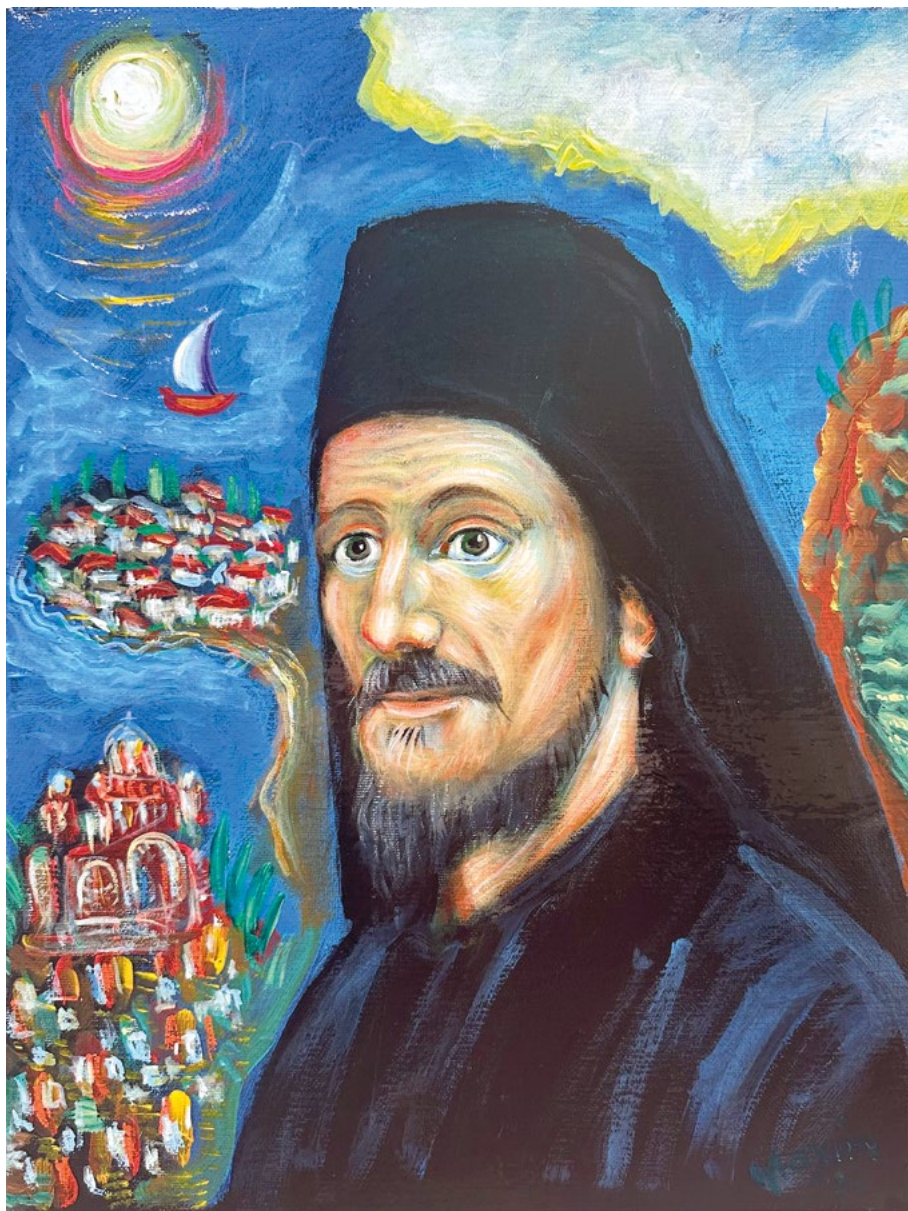

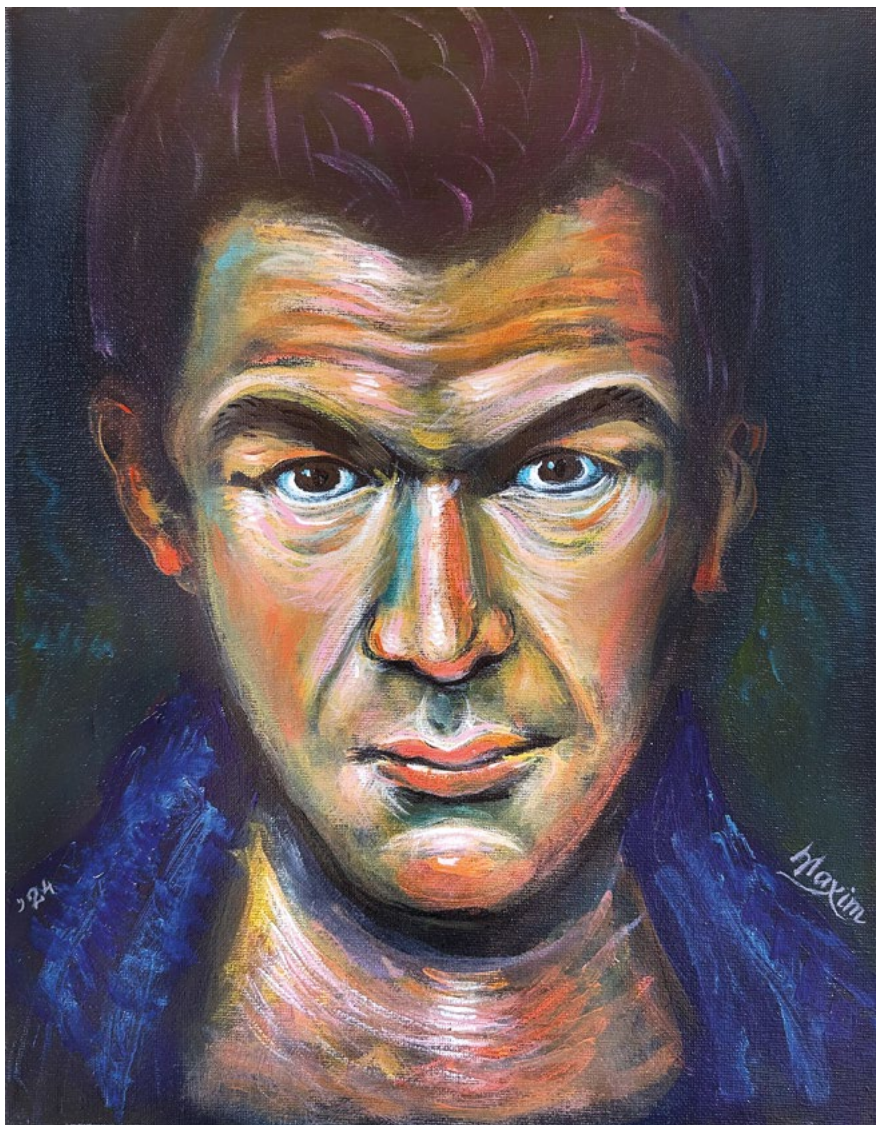
42. Херцеговачки трагач за златом излази из рудника у Амадору, акрил на платну, 2022

Дивим се изразу црвеног човека Калифорније — младог, динамичног, у борби са својом судбином. Контраст између црвене и плаве, као и пећине, оставља снажан утисак, док су боје шарене земље опчињавајуће. Вољени Мјесец, са својим наранџастим полумјесецом, врло је оригиналан. Овај рудар је срце саме земље — оно које куца дубоко у њој и мијеша њену крв; у језику земље, то зовемо „лава“ када избија као вулкан, а „магма“ када остаје скривена у дубинама.
— Стаматис Склирис.

**43. Молитвено бдење
монаха,** акрил на платну, 2024

Ова слика обухвата монашко ишчекивање божанске благодати и његове молитве за народ који живи усред разоткривене природе — мора, брда и градова.

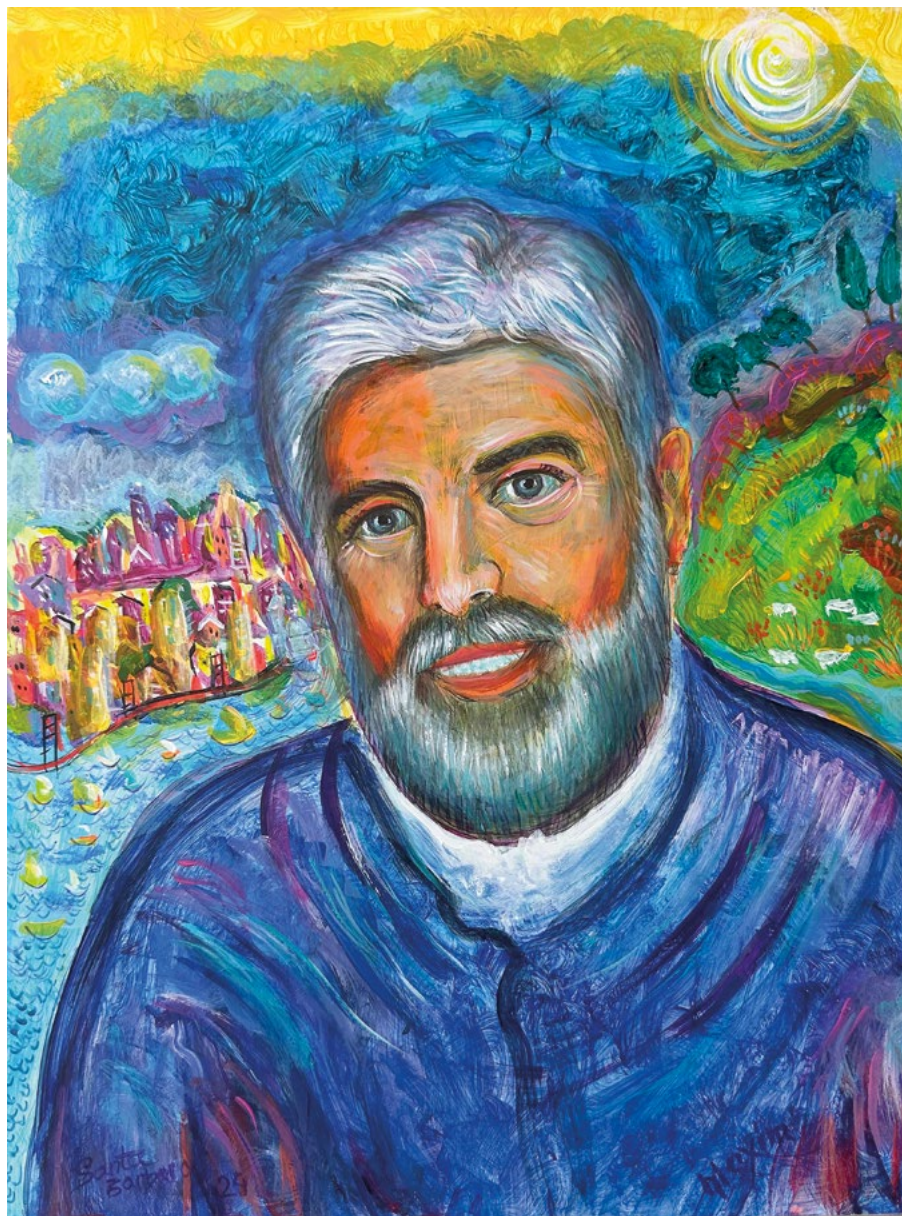
**44. Плоговчева епска фузија
духа Херцеговине и душе
Београда, акрил на платну, 2024**

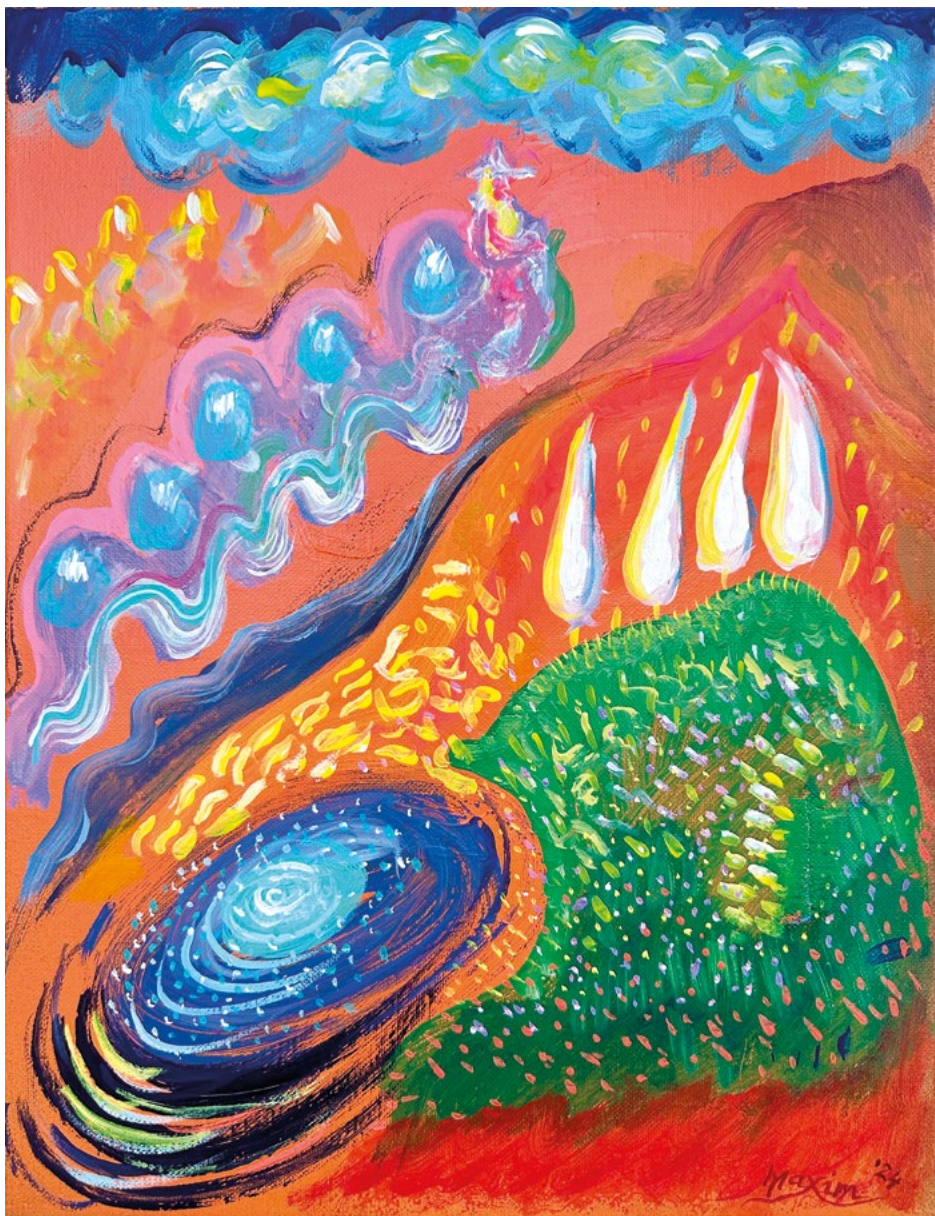
Толико се поистовјетио са трагедијом ликова и времена које је мајсторски тумачио, да је и сам постао трагична фигура. Толико дубоко је уронио у тајну својих (анти)јунака да је у сваком од њих откривао икону Божију, и самим тим постао иконичан — учесник у Распећу и Васкрсењу Христовом, за Кога и Кога је живио, готово неосјетно. Управо ова два слоја његовог бића прелијепо и вјерно свједочи слика Максима Епископа.
— Марко Бојовић

45. Студија стила и боје,
акрил на припремљеној подлози,
2024

Овај портрет одише освјежавајућом спонтаношћу, приказујући природно опуштен и насмијан лик. Композиција је геометријски сјајна, са бриљантном игром између позадине и силуете. Комплементарни колорни акценти на лијеп начин повезују све елементе, нарочито позлаћена жута на врху неба. Еволуција стила посебно се истиче у детаљима косе, браде и кошуље. Заиста, ово је једно од најuspjehlijих сликаревих дјела.

— Стаматис Склирис

46. Дијагонална динамика: Контраст и кретање у надреалном пејзажу,

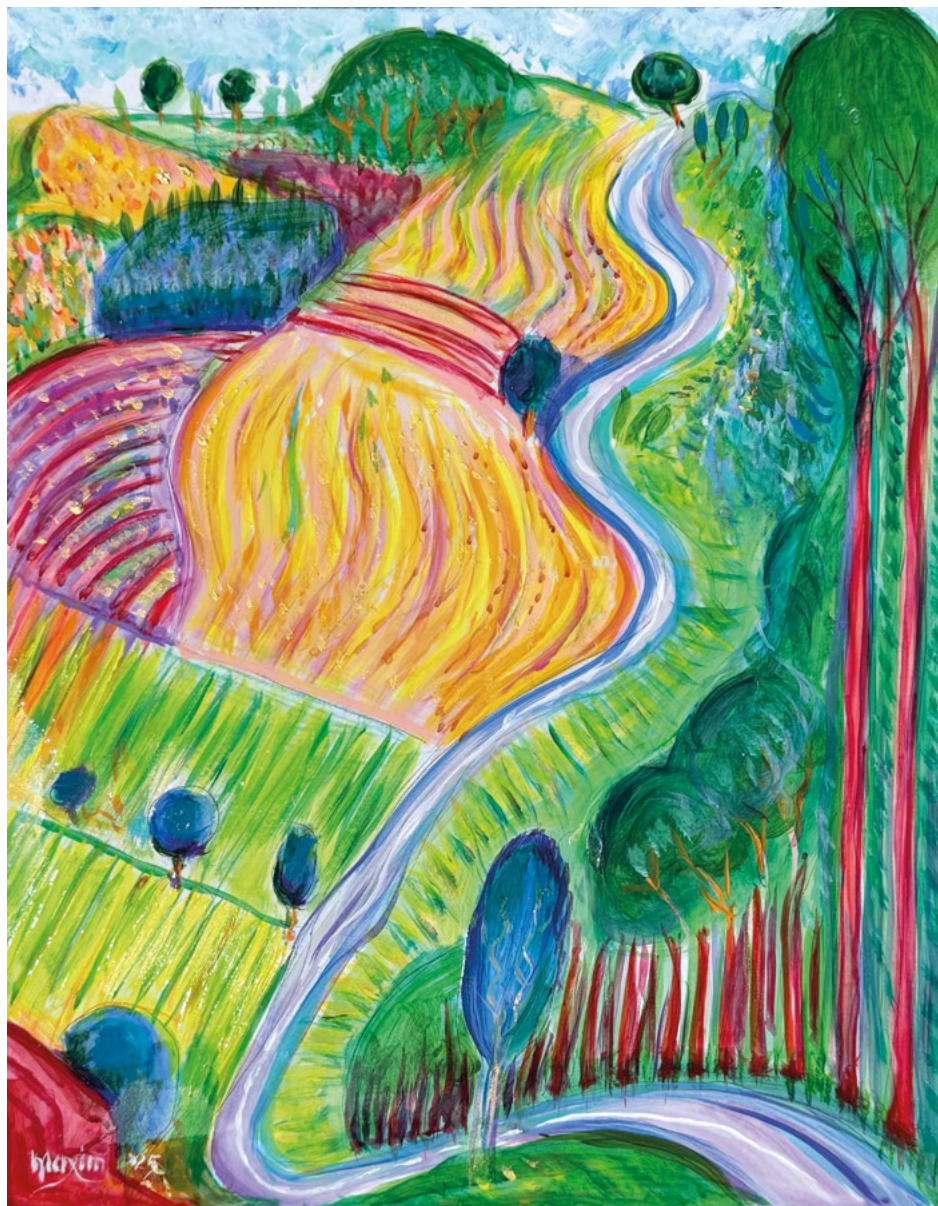
акрил на платну, 2024

Све варијације слике са четири чемпреса овог умјетника су изузетне. Овдје, усред запаљене земље, провидан змијолики облик, мали зелени вир и (виспрен потез!) чемпреси у оштрој бијелој боји стварају надреалан контраст. НАРАНЦАСТА КОМПОЗИЦИЈА БОЈА доноси нам пјесму радости. Провидност змије и неба с облацима је импресивна. Комплементарни сусрети топлих и хладних тонова такође су лијеви. Дијагонална оса која пролази кроз композицију је паметно рјешење. Ово је слика ослобођености, која никога не копира, креће се у отвореном простору гдје дијагонала појачава покрет и претвара га у чин.

— Стаматис Склирис

**47. Попово поље:
жетва боје и благодати,**
акрил на припремљеној
подлози, 2025

Ова живописна представа Поповог поља у источној Херцеговини обухвата зрелост жетве палетом која одзвања духом Дејвида Хокнија. Валовита поља пуцају од златно-жуте, дубоке црвене и живе зелене — сваки потез слави обиље земље и тихо старање свештеника над њом. Завојити пут води поглед кроз брдовити предео богат бојама и животом, гдје дрвеће стоји као стражари, а њиве брује пуноћом позног лjeta. Зрело воће, плодна земља и зрачећа свјетлост спајају се у овој радосној, благочестивој химни благостању природе.

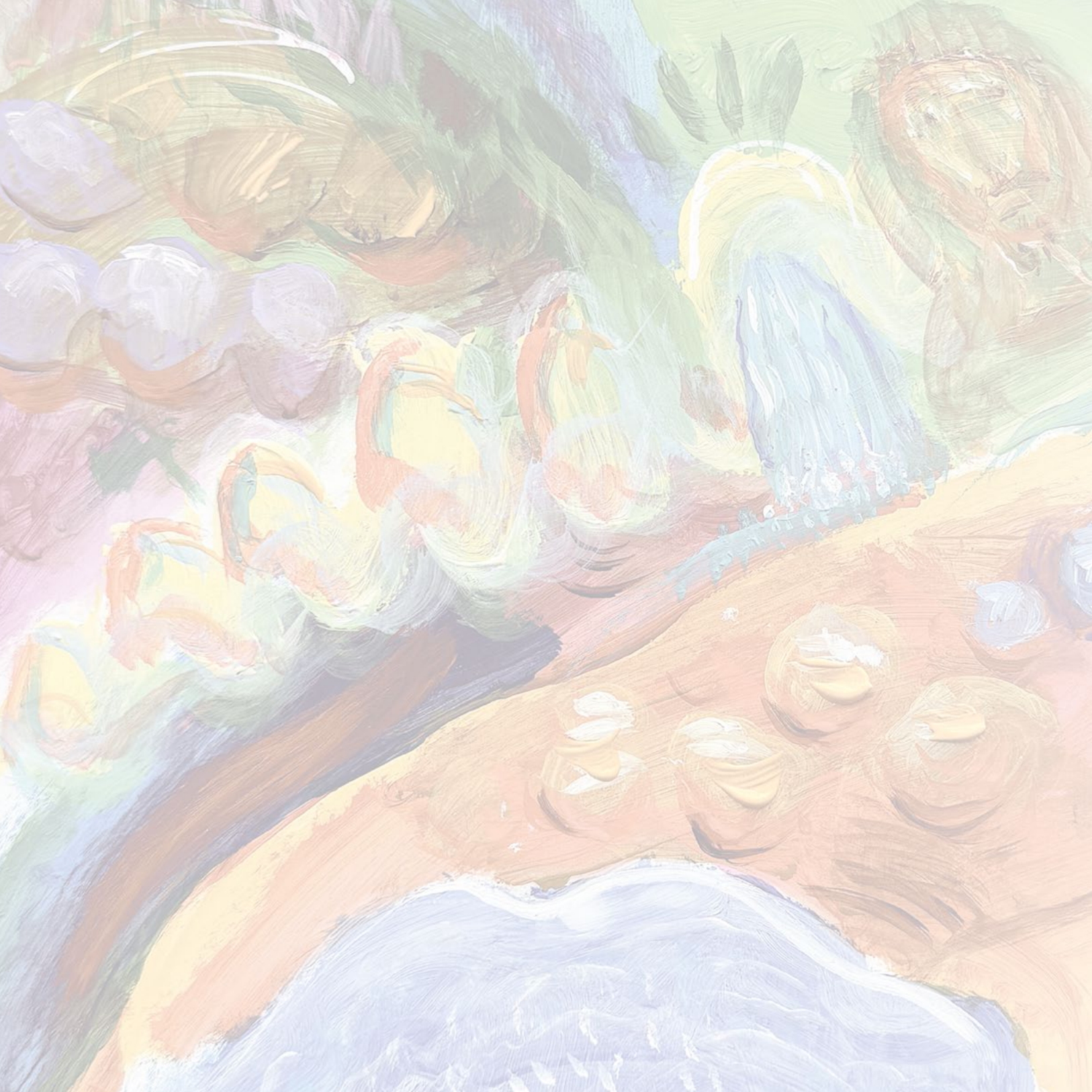

**48. Старац Симеон из
Херцеговине: Свјетлост
иза бодљикаве жице,**

акрил на припремљеној подлози,
2025

Старац Симеон — монах, исповиједник и вољени човјек народа — оvdје стоји не у суморним тоновима, већ у живописним бојама, као да је преображен свјетлошћу коју је носио кроз страдање. Преживјевши концентрациони логор Дахау, у Херцеговину се вратио не слоњен, већ освећен. Његово лице, исцртано временом, прича о тихој истрајности. А ипак, боје — снажна плава, златна, црвена — говоре о васкрсењу, не о рушевини. Његов поглед је директан, њежан, људски. Не традиционална икона, већ свјетлећа химна истрајности. У Старцу Симеону, страдање нема посљедњу ријеч — већ само свјетлост.

1. Tvrdoš: A Timeless Light,
acrylic on canvas panel, 2025

An impressionistic portrayal of Monastery Tvrdoš, painted with free, expressive brushstrokes, emerging as a luminous structure in its natural setting—radiating an ancient presence that still shines today, inviting the viewer to imagine its rich stories. A combination of energy and drama contrasted with calming blue hues.

2. In the Beginning: Herzegovina's Cosmogony, unfinished,
acrylic on canvas panel, 2025

In this vision of Herzegovina's earliest dawn, rivers flow, colors rise, and forms awaken before any creature walked the earth. Nature stirs in sacred silence—grapes, clouds, and hills emerging as the first utterances of creation. This is the land before the others came, when only the Creator's breath moved through the valley.

3. Vladika of Herzegovina,
acrylic on canvas, 2022

The painting of Bishop Athanasios of Herzegovina—like all the works of Bishop Maxim—is a completed work. He has succeeded the Elder's indescribable dynamism and calm power, a challenging combination. It is a painting with complex risks, a piece with difficult keys. —Stamatis Skliris.

4. Jovan Dučić—A Gaze Through Time, acrylic on canvas panel, 2025

In this evocative portrait, Byzantine iconographic elements blend with impressionist and expressionist influences to depict a youthful Jovan Dučić. His penetrating gaze meets the viewer with con-

templative intensity. The vibrant background hues, echoing across his face, create a dynamic warmth, balanced by cool blue accents that provide serenity and structure. The result transcends representation, capturing the intellectual, introspective, and poetic essence of Dučić in his early years.

5. Mostar in Light and Texture,
acrylic on canvas panel, 2025

This vivid impressionist-relief painting of Mostar captures the city's poetic spirit through layered textures and luminous color. The iconic Old Bridge (Stari Most) arches gracefully across the canvas, not merely as architecture, but as a symbol of memory, resilience, and the unbroken thread of heritage. The textured technique creates a tactile landscape—the stones of the bridge, the shimmering Neretva River, and the clustered buildings of the old town emerge in almost sculptural form, inviting the viewer to not only see, but feel the city. With light dancing across the surface, the painting evokes a living Mostar—at once rooted in history and pulsing with the rhythms of day and dusk. This work is a celebration of Mostar's beauty, fragility, and enduring soul.

6. Aleksa Šantić: A Soul of Homeland and Sevdah, acrylic on gesso board, 2025

This portrait of Aleksa Šantić, Mostar's cherished poet, catches the quiet melancholy and steady strength that ran through his life and words. His eyes, thoughtful under creased brows, hint at a soul torn between yearning and home—a man who felt his people's highs and lows deep in his bones. The brushstrokes, soft and textured, mirror the gentle flow of his poems, and the muted colors call up the

dusty stone and fading light of Herzegovina. Šantić doesn't loom large here; he's human—warm, proud, with a glow that's all his own. You can almost hear his voice in the stillness, murmuring lines of love, grief, and a nation stirring awake. This isn't just a likeness—it's a nod to a man who put a voice to a land and its heart.

7. Seer Beyond the Visible –Njegoš,
acrylic on canvas panel, 2025

This portrait of Vladika Njegoš, the poet-prince of Montenegro, reveals a man of strength and contemplation. His gaze pierces beyond the visible, as if beholding the mystery of God through the human face. Surrounded by red, green, and yellow, he stands both as a national figure, and as one who sees—and is seen—by the transcendent.

8. Osman and Zorka,
acrylic on canvas, 2025

This painting portrays the Muslim poet Osman Djikić (d. 1912) alongside his Serbian wife Zorka, set against the iconic backdrop of the Mostar Bridge—a symbol of connection and division. The couple stands as a quiet testament to inter-faith harmony and emotional resilience in early 20th-century Herzegovina, when such a union was viewed with suspicion. Zorka is depicted in traditional attire, her hair styled in the manner of an “embroidery”, delicately adorned with gold thread, reflecting both cultural richness and feminine grace. Osman and Zorka exchange glances filled with mutual affection, their closeness radiating a gentle defiance of the societal norms that sought to separate them.

9. Selimović in Gold,
acrylic on canvas panel, 2025

In this evocative portrait, Meša Selimović, the great Yugoslav writer, is captured in a moment of profound contemplation—his gaze cast aside, as if searching the silence for answers long buried. On his right, emerging like memory from shadow, is the faint, spectral shape of a dervish—the haunted hero of “Dervish and Death”—a figure born of Selimović’s grief, forged in the fire of fraternal loss. Beneath them, flowers bloom—yet each petal bears the echo of a human face, as if sorrow has taken root and blossomed into witness. Gold dominates the palette, tracing the lines of Selimović’s face not with glory, but with the solemn weight of wisdom hard-won.

10. Sava’s Enlightened Gaze,
acrylic on canvas panel, 2025

This striking portrait of Saint Sava (Sava Nemanjić), once a Herzegovinian prince before embracing monastic life, captures a moment of spiritual intensity and interior clarity. His piercing blue eyes meet the viewer directly—firm, solemn, yet radiant with certitude, assurance, and a quiet blessedness. The multi-tonal beard, flowing in layers of deep blue, violet, and hints of emerald, adds to the painting’s ethereal depth. Bathed in luminous, warm hues against a darkened background, Sava’s face becomes a center of stillness and light—a presence both historical and timeless.

11. Jovan Dučić: Gaze in Light and Shadow, acrylic on canvas panel, 2025

Rendered in stark black and white, this portrait of Jovan Dučić reveals the tension at the heart of his legacy: restraint

and passion, clarity and longing. The monochrome palette strips away distraction, focusing the gaze on the soul’s quiet architecture. His eyes—searching, ascetic—are lit by sharp contrasts, inviting silent reflection. The sculptural lines evoke both classical calm and hidden fire. This is Dučić the poet, the exile, the diplomat—his presence not captured, but invoked.

12. Mak Dizdar: The Scribe of Silence and Stone, acrylic on canvas, 2025

Mak Dizdar, the poetic soul of Herzegovina, is portrayed here in a moment of silent genesis. Seated in the hush of his room, his presence echoes the ancient voices of the Stećci, Herzegovina’s timeless stones. His shirt and the curtain beside him share a muted radiance, leading the gaze to a window where a lone house and sacred stone stand—witnesses to the life and loss his verses awaken. The page before him shimmers with history, longing, and quiet hope in this subdued interior. More than a manuscript, it is Mak’s way of giving breath to the forgotten and voice to the buried.

13. Lijepa Emina Carries Light,
acrylic on canvas panel, 2025

A veiled woman stands by a window—perhaps entering, perhaps pausing—holding a bouquet of flowers and a graceful vessel filled with oil or water. Her gaze meets ours with a blend of humility and quiet curiosity. She could be *Lijepa Emina*, the beloved figure from the famous Mostar song—modest in form, yet radiant with inner beauty. Contrasting tones of yellow, blue, red, and green create a vibrant tension around her, while a crescent moon glows in the upper corner, casting

a soft yellow light that surrounds her like a quiet halo. This is not a portrait of power, but of presence—a tribute to the strength found in modesty, and the mystery that lingers in every graceful gesture.

14. Christ of Herzegovina,
acrylic on gesso board, 2025

We often speak of light—Christ as light, the Saints who beheld it—but let us now see this as a portrait. What draws us is the gaze: a glance that meets ours and reads our heart, as we, in turn, read it like a dear friend. There’s a harmony—love, respect, understanding—that forms a quiet dialogue between viewer and image.

The more we gaze, the more it speaks: “Stamati, my Stamati.” A living axis forms between two eyes—ours and the portrait’s. It invites: “Come, speak to me. Pray.” Though the listening itself cannot be painted, the gaze is rendered with deep clarity.

There is no hesitation in the lines—especially in the hair and the light upon the cheeks and lids. The strokes, glowing with red and orange, reveal a confident hand—perhaps even a student of portraiture who has learned well the secret of bringing presence to the surface.—Stamatis Skliris

15. She Who Watches Over Mostar,
acrylic on canvas panel, 2025

In this vibrant and dreamlike composition, the city of Mostar unfolds in full splendor—its iconic bridge arches gracefully over the emerald river, framed by old stone houses, blooming trees, and the distant outline of Velesh Mountain. Hovering above it all, a monumental female figure gazes tenderly upon the town, her presence both protective and contempla-

tive—an ethereal personification of memory, spirit, or silent witness. At her side, an ibrik—vessel of water—glimmers like an offering, evoking themes of hospitality, life, and the quenching of deeper thirsts. Bathed in sun and bursting with color, the painting invites us to see Mostar not only as a place but as a story, a song, a soul.

16. A Hat Full of Stories: Svetozar Ćorović, acrylic on canvas panel, 2025

In this striking portrait, Svetozar Ćorović, the renowned Herzegovinian writer, is rendered with quiet intensity and depth. Wearing his distinctive hat—a symbol both of era and identity—he gazes slightly aside, as if listening to the murmurs of memory or weighing a thought before it becomes word. The earthy tones surrounding him evoke the rugged landscape of Herzegovina, while the subtle interplay of light and shadow on his face speaks to an inner life shaped by the joys and burdens of history, language, and homeland. The brushstrokes are confident yet tender, allowing the viewer to sense both the public figure and the private man.

17. Threshold and Grace: Doctor Peško, acrylic on canvas panel, 2025

He stands at the edge where body meets mystery—surgeon, witness, and bearer of the in-between. From the shadowed depths of the operating room, he rises not in escape but in return, marked by the quiet devotion of one who has seen suffering and answered with skill and sacrifice. His face, etched with endurance, reflects not despair but a vocation lived fully. Overhead, a burst of yellow light breaks the gloom—a grace beyond anat-

my, a silent benediction. This portraiture is a testament. In his hands, the human becomes luminous.

18. Herzegovinian: Son of Stone and Sun, egg tempera on bord, 1999

One of the artist's earliest works, this portrait shows a Herzegovinian ascetic—perhaps a monk or elder—gazing directly at the viewer with quiet intensity. His monastic hat and solemn face suggest a life of simplicity and devotion. In his hands he holds a golden fruit, symbol of the earth's gift and the humility of offering. Painted on a broken piece of wood, the work unites the rawness of material with the dignity of the figure—a tribute to the sacredness of both person and place.

19. Mostar: Radiance Beneath the Stars, acrylic on gesso board, 2024

This impressionist view of Mostar captures the city aglow beneath a starry sky—its iconic bridge, mosques, churches, and clustered houses illuminated with inner warmth. Behind it, the mountains rise silently, while the Neretva flows below in vivid blue. The light comes not from the heavens, but from the city itself—radiating memory and presence. The frontal illumination of buildings, inspired by Byzantine tradition, blends with impressionist strokes to create a scene both timeless and alive. A tribute to Mostar's beauty, spirit, and harmony, shining in the night like a living icon.

20. The Sword Bearer of Wisdom: The Young Ničifor, acrylic on canvas panel, 2025

This painting depicts the young Archimandrite Nikifor Dučić—monk, histori-

an, soldier, and scholar—emerging from the rugged land of Herzegovina, sword in hand, striding through history. From monastic school to the battlefield, from the Cetinje Seminary to the Sorbonne, from parliament to the National Library, his life was a journey of faith and nationhood. The sword symbolizes struggle; the unseen book, wisdom. Together they reflect his mission: to unite, to enlighten, and to defend.

21. Sacred Glow: St. Peter of Cetinje Monastery, acrylic on canvas panel, 2025

Bathed in a gentle, almost sacred light, the historic Monastery of St. Peter of Cetinje emerges in this impressionist rendering as a vision of stillness and grace. The whitewashed walls glow with quiet majesty, standing serene amidst the surrounding forest, where soft greens whisper through the trees. Acrylic meets canvas like memory meets prayer—capturing a place and a presence. Here, time breathes gently, and the spirit of Montenegro rests beneath the sun.

22. Trebinje Girl in a Turning Town, unfinished, acrylic on gesso board, 2025

In this cubist vision of Trebinje, buildings lean and shift, streets twist, and hills rest quietly in the distance. The town is alive with movement—people pass by, cafés buzz—yet at the center walks a young woman with flowers in hand. She does not dominate the scene, but the town seems to gently revolve around her. Her presence reminds us that cities find their meaning in the people who inhabit them. The painting suggests a subtle reversal: the town serves the person, not the person the town. In this quiet, graceful figure, we are invited to reflect on the digni-

ty of the person—that the soul of a place is found in the uniqueness of each passerby.

23. August in Herzegovina, Stamatis Skliris and Bishop Maxim, acrylic on canvas, 2021

A radiant figure stands against a glowing August sky, his hands bearing the fruits of East Herzegovina—plump eggplants in one, a ripened melon or fig in the other. His youthful form, both strong and serene, reflects the harmony of man and land at the height of the harvest season. Behind him, the warm light of the month burns like a blessing. He is both a reaper and a witness to the divine rhythm of nature.

24. Ostrog: The Ascent of Silence, acrylic on canvas panel, 2025

A cascade of colors flows vertically across the canvas, each layer a whisper of emotion, time, and unseen depths. Inspired by Gerhard Richter's abstraction, the painting weaves a symphony of bold and subdued hues, creating a dynamic interplay of movement and stillness. At its heart, Ostrog Monastery is a luminous sanctuary carved into Montenegro's cliffs—suspended between earth and sky, a beacon of faith and miracles. Remote and nearly inaccessible, it calls the pilgrim to ascend in body and spirit. Beneath this sacred retreat, two monks are discerned in the dialogue, their flowing black robes mirroring the unseen currents of thought. Their exchange transcends words, wrestling with mystery in the silence of the mountains. This painting invites contemplation—an ascent into silence where color dissolves into meaning, and the unseen becomes visible.

25. Boračko jezero: Heart of the North, unfinished, acrylic on gesso board, 2025

This vivid landscape reimagines Boracko Jezero, cradled in the northern mountains of Herzegovina. The lake glows in deep blue, surrounded by flowing hills, fiery reds, golden fields, and vibrant greens. The land moves with energy—clouds swirl, trees lean, and paths curve as if stirred by breath. Though no figure is shown, traces of human presence linger—suggested in rhythm and form. Nature is not static here, but alive and responsive, holding memory and meaning. A tribute to Herzegovina's natural soul, this work captures the dynamic harmony of earth, water, and sky in motion.

26. Grof Sava Vladislavić: Visions Across Empires, unfinished, acrylic on canvas panel, 2025

This expressive portrait presents Grof Sava Vladislavić—diplomat, nobleman, and cultural bridge-builder—surrounded by the landmarks of his life. His gaze reaches beyond the frame, as if toward the worlds he helped shape. Around him swirl Orthodox churches, imperial palaces, and coastal cities, while a white horse emerges from the clouds—a symbol of journey and destiny. Blending portrait and dreamscape, the painting evokes not just a man, but a vision that crossed borders and centuries.

27. The Enigma Has Not Been Explained, Bishop Maxim & Asteroula Thermou, acrylic on canvas, 2023

his vivid portrait depicts a girl from Trebinje, a town not far from the coast, gazing longingly toward the Adriatic Sea. Her wide eyes shimmer with expectation and ambiguity, as if she carries the sea

within her heart. Her red hair, adorned with calligraphic swirls, speaks of poetry and hidden thoughts. Behind her, white homes with red roofs evoke a town imagined near the sea—though it is not. A sailboat and sun complete the dreamscape. She is still, yet waiting. Rooted, yet reaching. A soul suspended between homeland and horizon.

28. Unknown Saint, egg tempera on gesso surface, 1998

One of the artist's earliest works, this icon-inspired painting depicts a youthful saint—perhaps a martyr or warrior—bathed in golden light. His gaze is steady and serene, inviting quiet reflection. With vivid brushwork and shimmering tones of red, silver, and gold, the piece honors the Byzantine tradition while breathing fresh life into it. More than a portrait, it is a meditation on presence—an image that looks through us, not past us.

29. Iguman, egg tempera on wood, 1998

Though reminiscent of Christ or St. John the Baptist, this portrait depicts an unnamed ascetic from Herzegovina. Painted on aged, scarred wood, the figure's solemn gaze and weathered face echo a life of quiet endurance and deep inner stillness. With warm tones of gold, red, and blue, the work evokes both struggle and transfiguration. It is a tribute to the hidden saints of the land—those whose holiness is revealed not in renown, but in silence and presence.

30. Sanctuary on the Heights Savina Monastery, acrylic on canvas panel, 2025

Set above the shimmering Bay of Kotor, this painting portrays the Savina Monas-

tery surrounded by lush greenery and crowned with vivid red rooftops. The textured blue of the sea is animated with sailboats drifting calmly, while distant mountains glow in hues of violet, gold, and green. The composition merges impressionist vibrancy with spiritual stillness. The brushwork moves with energy, yet the monastery remains grounded—serene and luminous. It is a tribute to Montenegro's sacred coast, where nature and prayer have long lived in harmony.

31. Musicians of Mostar,
acrylic on gesso board, 2025

This expressive red-and-white drawing inspired by Kordis captures three musicians from Mostar—one playing a traditional stringed instrument, another holding a lute, while behind them, a woman rises, her hair flowing like a lyrical wind. A white dove soars beside them, suggesting peace, spirit, and song.

Minimal yet evocative, the lines are fluid and rhythmic, like the melodies they represent. The red wash surrounding the figures evokes passion, memory, and the warmth of southern nights, while the instruments and faces echo the deep-rooted tradition of *sevdah*—the soul music of Herzegovina.

32. The Elder Atanasije Pierces the Darkness of Night with his Prayer,
acrylic on canvas, 2021

Serene bliss emanating through his face, the broad shoulders and the blessed peace of mind of the Elder Atanasije describe the balance between physical and spiritual strength. His shining figure emerges from a dark background that symbolizes the existential night and void. The gray-blue light balances the warm

and the cold. The Elder's robe is rendered in a tactile manner, the plain weave invoking the simplicity of his monastic life while also putting one in mind of the natural and comforting facets of his character. The index finger of his left hand rests easily, yet mindfully, on his forearm. The painting is an attempt to apply the technique of forming the subject through the application of several layered chromatic sequences. From relatively dark layers to successively lighter ones. It could be described as overpainting rather than the more traditional approach of defining the composition with underpainting. By painting the light rather than the shadow, the lines of the subject become visible from within; the warm and dark outline of the figure remains equal to the background. All this leads to the application of the final bright accents. The chromatic advancement from dark to light counters the movement of the depicted objects. Here they serve as abstract symbols, a tree as nature and an empty grave as the core Christian message. In this way, the portrait of the Elder opens up and moves toward the space of the viewer.—Stamatis Skliris

33. Vuk: From Rock and Root to Word and World, acrylic on gesso board, 2025

This portrait of Vuk Stefanović-Karadžić, the father of modern Serbian language, presents him with a penetrating gaze turned not toward us, but toward an unseen future. His wild hair and distinct moustache evoke both the raw force of his character and the folk roots he preserved. Behind him, the landscape blends the rugged hills of Herzegovina with hints of Western academic life, reflecting the two worlds he bridged. Vuk stands as a solitary figure, not bound by his time,

but envisioning what is to come. His presence speaks not only of reform, but of the enduring power of language to shape identity.

34. Bell of the Valley: Popovo Polje Awakens, acrylic on canvas panel, 2025

In the heart of Popovo Polje, where the land rolls like a deep breath between limestone ridges, a solitary church bell tower rises like a *preslica*—the spindle of memory and prayer. Bathed in celestial blues and crowned by swirling clouds and golden sun, the tower echoes the quiet resilience of Herzegovina's faith. Around it, the valley stirs with mythic color: emerald vines, spectral stones, and watchful hills forming a sacred tapestry. This is no mere landscape—it is a song of stone and sky, where creation still hums through every bell chime and every shadow.

35. Portrait of Bogdan Zimonjić,
unfinished, acrylic on gesso board, 2025

This evocative portrait captures Archbishop Bogdan Zimonjić (1813–1909), the legendary Serbian cleric and rebel leader who championed his people against Ottoman and Austro-Hungarian rule. His piercing gaze, beneath a crimson cap, confronts history with reflection, resolve, and unyielding spirit. Behind him, a luminous white horse emerges from the mists of legend, symbolizing his dual role as spiritual and martial shepherd. A crescent moon hangs in a dark sky, while colorful banners wave, conjuring ceremonial, folkloric, and eschatological themes. The folds of his robe, like mountain ranges, ground him deeply in the soul of Herzegovina. Painted in a post-Byzantine idiom infused with modern expressionism, the artwork harmonizes historical memo-

ry and imaginative vision. It celebrates Zimonjić not just as a figure of resistance, but as a potent symbol of a nation's enduring spiritual freedom.

36. Beta Vukanović, unfinished,
acrylic on gesso board, 2025

Seated quietly in Trebinje's central square, Beta Vukanović transforms her surroundings: the stone plaza becomes a field of flowers—an artist's square reimagined through vision. Her posture is poised yet contemplative, her gaze distant, gathering memory and light. Behind her, warm-toned buildings echo the past, while a soft azure-lilac sky envelops the scene in morning stillness. Unfinished brushstrokes evoke a world still unfolding—between history and imagination.

37. Maiden Swifter than a Horse,
acrylic on gesso board, 2025

This portrait depicts a mythical maiden, not born of man and woman, but fashioned by nature and the spirits of folk legend. She was drawn from the abyss of snow, brought to life by the wind, nursed by the morning dew, clothed in forest leaves, and adorned by the blossoms of the meadow. Her appearance transcends the human: whiter than snow, rosier than a rose, brighter than the sun of Elijah's sky. Her gaze is swift and piercing, her body caught in motion, as if forever escaping the bounds of time and nature. In this work, the painter weaves folklore and dreamlike radiance into a figure of symbolic feminine power—elusive, untamed, swifter even than the fastest horse.

38. Red Bloom at the Window in Orašje,
acrylic on canvas panel, 2025

A single red flower blooms boldly from a translucent vase, centered against a backdrop of luminous colors and rhythmic vertical strokes. This painting is a study in contrasts—light and shadow, stillness and vibration. Behind the flower, two stylized green window shutters frame a view of sky rendered in cool blues and purples, suggesting an interior and expansive space. Executed subtly reminiscent of David Hockney's visual language—with its vivid palette, flattened perspective, and decorative clarity—the composition invites the viewer into a playful yet contemplative space. The brushwork is textured and insistent, as if each line were a whisper or a hymn, drawing the gaze into a layered meditation.

39. Defender in the Light of Dawn,
acrylic on gesso board, 2025

This painting portrays a Herzegovinian warrior from the 19th century, captured in the solemn moment of advancing toward battle. His gaze reveals both concern and resolve, reflecting the inner struggle of a man bound by love for his homeland and beloved. His face, softly illuminated in the Byzantine tradition, radiates an inner light, contrasting with the richly detailed traditional garments that speak of honor, devotion, and sacrifice. Executed in a style reminiscent of late 19th to early 20th-century Serbian painters, possibly evoking the spirit of Petar Lubarda, the background shimmers with a palette of yellow oxide, Naples yellow, and Turner yellow, blended with muted greens and earthy browns, suggesting both the vitality and gravity of the land he defends.

**40. Awaiting the Newcomers:
From Boka to the Golden Gate,**
acrylic on gesso board, 2025

Set against a shimmering old harbor, "Awaiting the Newcomers" captures a tender moment of the immigrant experience. The painting, blending impressionist softness with modernist clarity, portrays new Americans eagerly awaiting loved ones from the Old World. A distant boat, with its aged rigging, evokes late 19th or early 20th-century transatlantic journeys—long, uncertain, and filled with hope. Figures in the foreground, in period fashion and bold colors, express resilience, longing, and quiet joy. Their eyes scan the horizon for the ship and the fulfillment of a dream: reunion, new beginnings, and the promise of a new land. The work beautifully evokes the bittersweet melody of belonging, where memory and anticipation converge on the shores of destiny.

**41. By the Little Church
of the Resurrection,**
acrylic on canvas panel, 2025

In this soulful composition, a young woman stands before the small Church of the Resurrection near Tvrdoš Monastery in Herzegovina, a site imbued with memory and reverence. Her presence is both tender and solemn, suggesting a silent prayer for the departed—perhaps to the Elder resting within the church grounds. The surrounding nature seems to echo this quiet act of remembrance: a bird soars above, and distant architectural silhouettes hint at other sacred spaces. Light and form merge to convey a sense of timeless dignity, while the girl's enigmatic gaze invites the viewer into a moment of personal and spiritual reflection.

42. Herzegovinian Gold Seeker in Amador County Coming Out of the Mine, acrylic on canvas, 2022

I admire the expression of the Californian red man, who is young, dynamic, and fighting with his destiny. The contrast between red and blue and the cave is impressive, while the colors of the colorful land are captivating. The much-loved Moon with the orange crescent is very original. This miner is the heart of the earth that beats deep within it and churns its blood; in terms of the earth, we call it “lava” (when it comes out as a volcano) and “magma” when it is hidden in the depths. — Stamatis Skliris

43. The Monk’s Prayerful Watch, acrylic on canvas, 2024

This painting encapsulates the monk’s expectant waiting for divine grace and his prayers for the people living amidst the unfolding nature of sea, hills, and cities.

44. Glogovac’s Epic Fusion of Hercegovina’s Spirit and Belgrade’s Soul, acrylic on canvas, 2024

He so identified with the tragedy of the characters and the times he so masterfully interpreted that he himself became a tragic figure. So deeply did he immerse himself in the mystery of his (anti)heroes that in each of them, he discovered an icon of God and thus became iconic himself—a participant in the Crucifixion and Resurrection of Christ, for whom and to whom he lived, almost imperceptibly. These two layers of his character are beautifully and faithfully attested to by the two images of painter Maxim Bishop. —Marko Bojović

45. A Study in Style and Color, acrylic on gesso board, 2025

This portrait is refreshingly spontaneous, featuring a naturally relaxed and smiling subject. The composition is geometrically splendid, with a brilliant interplay between the background and the silhouette. Complementary color accents beautifully tie the elements together, particularly the gilded yellow at the sky’s top edge. The evolution in style is especially noteworthy in the details of the hair, beard, and shirt. Truly, this is one of painter’s finest works. — Stamatis Skliris

46. Diagonal Dynamics: Contrast and Motion in the Surreal Landscape, acrylic on canvas, 2024

All variations of the painting with the four cypresses by the artist are remarkable. Here, within the burning earth, a transparent snake, a small pond of greenery, and (a very SMART move) the trees are stark white, creating a surreal contrast. An ORANGE COMPOSITION OF COLORS gives us a song of joy. The transparency of the snake and the sky of clouds is impressive. The complementary encounters of warm and cool tones are also beautiful. The diagonal axis that runs through the composition is clever. This is a painting that is free, copying no one, moving in an open space where the diagonal enhances the movement and turns it into action. — Stamatis Skliris

47. Popovo Polje: A Harvest of Color and Grace, acrylic on gesso board, 2025

This vivid portrayal of Popovo Polje in East Herzegovina captures the ripeness of harvest season with a palette echoing the

spirit of David Hockney. Undulating fields burst with golden yellows, deep reds, and vibrant greens—each stroke celebrating the earth’s abundance and the priest’s quiet guardianship of the land.

A winding road leads the eye through hills rich with color and life, where trees stand like sentinels and the fields hum with the fullness of late summer. Ripe fruits, fertile soil, and radiant light all converge in this joyful, reverent hymn to nature’s bounty.

48. Elder Simeon of Herzegovina: Light Beyond the Barbed Wire, acrylic on gesso board, 2025

Elder Simeon—monk, confessor, and beloved man of the people—stands here not in somber tones, but in vibrant color, as if transfigured by the very light he bore through suffering. A survivor of the Dachau concentration camp, he returned to Herzegovina not broken, but sanctified. His face, lined by time, tells of silent endurance. And yet the colors—bold blues, golds, reds—speak of resurrection, not ruin. His gaze is direct, tender, human. Not a traditional icon, but a radiant hymn to resilience. In Elder Simeon, suffering has no final word—only light does.

Списак илустрација

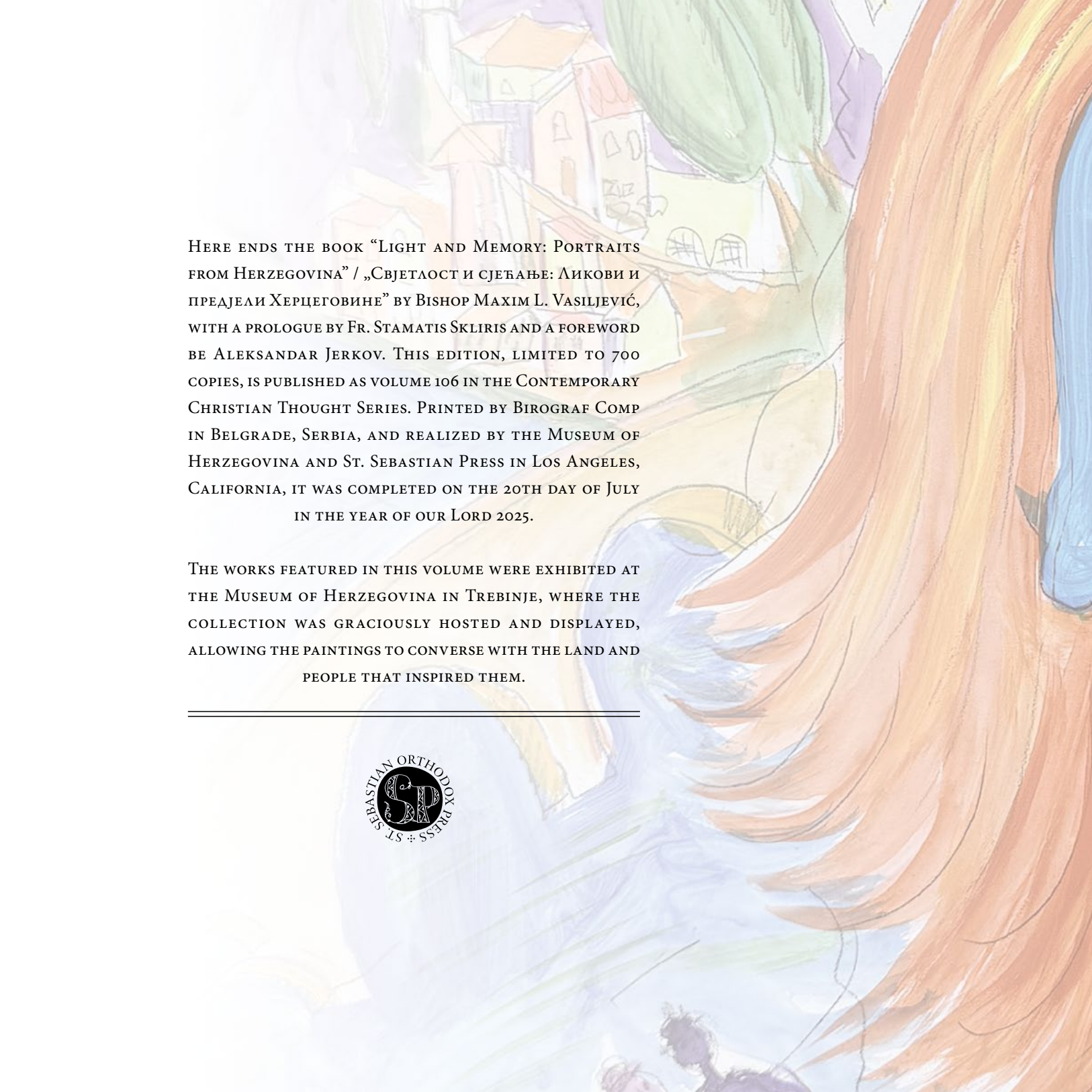
1. **Тврдош: Безвремена свјетлост**, акрил на платну, 2025
2. **У почетку: космогонија Херцеговине**, акрил на платну, 2025
3. **Владика Херцеговине**, акрил на платну, 2022
4. **Јован Дучић — Поглед кроз вријеме**, акрил на платну, 2025
5. **Мостар у свјетлости и текстури**, акрил на платну, 2025
6. **Алекса Шантић: Душа завичаја и севдаха**, акрил на припремљеној подлози, 2025
7. **Видилац невидљивог — Његош**, акрил на платну, 2025
8. **Осман и Зорка**, акрил на платну, 2025
9. **Селимовић у злату**, акрил на платну, 2025
10. **Просвећени поглед Саве**, акрил на платну, 2025
11. **Јован Дучић: Поглед у свјетлости и сенци**, акрил на платну, 2025
12. **Мак Диздар: Писар тишине и камена**, акрил на платну, 2025
13. **Лијепа Емина носи свјетлост**, акрил на платну, 2025
14. **Христос Херцеговине**, акрил на платну, 2025
15. **Она која бди над Мостаром**, акрил на платну, 2025
16. **Шешир пун прича: Светозар Ђоровић**, акрил на платну, 2025
17. **Праг живота и благодат: Доктор Пешко**, акрил на платну, 2025
18. **Херцеговац: Син камена и сунца**, акрил на дрвету, 1999
19. **Мостар: Сјај под звијездама**, акрил на припремљеној подлози, 2025
20. **Носилац мача мудрости: млади Нићифор**, акрил на платну, 2025
21. **Свјетлосни сјај: Манастир Светог Петра Цетињског**, акрил на платну, 2025
22. **Требињска дјевојка у завртњу града**, акрил на припремљеној подлози, 2025
23. **Август у Херцеговини**, акрил на платну, 2018
24. **Острог: Узлаз тишине**, акрил на платну, 2025
25. **Борачко језеро**, акрил на платну, 2025
26. **Гроф Сава Владиславић**, акрил на платну, 2025
27. **Загонетка није објашњена**, акрил на платну, 2023
28. **Непознати светитељ**, јајчана темпера на припремљеној подлози, 1998
29. **Игуман**, јајчана темпера на дрвету, 1998
30. **Светилиште на висинама: Манастир Савина**, акрил на платну, 2025
31. **Мостарски музичари**, акрил на припремљеној подлози, 2025

32. **Старац Атанасије пробија таму ноћи својом молитвом**, акрил на платну, 2021
33. **Вук: Од камена и коријена до ријечи и свијета**, акрил на припремљеној подлози, 2025
34. **Звона долине: Попово Поље се буди**, акрил на платну, 2025
35. **Портрет Богдана Зимоњића**, акрил на припремљеној подлози, 2025
36. **Бета Вукановић**, акрил на припремљеној подлози, 2025
37. **Дјевојка бржа од коња**, акрил на припремљеној подлози, 2025
38. **Црвени цвијет крај прозора у Орашју**, акрил на платну, 2025
39. **Бранилац у освит зоре**, акрил на припремљеној подлози, 2025
40. **Чекајући усељенике: Од Боке до Голден гејта**, акрил на припремљеној подлози, 2025
41. **Крај црквице Васкрсења**, акрил на платну, 2025
42. **Херцеговачки трагач за златом излази из рудника у Амадору**, акрил на платну, 2022
43. **Молитвено бдење монаха**, акрил на платну, 2024
44. **Глоговчева епска фузија духа Херцеговине и душе Београда**, акрил на платну, 2024
45. **Студија стила и боје**, акрил на припремљеној подлози, 2024
46. **Дијагонална динамика: Контраст и кретање у надреалном пејзажу**, акрил на платну, 2024
47. **Попово поље: жетва боје и благодати**, акрил на припремљеној подлози, 2025
48. **Старац Симеон из Херцеговине: Свјетлост иза бодљикаве жице**, акрил на припремљеној подлози, 2025

List of Illustrations

1. **Tvrdoš: A Timeless Light**, acrylic on canvas panel, 2025
2. **In the Beginning: Herzegovina's Cosmogony**, acrylic on gesso board, 2025
3. **Vladika of Herzegovina**, acrylic on canvas panel, 2025
4. **Jovan Dučić—A Gaze Through Time**, acrylic on canvas panel, 2025
5. **Mostar in Light and Texture**, acrylic on canvas panel, 2025
6. **Aleksa Šantić: A Soul of Homeland and Sevdah**, acrylic on gesso board, 2025
7. **Seer Beyond the Visible—Njegoš**, acrylic on canvas panel, 2025
8. **Osman and Zorka**, acrylic on canvas, 2025
9. **Selimović in Gold**, acrylic on canvas panel, 2025
10. **Sava's Enlightened Gaze**, acrylic on canvas panel, 2025
11. **Jovan Dučić: Gaze in Light and Shadow**, acrylic on canvas panel, 2025
12. **Mak Dizdar: The Scribe of Silence and Stone**, acrylic on canvas, 2025
13. **Lijepa Emina Carries Light**, acrylic on canvas panel, 2025
14. **Christ of Herzegovina**, acrylic on canvas panel, 2025
15. **She Who Watches Over Mostar**, acrylic on canvas panel, 2025
16. **A Hat Full of Stories: Svetozar Ćorović**, acrylic on canvas panel, 2025
17. **Threshold and Grace: Doctor Peško**, acrylic on canvas panel, 2025
18. **Hercegovinian: Son of Stone and Sun**, acrylic on wood, 1999
19. **Mostar: Radiance Beneath the Stars**, acrylic on gesso board, 2025
20. **The Sword Bearer of Wisdom: The Young Nićifor**, acrylic on canvas panel, 2025
21. **Sacred Glow: St. Peter of Cetinje Monastery**, acrylic on canvas panel, 2025
22. **Trebinje Girl in a Turning Town**, acrylic on gesso board, 2025
23. **August in Herzegovina**, acrylic on canvas, 2018
24. **Ostrog: The Ascent of Silence**, acrylic on canvas panel, 2025
25. **Boračko jezero: Heart of the North**, acrylic on canvas panel, 2025
26. **Grof Sava Vladislavić**, acrylic on canvas panel, 2025
27. **The Enigma Has Not Been Explained**, acrylic on canvas, 2023
28. **Unknown Saint**, egg tempera on gesso surface, 1998
29. **Iguman**, egg tempera on wood, 1998
30. **Sanctuary on the Heights: Savina Monastery**, acrylic on canvas panel, 2025

31. **Musicians of Mostar**, acrylic on gesso board, 2025
32. **The Elder Atanasije Pierces the Darkness of Night with His Prayer**, acrylic on canvas, 2021
33. **Vuk: From Rock and Root to Word and World**, acrylic on gesso board, 2025
34. **Bell of the Valley: Popovo Polje Awakens**, acrylic on canvas panel, 2025
35. **Portrait of Bogdan Zimonjić**, acrylic on gesso board, 2025
36. **Beta Vukanović**, acrylic on canvas panel, 2025
37. **Maiden Swifter than a Horse**, acrylic on gesso board, 2025
38. **Red Bloom at the Window in Orašje**, акрил на платну, 2025
39. **Defender in the Light of Dawn**, acrylic on gesso board, 2025
40. **Awaiting the Newcomers: From Boka to the Golden Gate**, acrylic on gesso board, 2025
41. **By the Little Church of the Resurrection**, acrylic on canvas panel, 2025
42. **Herzegovinian Gold Seeker in Amador County Coming Out of the Mine**, acrylic on canvas, 2022
43. **The Monk's Prayerful Watch**, acrylic on canvas, 2024
44. **Glogovac's Epic Fusion of Hercegovina's Spirit and Belgrade's Soul**, acrylic on canvas, 2024
45. **A Study in Style and Color**, acrylic on gesso board, 2024
46. **Diagonal Dynamics: Contrast and Motion in the Surreal Landscape**, acrylic on canvas, 2024
47. **Popovo Polje: A Harvest of Color and Grace**, acrylic on gesso board, 2025
48. **Elder Simeon of Herzegovina: Light Beyond the Barbed Wire**, acrylic on gesso board, 2025

HERE ENDS THE BOOK “LIGHT AND MEMORY: PORTRAITS FROM HERZEGOVINA” / „СВЈЕТЛОСТ И СЈЕЋАЊЕ: ЛИКОВИ И ПРЕДЈЕЛИ ХЕРЦЕГОВИНЕ” BY BISHOP MAXIM L. VASILJEVIĆ, WITH A PROLOGUE BY FR. STAMATIS SKLIRIS AND A FOREWORD BY ALEKSANDAR JERKOV. THIS EDITION, LIMITED TO 700 COPIES, IS PUBLISHED AS VOLUME 106 IN THE CONTEMPORARY CHRISTIAN THOUGHT SERIES. PRINTED BY BIROGRAF COMP IN BELGRADE, SERBIA, AND REALIZED BY THE MUSEUM OF HERZEGOVINA AND ST. SEBASTIAN PRESS IN LOS ANGELES, CALIFORNIA, IT WAS COMPLETED ON THE 20TH DAY OF JULY IN THE YEAR OF OUR LORD 2025.

THE WORKS FEATURED IN THIS VOLUME WERE EXHIBITED AT THE MUSEUM OF HERZEGOVINA IN TREBINJE, WHERE THE COLLECTION WAS GRACIOUSLY HOSTED AND DISPLAYED, ALLOWING THE PAINTINGS TO CONVERSE WITH THE LAND AND PEOPLE THAT INSPIRED THEM.

9 781964 233185